

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Karolinos Makselytės
Baudžiamosios justicijos studijų šakos
V kurso studentės

Magistro darbas

**Baudžiamoji atsakomybė už žmogaus persekiojimą
Criminal Liability for Stalking**

Vadovė: asist. dr. Laura Šivickaitė-Moldarienė

Vilnius
2026

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Magistro darbo tikslas yra išanalizuoti už neteisėtą žmogaus persekiojimą kylančią baudžiamąją atsakomybę. Magistro darbe aptariamos persekiojimo ištakos, apibrėžimas, persekiotojų tipai, persekiojimo būdai ir šio elgesio kriminalizavimo priežastys. Taip pat nagrinėjami nusikalstamos veikos, nurodytos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 148¹ straipsnio 1 dalyje, sudėties požymiai, juos sistemiskai lyginant su Kalifornijos baudžiamajame įstatyme nustatyta persekiojimo sudėtimi. Šiame darbe analizuojami pagrindiniai iššūkiai, kylantys pradedant ikiteisminį tyrimą, įtariamajam (kaltinamajam) skiriant kardomąsias priemones ir atibojant neteisėtą žmogaus persekiojimą nuo kitų nusikalstamų veikų.

Pagrindiniai žodžiai: neteisėtas žmogaus persekiojimas, sistemingumas, neigiamas poveikis žmogui, baudžiamasis nusižengimas.

The aim of this master thesis is to analyse criminal liability for stalking. The master thesis discusses origins of stalking, definition, types of stalkers, stalking behaviours and the reasons for criminalising stalking. In addition, elements of the body of criminal act, defined in the Article 148¹(1) of the Criminal Code of the Republic of Lithuania, are examined, systematically comparing them with the elements of the body of stalking, established in the Penal Code of California. This thesis analyses the main challenges that arise while initiating a pre-trial investigation, imposing preventive measures on a suspect / defendant, and distinguishing stalking from other criminal offences.

Keywords: unlawful stalking of person, course of conduct, negative impact on person, misdemeanour.

TURINYS

IŽANGA	3
1. NETEISĖTO ŽMOGAUS PERSEKIOJIMO SAMPRATA IR KRIMINALIZAVIMO PRIEŽASTYS	6
1.1. Persekiojimo samprata	6
1.1.1. Persekiojimo ištakos	6
1.1.2. Persekiojimo apibrėžimas	8
1.1.3. Persekiojimo tipai	13
1.1.4. Persekiojimo būdai	17
1.2. Persekiojimo kriminalizavimo priežastys	20
2. NETEISĖTO ŽMOGAUS PERSEKIOJIMO KRIMINALIZAVIMAS LIETUVOJE	27
2.1. Neteisėto žmogaus persekiojimo kriminalizavimo prielaidos	27
2.2. Neteisėto žmogaus persekiojimo sudėties analizė	35
2.2.1. Objektas	35
2.2.2. Objektyvioji pusė	37
2.2.2.1. Veika	37
2.2.2.2. Būdas	41
2.2.2.3. Padariniai ir priežastinis ryšys	43
2.2.3. Subjektas	45
2.2.4. Subjektyvioji pusė	46
2.2.4.1. Kaltė	46
2.2.4.2. Motyvas ir tikslas	47
3. BAUDŽIAMAJAI ATSAKOMYBEI UŽ NETEISĖTĄ ŽMOGAUS PERSEKIOJIMĄ TAIKYTI KYLANTYS IŠŠŪKIAI: LIETUVOS ATVEJIS	50
3.1. Procesinės baudžiamojo persekiojimo prielaidos	50
3.2. Neteisėto žmogaus persekiojimo santykis su kitomis nusikalstamomis veikomis	55
3.2.1. Neteisėtas žmogaus persekiojimas (BK 148 ¹ straipsnis) ir grasinimas nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą arba žmogaus terorizavimas (BK 145 straipsnis)	56
3.2.2. Neteisėtas žmogaus persekiojimas (BK 148 ¹ straipsnis) ir žmogaus veiksmų laisvės varžymas (BK 148 straipsnis)	61
3.2.3. Neteisėtas žmogaus persekiojimas (BK 148 ¹ straipsnis) ir neteisėtas informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimas (BK 167 straipsnis)	63
IŠVADOS	66

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	68
SANTRAUKA	75
SUMMARY	76

Nagrinėjamos temos aktualumas. Vyro susižavėjimas nepažįstama moterimi ir siekis užkariauti jos širdį yra dažnai literatūroje bei kine sutinkamas siužeto motyvas. Nors toks elgesys gali tapti sėkmingų santykių pradžia, vis dėlto, ne visada atitinkami veiksmai yra abipusiškai priimtini. Į konkretų asmenį nukreipto ir neigiamas emocijas sukeliančio elgesio modelio samprata pradėjo formuotis XX a. 9 deš., kuomet nepageidaujamas elgesys įvardytas persekiojimu. Palaipsniui didėjęs visuomenės susidomėjimas šiuo reiškiniu ir pavojingo persekiojimo pobūdžio suvokimas lėmė įstatymų leidėjų valią kriminalizuoti persekiojimą. Savo ruožtu Lietuvoje įtvirtinti baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą žmogaus persekiojimą nuspręsta tik 2021 m. Toks sprendimas sulaukė dvejopos reakcijos – nevyriausybinių organizacijų ir kitos suinteresuotos institucijos, aktyviai skatinusios persekiojimo kriminalizavimą, laikė jį reikšmingu, sudarysiančiu prielaidas veiksmingiau ginti nukentėjusiųjų interesus, tačiau viešojoje erdvėje pasigirdo ir ne tokių teigiamų vertinimų. Teisės mokslo atstovai išreiškė pastebėjimus, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymas 148¹ straipsniu gali nesustiprinti nuo persekiojimo nukentėjusių asmenų teisių gynybos ar netgi ją apsunkinti. Atitinkamai egzistuoja poreikis išnagrinėti, ar neteisėto žmogaus persekiojimo kriminalizavimas davė rezultatų, ar toks sprendimas tėra tik dirbtinio kriminalizavimo pavyzdys. Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje persekiojimas pripažįstamas kankinimo uždraudimo ir teisės į privataus bei šeimos gyvenimo gerbimą pažeidimu, todėl valstybės privalo sukurti veiksmingą nukentėjusių asmenų interesų gynybą užtikrinančius mechanizmus. Teisinio persekiojimo vertinimo prasme itin subtilu yra tai, kad atskiri sistemingą elgesį sudarantys veiksmai gali būti laikomi socialiai priimtinais, tačiau jų visumos vertinimas atskleidžia persekiojimo pavojingumą. Dėl šios priežasties daug svarbos įgyja nukentėjusiųjų ir teisėsaugos institucijų atstovų gebėjimas identifikuoti persekiojimo požymius. Taip pat reikšminga paminėti, kad takoskyra tarp neteisėto žmogaus persekiojimo ir kitų nusikalstamų veikų nėra aiškiai apibrėžta, todėl baudžiamąsias bylas nagrinėjantiems teismams iškyla sunkumų, analizuojant asmens veiksmų atitiktį konkrečių nusikalstamų veikų požymiams. Negana to, atsakomybės už neteisėtą žmogaus persekiojimą taikymo probleminiai aspektai pasireiškia ir baudžiamojo persekiojimo kontekste. Atsižvelgiant į tai, kad persekiojimas yra sistemingas, dažnai artimoje aplinkoje pasireiškiantis elgesys, kuris potencialiai gali išaugti į smurtinius veiksmus, valstybės institucijos, sužinojusios apie galimai vykdomą persekiojimą, turi pareigą užtikrinti nukentėjusių asmenų saugumą. Nagrinėjama tema

nepraras aktualumo tol, kol persekiojimo požymius atitinkantys veiksmai turės būti vertinami baudžiamąja teisine prasme, o nukentėjusiųjų interesai – veiksmingai ginami.

Darbo tikslas – išanalizuoti už neteisėtą žmogaus persekiojimą kylančią baudžiamąją atsakomybę.

Siekiant išsiskelto tikslo, tikslinga įgyvendinti šiuos **uždavinius**:

1. Išanalizuoti persekiojimo sampratą ir kriminalizavimo priežastis.
2. Išnagrinėti neteisėto žmogaus persekiojimo sudėties požymius.
3. Ištirti probleminius baudžiamojo proceso dėl neteisėto žmogaus persekiojimo aspektus.
4. Išanalizuoti neteisėto žmogaus persekiojimo atribojimą nuo kitų nusikalstamų veikų.

Darbo objektas – baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą žmogaus persekiojimą. Baudžiamojo nusižengimo sudėties analizė atlikta, sistemiškai lyginant požymius su Kalifornijos baudžiamajame kodekse įtvirtinta persekiojimo sudėtimi. Šios Jungtinių Amerikos Valstijų valstijos baudžiamasis įstatymas pasirinktas, remiantis tuo, kad šiuolaikinė teisinė persekiojimo samprata pradėjo vystytis Kalifornijoje, kurioje persekiojimas kriminalizuotas 1990 m. Atitinkamai preziumuojama, kad pakankamai ilgas laikotarpis suteikė galimybę Kalifornijos teisėsaugos institucijoms nustatyti, koks teisinis reglamentavimas yra veiksmingas. Siekiant įvertinti poreikį sankciją už neteisėtą žmogaus persekiojimą papildyti alternatyvia laisvės atėmimo bausme, analizuotas Europos Sąjungos valstybių narių ir Kalifornijos teisinis reglamentavimas. Be to, persekiojimo kriminalizavimo poveikio kontekste apžvelgta, kiek šių nusikalstamų veikų užregistruojama ir kokie ikiteisminio tyrimo pabaigimo būdai įprastai pasirenkami. Savo ruožtu trečiojoje magistro darbo dalyje nuspręsta išnagrinėti pagrindinius iššūkius, kylančius (ar galinčius kilti), pradedant ikiteisminį tyrimą, įtariamajam (kaltinamajam) skiriant kardomąsias priemones ir atribojant neteisėtą žmogaus persekiojimą nuo kitų nusikalstamų veikų, nes paminėti probleminiai aspektai sulaukia daugiausia dėmesio tiek mokslinėje literatūroje, tiek teismų praktikoje.

Tyrimo metodai. Rengiant magistro darbą, pasitelkti istorinis, analizės, lyginamasis ir sisteminis metodai. Istorinis metodas naudotas, atskleidžiant persekiojimo sąvokos susiformavimo ir šio elgesio kriminalizavimo ištakas. Analizės ir lyginamasis metodai pasitelkti, siekiant išnagrinėti neteisėto žmogaus persekiojimo sudėties požymių turinį bei palyginti juos su Kalifornijos baudžiamajame kodekse numatytu teisiniu reglamentavimu, apžvelgti Europos Sąjungos valstybių narių baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtintą baudžiamąją atsakomybę už persekiojimą sankcijų aspektu ir išanalizuoti šios nusikalstamos veikos užregistravimo rodiklius Lietuvoje. Taip pat naudotas sisteminis

metodas, kuris buvo reikšmingas, nustatant neteisėto žmogaus persekiojimo vietą Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies sistemoje.

Darbo originalumas. Lietuvos teisės mokslo doktrinoje persekiojimo tema nagrinėjama R. Jakštienės, L. Jarutienės, I. Laurinaitytės, I. Michailovič ir kitų autorių darbuose, kuriuose analizuojama persekiojimo samprata, teismų praktikos pavyzdžiai, taip pat pateikiamos rekomendacijos persekiojimą patyrusiems asmenims. Apžvelgiant viešai prieinamus magistro darbus, matyti, kad kitų universitetų studentų parengti darbai buvo susiję su atskirais aspektais, pavyzdžiui, persekiojimo kriminalizavimo tikslingumu, padarinių nustatymo problematika, poreikiu kriminalizuoti kibernetinį persekiojimą. Atitinkamai šis magistro darbas nuo kitų mokslinių tyrimų skiriasi tuo, kad jame analizuojamas persekiojimo reiškinyje ir reakcija į jį per materialinės bei procesinės baudžiamosios teisės perspektyvas.

Svarbiausi šaltiniai. Šiame magistro darbe vadovaujamasi Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso normomis, taip pat įstatymų projektais bei lydimaisiais dokumentais. Nagrinėjant persekiojimo apibrėžimą, persekiotojų tipus, persekiojimo būdus ir šio elgesio kriminalizavimo priežastis, reikšmingiausiu šaltiniu laikytina užsienio teisės doktrina – P. E. Mullen, M. Pathé, R. Purcell ir kitų autorių darbai. Savo ruožtu neteisėto žmogaus persekiojimo sudėties analizės metu naudotos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartys ir apeliacinės instancijos teismų baigiamieji aktai, padėję atskleisti šio baudžiamojo nusižengimo sudėties požymių turinį bei jų pasireiškimą konkrečiuose asmenų veiksmuose. Apžvelgiant persekiojimo kriminalizavimo ir sankcijų nustatymo variantus, pasitelkti užsienio valstybių teisės aktai. Be to, identifikuoti probleminius baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą žmogaus persekiojimą taikymo aspektus padėjo Lietuvos teisės doktrinoje – R. Jakštienės, L. Jarutienės, I. Laurinaitytės ir I. Michailovič publikacijose – pateikti pastebėjimai.

1. NETEISĖTO ŽMOGAUS PERSEKIOJIMO SAMPRATA IR KRIMINALIZAVIMO PRIEŽASTYS

1.1. Persekiojimo samprata

1.1.1. Persekiojimo ištakos

Persekiojimo, kaip socialinės problemos, suvokimas pradėjo formuotis Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau – ir JAV)¹. Šio reiškinių užuomazgos pastebimos dar XX a., kai visuomenės informavimo priemonėmis – laikraščiais, žurnalais, televizijos laidomis – buvo pranešama apie asmenų veiksmus, savo pobūdžiu atitinkančius šių dienų neteisėto žmogaus persekiojimo sampratą. Susidomėjimas individualiomis istorijomis nuosekliai augo, tačiau žmogaus persekiojimo, kaip kriminalizavimo reikalaujančio pavojingo elgesio, identifikavimas vyko palaipsniui. Šio proceso analizę atliko K. S. Lowney ir J. Best, pateikę jo klasifikavimą į atitinkamus laikotarpius².

Nuo 1980 iki 1986 m. JAV žiniasklaidoje buvo skelbiama apie moteris, patiriančias sekimą arba priekabiavimą laiškais, skambučiais, nepageidaujamomis dovanomis. Toks elgesys įvardytas įvairiai – seksualinio priekabiavimo forma, įkyriu susidomėjimu (angl. *obsession*) arba psichologiniu prievartavimu (angl. *psychological rape*). Kaltininkai buvo vyriškosios lyties asmenys, dažnai apibūdinti kaip įkyrūs, negalintys atsispirti potraukiui konkrečiai moteriai, taip pat pasižymintys žema saviverte. Žiniasklaidoje kaltininkai buvo laikomi atsakingais už savo veiksmus. Tačiau psichologai dalį atsakomybės perkeldavo aukoms, teigdami, kad pastarosios subtiliai skatina tokį kaltininkų elgesį. Šiuo laikotarpiu atkreiptas dėmesys ir į teisėsaugos institucijų nesugebėjimą aukoms suteikti tinkamą apsaugą. Paminėtą pasyvumą lėmė paviršutiniškas požiūris į priekabiavimą, pasireiškęs tuo, kad kaltininkų veiksmai nebuvo pripažįstami pakankamai

¹ Kita vertus, mokslinėje literatūroje yra išreikšta nuomonė, kad persekiojimo kriminalizavimo ištakos iš tikrųjų siekia 1933 m., kai Danijos baudžiamojo kodekso 265 straipsnyje buvo numatyta atsakomybė tam, kuris pažeidžia kito asmens ramybę, persekioja jį laiškais ar trukdo kitais panašiais būdais (DE FAZIO, Laura (2009). The Legal Situation on Stalking among the European Member States. *Eur J Crim Policy Res*, 15, 231 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1007/s10610-009-9101-3>). Vis dėlto, šiuolaikinio požiūrio į persekiojimą formavimasis doktrinoje siejamas su Jungtinėse Amerikos Valstijose vykusiu procesu, todėl šiame magistro darbe jis nagrinėjamas išsamiau.

² LOWNEY, Kathleen Sue and BEST, Joel (1995). Stalking Strangers and Lovers: Changing Media Typifications of a New Crime Problem. *Images of Issues: Typifying Contemporary Social Problems (2nd edition)*, 33–58.

pavojingais. Be to, pabrėžta, kad sunku suvokti, kaip emocinis priekabiavimas kenkia aukoms, nors jos nepatiria jokio fizinio smurto³.

Kertiniu momentu, sukėlusiu didesnę susidomėjimą persekiojimo reiškiniu, tapo 1989 m. aktorės Rebeccos Schaeffer nužudymas, įvykdytas ją persekiojusio gerbėjo. Šis žiniasklaidoje išsamiai nagrinėtas nusikaltimas virto tipiniu įžymių asmenų persekiojimo (angl. *star-stalking*) pavyzdžiu. Palaipsniui buvo pastebėti veiksmų, nuo kurių nukentėjo garsūs asmenys, dėsniumai, todėl atitinkamam elgesiui suteiktas bendras pavadinimas. Žiniasklaidoje pateiktas elgesio modelis sietas su nukentėjusiais aktoriais, žmonėmis, dirbančiais televizijoje, ir politiniais veikėjais. Įžymius žmones persekioję asmenys buvo vaizduojami kaip turintys psichikos sutrikimų, pernelyg įsitraukę į domėjimąsi aukomis. Persekiojimas laikytas iracionaliu, iš esmės atsitiktiniu elgesiu, už kurį nukentėjusieji nėra atsakingi. Šiame kontekste buvo minima ir erotomanija – psichikos sutrikimas, pasireiškiantis kaltininko iliuzijomis, kad jis yra mylimas kito, be kita ko, aukštesnę padėtį visuomenėje užimančio, asmens⁴.

Reikšmingiausias požiūrio į persekiojimą pokytis pasireiškė tuo, kad įžymių asmenų persekiojimas pradėtas laikyti smurtiniu elgesiu. Nenuspėjamas ir potencialiai mirtinus padarinius sukeliantis persekiojimas buvo pripažintas atsitiktinio smurto forma. Stiprėjantis susirūpinimas šiuo reiškiniu ir tokių organizacijų, kaip Kino aktorių gildija (angl. *Screen Actors Guild*), įsitraukimas privertė įstatymų leidėją imtis aktyvių veiksmų. Dėl šios priežasties Kalifornija tapo pirmąja JAV valstija, 1990 m. kriminalizavusia persekiojimą. Įsigaliojus šiam įstatymui, sukurtas Grėsmių valdymo padalinys (angl. *Threat Management Unit*), kurio paskirtis buvo tirti persekiojimo atvejus. Šiuo pavyzdžiu pasekė ir kitos JAV valstijos, kurias veikti privertė detalios žiniasklaidoje viešinti išpuoliai prieš aukas⁵. Be to, požiūrio į persekiojimą, kaip pavojingą elgesį, formavimasis išplito į kitas valstybes – Kanadą, Australiją, Naująją Zelandiją, Jungtinę Karalystę⁶.

Garsenybių dalijimasis savo patirtimi paskatino vis daugiau asmenų atpažinti persekiojimo požymius ir kreiptis į teisėsaugos institucijas dėl patiriamo smurtinio elgesio.

³ LOWNEY, Kathleen Sue and BEST, Joel (1995). Stalking Strangers and Lovers: Changing Media Typifications of a New Crime Problem. *Images of Issues: Typifying Contemporary Social Problems (2nd edition)*, 37–39.

⁴ LOWNEY, Kathleen Sue and BEST, Joel (1995). Stalking Strangers and Lovers: Changing Media Typifications of a New Crime Problem. *Images of Issues: Typifying Contemporary Social Problems (2nd edition)*, 39–41.

⁵ LOWNEY, Kathleen Sue and BEST, Joel (1995). Stalking Strangers and Lovers: Changing Media Typifications of a New Crime Problem. *Images of Issues: Typifying Contemporary Social Problems (2nd edition)*, 39–41.

⁶ PATHÉ, Michele (2002). *Surviving Stalking*. Cambridge: Cambridge University Press, 7.

Tuomet į persekiojimą pradėta žvelgti iš kitos perspektyvos – kaip į plačiai paplitusį, pavojingą vyrų elgesį prieš buvusias sutuoktines ar mylimąsias. Sąvoka „persekiojimas“ apjungė anksčiau naudotus psichologinio prievartavimo, įžymių asmenų persekiojimo ir erotomanijos apibrėžimus bei reiškė sąmoningą ketinimą pakenkti aukai. Nors kartais žiniasklaidoje buvo atkreipiamas dėmesys į tai, kad persekiojimo aukomis būna ir vyrai arba visiškai kaltininkui nepažįstami asmenys, vis dėlto, persekiojimas iš esmės pradėtas analizuoti kaip į moteris nukreipta smurto artimoje aplinkoje forma. Vadovaujantis naująja persekiojimo konstrukcija, visos moterys laikytos potencialiomis aukomis, galinčiomis nukentėti nuo buvusių sutuoktinių ar partnerių. Buvo pripažįstama, kad nukentėjusiosios neatliko jokių veiksmų, kurie paskatintų kaltininkus veikti prieš jų valią. Sąsajos tarp žmogaus persekiojimo ir smurto artimoje aplinkoje aptikimas sudarė prielaidas ieškoti veiksmingų aukų interesų apsaugos būdų tiek teisėkūros, tiek baudžiamojo persekiojimo srityse⁷.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad persekiojimo identifikavimas vyko tam tikrais etapais. Elgesys, nukreiptas į asmens veiksmų laisvės suvaržymą, nebuvo laikomas smurtiniu elgesiu, ypač atsižvelgiant į tai, kad jis nesukeldavo fizinės sveikatos sutrikimų, o emocinės sveikatos svarba buvo sumenkinama. Reikšmingiausiu postūmiu persekiojimo kriminalizavimo link tapo nepageidaujamo elgesio prieš įžymius asmenis, pasibaigusio mirtimi, atvejai. Didelio žiniasklaidos dėmesio sulaukę įžymių žmonių išgyvenimai tapo tipiniu neteisėto žmogaus persekiojimo pavyzdžiu. Palaipsniui pastebėti atitinkamo elgesio dėsningumai leido atpažinti persekiojimo požymius ir suformuoti bendrą šio reiškinių sampratą. Neteisėtas žmogaus persekiojimas buvo pripažintas pavojingu smurtiniu elgesiu, pasireiškiančiu ir artimoje aplinkoje, o tai sudarė prielaidas teisėsaugos institucijoms dėti pastangas, siekiant užtikrinti tinkamą nukentėjusiųjų interesų apsaugą.

1.1.2. Persekiojimo apibrėžimas

Kompleksiškas persekiojimo pobūdis lemia tai, kad nėra unifikuoto persekiojimo apibrėžimo. Šis reiškinys yra skirtingų sričių mokslininkų – kriminologų, psichologų, sociologų, teisininkų – tyrimo objektas, todėl persekiojimo apibrėžtis priklauso nuo to, kokiame kontekste jis analizuojamas. Teisinis žmogaus persekiojimo apibūdinimas

⁷ LOWNEY, Kathleen Sue and BEST, Joel (1995). Stalking Strangers and Lovers: Changing Media Typifications of a New Crime Problem. *Images of Issues: Typifying Contemporary Social Problems (2nd edition)*, 41–45.

skirtingose valstybėse varijuoja, priklausomai nuo įstatymų leidėjo tikslų ir visuomenės sąmoningumo. Vis dėlto, mokslinėje literatūroje išskiriami požymiai, laikytini esminiais, formuluojant persekiojimo apibrėžimą.

Subjektyvi persekiojimo prigimtis įvardijama vienu iš veiksnių, lemiančių sunkumus, ieškant bendros persekiojimo sąvokos. Šio reiškinio požymių buvimas labai priklauso nuo individualių aukos savybių, nes vienas asmenis atitinkamas elgesys gali erzinti, o kitiems – sukelti baimės ir nesaugumo būseną⁸. Atsižvelgiant į persekiojimo sąvokų dėsningumus, galima teigti, kad persekiojimas yra tyčinis, pasikartojantis įkylus ir bauginantis elgesio modelis, nukreiptas prieš konkretų asmenį, dėl kurio nukentėjusiajam pagrįstai gali būti arba yra sukeliamas baimės pojūtis⁹. Dauguma apibrėžimų apima šiuos persekiojimą individualizuojančius aspektus: 1) elgesio modelis; 2) nepageidaujamas aukos; 3) sukeliantis aukai baimę ir kančias¹⁰.

Persekiojimo sąvokos konstrukcijos elementas – elgesio modelis – apibrėžiamas per kaltininko veiksmų pasikartojimo skaičių. Šis aspektas savaime suponuoja išvadą, kad persekiojimą atitinkantys veiksmai turi būti įvykdomi daugiau nei vieną kartą. Vis dėlto, kyla klausimas, koks veiksmų atlikimo skaičius yra pakankamas, kad persekiojimas būtų pripažintas pavojingu ir reikalaujančiu teisėsaugos institucijų įsikišimo. Mokslinėje literatūroje pastebima apibrėžtis, kad nepageidaujamas elgesys turi būti įvykdomas bent du kartus, sulaukia nuogastavimų, jog tokia žema riba neleidžia diferencijuoti persekiojimo ir kitų elgesio formų, kurios gali būti erzinančios, tačiau laikytinos įprastomis. Taip į persekiojimo sritį patenka ir socialiai priimtini veiksmai, pavyzdžiui, pakartotinis vyro bandymas užmegzti pažintį su moterimi. Remiantis šia nuomone, persekiojimas turėtų pasireikšti mažiausiai tris kartus. Kita vertus, patys autoriai oponuoja savo teiginiams, keldami retorinį klausimą: „kodėl moteris, kurią dvi naktis iš eilės iki namų sekė nepažįstamas vyras, neturėtų turėti teisės teigti, kad ji yra persekiojimo auka?“¹¹. Reikšminga pastebėti ir tai, kad minimalaus elgesio pasikartojimo atvejų nustatymas priklauso nuo įstatymų leidėjo tikslų. Žemos kartelės įtvirtinimas gali būti pagrįstas siekiu užtikrinti visuomenės saugumą ir reaguoti nedelsiant, pasirodžius pirmiesiems persekiojimo ženklams. Vis dėlto, persekiojimo, kaip elgesio modelio, apibrėžimas

⁸ OWENS, Jennifer Gatewood (2016). Why Definitions Matter: Stalking Victimization in the United States. *Journal of Interpersonal Violence*, 31(12), 2197–2198 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1177/0886260515573577>.

⁹ MILLER, Laurence (2012). Stalking: Patterns, motives, and intervention strategies. *Aggression and Violent Behavior*, 17(6), 496 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2012.07.001>.

¹⁰ MULLEN, Paul Edward; PATHÉ, Michele and PURCELL, Rosemary (2009). *Stalkers and their victims*, 2 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139106863>.

¹¹ MULLEN, Paul Edward; PATHÉ, Michele and PURCELL, Rosemary (2009). *Stalkers and their victims*, 3 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139106863>.

neatsiejamas nuo protingumo kriterijaus, kuriuo vadovaujantis, turi išlikti galimybė kiekvieną situaciją vertinti individualiai, neapsiribojant tik formaliu veiksmų skaičiumi¹². Savo ruožtu R. Purcell, M. Pathé ir P. E. Mullen, nagrinėdami, kada pakartotiniai įsibrovimai į asmens privatų gyvenimą tampa persekiojimu, nurodė, kad riba, skirianti mažiau žalingą asmens elgesį ir persekiojimą, yra dviejų savaičių laikotarpis. Persekiojo veiksmais trunkant ilgiau nei dvi savaites, tikėtina, kad jie tęsis mėnesius ir sukels ryškius pokyčius aukos gyvenime bei psichologiniame funkcionavime. Pasak jų, dvi savaitės yra pakankamai ilgas laikotarpis kaltininkui parodyti, kad jo veiksmai yra tyčiniai, tačiau jo įprastai neužtenka, siekiant tikslo pastebimai sutrikdyti aukos gyvenimą¹³.

Kitas probleminis aspektas persekiojimo apibrėžimo kontekste yra baimė, priežastiniu ryšiu susijusi su kaltininko veiksmais. Teigiama, kad baimės sukėlimas yra būtinas persekiojimo elementas¹⁴. Nepaisant to, mokslinėje literatūroje išreikšta ir oponuojanti pozicija, pagal kurią persekiojimu turėtų būti laikomas tyčinis, pasikartojantis ir įkyrus elgesys, nukreiptas prieš konkretų žmogų, nepriklausomai nuo aukos patiriamų emocijų rūšių. Ši nuomonė grindžiama tuo, kad baimės pojūtis iš dalies yra nulemtas tokių aplinkybių, kaip psichinė būseną, amžius, išsilavinimas, šeiminė padėtis. Atitinkamai kaltininkų neteisėti veiksmai išgąsdina ne visas aukas, tačiau tai nereiškia, kad jų patirtys turėtų būti sumenkintos. Persekiojimo aukos gali jausti pyktį, susierzinimą dėl kasdienės rutinos įpročių sutrikdymo. Be to, kitų nusikaltimų, pavyzdžiui, seksualinės prievartos, sveikatos sutrikdymo atveju nėra būtina, kad aukos įvardytų konkrečias emocijas, kurias sukėlė kaltininko veiksmai. Vadinasi, reikalaujant baimės požymio buvimo, nedidelė dalis nukentėjusiųjų yra eliminuojama iš teisinės apsaugos srities, taip rizikuojant, kad kaltininko elgesys peraugs į veiksmus, galinčius sukelti negrįžtamus padarinius¹⁵. Aptariamam aspektui reikšmingas ir pastebėjimas, kad visuomenėje vis dar egzistuoja tradiciniai lyčių stereotipai, kurie daro įtaką vyriškosios lyties asmenų galimybei kreiptis į teisėsaugos institucijas. Tai reiškia, kad vyrai nėra linkę prašyti pagalbos dėl prieš juos nukreipto psichologinio smurto, nes baimės jausmas laikomas vyriškumo priešingybe. Nukentėjusių vyrų patirtys neretai yra minimizuojamos, todėl jie nedrįsta kitiems asmenims parodyti

¹² MULLEN, Paul Edward; PATHÉ, Michele and PURCELL, Rosemary (2009). *Stalkers and their victims*, 3 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139106863>.

¹³ MULLEN, Paul Edward; PATHÉ, Michele and PURCELL, Rosemary (2004). When do repeated intrusions become stalking? *Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 15(4), 579–581 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1080/14789940412331313368>.

¹⁴ TJADEN, Patricia (2009). Stalking Policies and Research in the United States: A Twenty Year Retrospective. *European Journal on Criminal Policy Research*, 15, 266 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1007/s10610-009-9100-4>.

¹⁵ DIETZ, Noella and MARTIN, Patricia Yancey (2007). Women who are stalked: Questioning the fear standard. *Violence Against Women*, 13(7), 771–772 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1177/1077801207302698>.

savo emocinio pažeidžiamumo¹⁶. Atitinkamai reikalaujant, kad persekiojimas aukai sukeltų baimės jausmą, nėra atliepiami vyriškosios lyties asmenų poreikiai, ypač atsižvelgiant į visuomenėje pastebimą vyrų emocinės sveikatos svarbos suvokimo trūkumą. Šio darbo autorės nuomone, persekiojimo būtinojo elemento – baimės – reikalavimas iš dalies apriboja galimybes gauti veiksmingą teisinę apsaugą, nes emocinė reakcija ir atsparumas persekiotojo veiksams kiekvienu atveju yra individualus, tačiau tai nereiškia, kad neįbaugintų, tačiau patyrusių kitas neigiamas emocijas, aukų poreikiai yra mažesni nei tų, kurios dėl persekiotojo elgesio jaučia baimę.

Būtinybės įtvirtinti baimę, kaip persekiojimo požymį, šalininkai taip pat yra pasiskirstę, į šį kriterijų žvelgdami per subjektyvią arba objektyvią (adekvačią) prizmę. Subjektyviosios baimės aspektas reiškia tai, kad neteisėti kaltininko veiksmai įbaugina auką, kuri šiuos pojūčius perteikia teisėsaugos institucijoms. Pastebima, kad tokiu atveju kaltininko elgesys yra atviras interpretacijoms, priklausomai nuo aukos emocinės būklės. Savo ruožtu objektyviosios (adekvačios) baimės kriterijus apima vidutinio asmens standartą. Remiantis šiuo aspektu, nereikalaujama, kad konkreti auka būtų patyrusi baimę. Priešingai, yra vertinama, ar kaltininko veiksmai būtų pagrįstai įbauginę vidutinės drąsos ir stabilumo asmenį¹⁷.

Kaip jau buvo minėta, teisiniai persekiojimo apibrėžimai skirtingose valstybėse varijuoja, priklausomai nuo įstatymų leidėjo tikslų ir visuomenės požiūrio į persekiojimą. Siekiant sužinoti, kaip į persekiojimą galima žvelgti per nusikalstamos veikos sudėties prizmę, apžvelgtini kontrastingesni reguliavimo atvejai Europos Sąjungos valstybių narių ribose. Antai Belgijos baudžiamojo įstatymo 442bis straipsnyje įtvirtinta, kad baudžiamas tas, kuris priekabiavo prie asmens, žinodamas arba turėdamas žinoti, jog savo elgesiu rimtai sutrikdys to asmens ramybę¹⁸. Prancūzijos baudžiamojo kodekso 222-3-2 straipsnyje numatyta atsakomybė tam, kuris priekabiavo prie asmens žodžiais ar pakartotiniu elgesiu, kurio tikslas arba padariniai yra asmens darbo sąlygų pabloginimas, galintis paveikti jo teises ar orumą, pakenkti asmens fizinei ar psichinei sveikatai arba sukelti pavojų jo profesinei ateičiai¹⁹. Vadinasi, šiais atvejais naudojamos abstrakčios formuluotės, nenurodant konkrečių persekiotojų veikimo būdų. Štai Vokietijos baudžiamojo įstatymo

¹⁶ SCOTT-STOREY, Kelly; O'DONNELL, Sue; FORD-GILBOE, Marilyn *et al.* (2023). What about the men? A critical review of men's experiences of intimate partner violence. *Trauma, Violence, & Abuse*, 24(2), 859–860 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1177/15248380211043827>.

¹⁷ OWENS, Jennifer Gatewood (2016). Why Definitions Matter: Stalking Victimization in the United States. *Journal of Interpersonal Violence*, 31(12), 2198–2199 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1177/0886260515573577>.

¹⁸ Code pénal. 9 juni 1867. Nr. 1867060850. Moniteur belge, 1867.

¹⁹ Code pénal. 16 décembre 1992. N° 92-1336. Journal officiel de la République française, 1992.

238 straipsnyje nustatyta, kad baudžiamas tas, kuris, neturėdamas tam teisės, pakartotinai persekioja kitą asmenį tokiu būdu, kuriuo gali būti reikšmingai apribotas to asmens gyvenimo būdas, o būtent, siekia fizinio artumo su kitu asmeniu; bando užmegzti ryšį su kitu asmeniu telekomunikacijų ar kitomis ryšio priemonėmis arba per trečiuosius asmenis; netinkamai naudoja kito asmens duomenis, siekdamas užsakyti tam asmeniui prekes ar paslaugas arba paskatinti trečiuosius asmenis susisiekti su tuo asmeniu; grasina kitam asmeniui, jo giminaičiams ar kitiems artimiems asmenims sukelti pavojų gyvybei, fiziniam neliečiamumui, sveikatai ar laisvei; vykdo kompiuterinį šnipinėjimą (angl. *data espionage*) ar duomenų viliojimą (angl. *phishing*) ar rengiasi tai padaryti, kenkdamas asmeniui, jo giminaičiams ar kitiems artimiems asmenims; platina ar viešina asmens, jo giminaičių ar kitų artimų asmenų atvaizdą; platina ar viešina turinį, kuriuo asmuo gali būti menkinamas ar neigiamai paveikiama viešoji nuomonė apie asmenį, apsimetant, kad turinys yra to asmens autorystė; atlieka kitas į išdėstytas panašias veikas²⁰. Nors aptariamu reglamentavimu nėra įtvirtintas baigtinis sąrašas, vis dėlto, pateikti pavyzdiniai atvejai, kuomet asmens veiksmai gali būti laikomi neteisėtu persekiojimu. Reikšminga paminėti ir Maltos baudžiamąjį kodeksą, kuriame išskiriamos persekiojimo (251AA straipsnis), persekiojimo, sukeliančio smurto baimę, didelį nerimą ar psichologinį sukrėtimą (251BA straipsnis) ir kibernetinio persekiojimo (251BB straipsnis) sudėty²¹. Nepaisant to, kad valstybės yra pasirinkusios skirtingas nusikalstamų veikų sudėčių konstrukcijas, joms būdinga tai, jog kriminalizuotas pakartotinis elgesys, kuris aukai sukelia ar gali sukelti neigiamas emocijas ir įprastinės gyvenimo rutinos sutrikdymą.

Persekiojimas yra minimas ir Europos Tarybos konvencijoje dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo (toliau – ir Stambulo konvencija)²². Stambulo konvencijos aiškinamosios ataskaitos 182 punkte teigiama, kad persekiojimu laikytinas bet koks prieš konkretų asmenį nukreiptas pasikartojantis grasinančio pobūdžio elgesys, kuris sukelia asmeniui baimės jausmą²³. Persekiojimas apima tokius veiksmus, kaip pakartotinis asmens sekimas, nepageidaujamas bendravimas ar aukos informavimas, kad pastaroji yra stebima, pavyzdžiui, fiziškai sekant auką, pasirodant jos darbo vietoje, sporto ar švietimo įstaigose, taip pat sekant ją socialinių tinklų svetainėse (Stambulo konvencijos aiškinamosios ataskaitos 182 punktas). Pabrėžiama, kad grasinančio pobūdžio

²⁰ German Criminal Code. 13th November 1998. Federal Law Gazette I, 1998, p. 3322.

²¹ Criminal Code of the Republic of Malta. 10th June 1854. Chapter 9 of the Laws of Malta. The Malta Government Gazette, 1854.

²² Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, the Council of Europe (2011). CETS No. 210.

²³ Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, the Council of Europe (2011). CETS No. 210.

veiksmu traktuojamas ir svetimo turto niokojimas, aukos augintinio užpuolimas, netikrų tapatybių kūrimas, melagingos informacijos skleidimas internete (Stambulo konvencijos aiškinamosios ataskaitos 183 punktas).

Vadinasi, persekiojimo apibrėžtis tiesiogiai priklauso nuo konteksto, kuriame šis reiškinys yra nagrinėjamas. Mokslinėje literatūroje nėra vieningo persekiojimo apibūdinimo, toks elgesys iš esmės analizuojamas per atitinkamų požymių visumą. Nors autorių nuomonė dėl būtinybės įtvirtinti tam tikrus aspektus skiriasi, vis dėlto, vyrauja požiūris, kad persekiojimas yra prieš konkretų asmenį nukreiptas elgesio modelis, kuriuo sutrikdoma įprastinė rutina ir sukeliamos neigiamos emocijos. Savo ruožtu teisinės persekiojimo sąvokos nustatymo pavyzdžiai konkrečiose valstybėse – Lietuvoje ir Jungtinėse Amerikos Valstijose – bus išsamiau analizuojami antrojoje magistro darbo dalyje.

1.1.3. Persekiotojų tipai

Persekiotojų klasifikacijos yra paremtos įvairiais kriterijais – kaltininko ir aukos santykiu, kaltininko motyvais bei psichikos sutrikimu. Taip suformuluoti persekiotojų tipai yra sukoncentruoti į atskirus požymius, esančius klasifikacijos pagrindu, ir neatskleidžia tokio elgesio veiksmų visumos. Siekiant suvokti paskatas, kurių vedini veikia persekiotojai, ir šių asmenų nusikalstamų veiksmų kontekstą, reikšminga apžvelgti autorių P. E. Mullen, M. Pathé ir R. Purcell pateiktą persekiotojų skirstymą, kurio pagrindas yra persekiotojų tikslai bei ryšys su auka²⁴.

Pirmasis persekiotojų tipas yra atstumtieji (angl. *rejected stalkers*). Įprastai kaltininką ir auką sieja intymūs santykiai, tačiau persekiojimo motyvai gali susiformuoti ir esant kitokio pobūdžio – šeiminiams, draugystės, profesiniams – ryšiams. Esminis šių santykių bruožas, lemiantis jų svarbą, yra kaltininko emocinis prierašumas. Aukai nutraukus ryšius su kaltininku ar bent išreiškus iniciatyvą tai padaryti, kaltininkas jaučiasi pažemintas, piktas ir nusivylęs. Šiuos vienašališko aukos sprendimo sukeltus jausmus gali sustiprinti mintis, kad kaltininkas nebesukurs tokių santykių. Atitinkamai išsivysto paskatos susitaikyti su auka arba atkeršyti už atstūmimą. Pastebėtina, kad dažnai kaltininkai veikia, siekdami abiejų tikslų, kurių pasireiškimas priklauso nuo aukos veiksmų. Atstumtieji persekiotojai laikomi vienais iš atkakliausių, kurių elgesys įtraukia juos ir aukas į nesibaigiančius santykius. Nors siekiantys susitaikymo kaltininkai bent iš dalies suvokia, kad savo

²⁴ MULLEN, Paul Edward; PATHÉ, Michele and PURCELL, Rosemary (2009). *Stalkers and their victims*, 66–68 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139106863>.

neteisėtais veiksmais gali tik dar labiau atgrasyti aukas, vis dėlto, jie nenustoja elgtis aukai nepageidaujamu būdu. Šis reiškinys gali būti paaiškintas tuo, kad persekiojimas sukuria tam tikrą ryšio su auka iliuziją. Savo ruožtu keršto trokštantys persekiotojai taip pat jaučiasi įstrigę santykiuose, nepaisant to, kad apie auką dažnai atsiliepia tik neigiamai. Atitinkamai persekiojimas tampa santykių tęsiniu, kurį, atsižvelgiant į neišspręstas nuoskaudas, kaltininkas baiminasi prarasti. Šio tipo persekiotojai pasižymi narcisistinėmis savybėmis, pavydu, perdėtu įtarumu ir priklausomybe nuo aukos. Žvelgiant iš kaltininko perspektyvos, savanaudiškas aukos sprendimas nutraukti santykius išprovokuoja persekiotoją ir pateisina jo veiksmus. Atstumtieji persekiotojai yra labiausiai linkę bauginti ir naudoti smurtą prieš aukas, nes toks veikimo būdas, jų nuomone, yra tinkamiausia reakcija į iškiliusias grėsmes bei nusivylimus. Savo ruožtu auką apėmęs kaltės jausmas gali paskatinti bandymus išspręsti konfliktą ir susitaikyti su kaltininku. Svarbu pažymėti ir tai, kad buvusius intymius partnerius neretai sieja bendri pažįstami asmenys, tapatūs įpročiai ir pomėgiai. Atitinkamai didėja fizinio kontakto tarp kaltininko ir aukos rizika, kuris, atsižvelgiant į individualias persekiotojo savybes, gali išaugti į smurtinį elgesį²⁵.

Kiti autorių išskiriami tipai yra įsižeidę ir kerštingi persekiotojai (angl. *resentful and retaliatory stalkers*). Šiuo atveju kaltininkas save suvokia kaip nukentėjusį nuo neteisybės ir trokšta atpildo. Neteisėtais veiksmais yra siekiama įbauginti ir sukelti nerimą aukai, kuri įprastai yra viršesnėje pozicijoje. Nors persekiojimas gali apsiriboti tik trumpalaikiu keršto įvykdymu, vis dėlto, kaltininkai dažnai veikia ilgesnį laikotarpį, nes juos motyvuoja pasitenkinimo jausmas, kurį sukelia aukos kontroliavimas ir jėgos demonstravimas. Šių tipų persekiotojų teigimu, jie yra tikrosios aukos, besipriešinančios tiems, kurie juos pažemino. Pastebėtina, kad kaltininkai neretai jaučia bendresnio pobūdžio neapykantą, nukreiptą ne į konkretų asmenį, o į institucijas ar net sistemą. Analizuojant įsižeidusių ir kerštingų persekiotojų charakteristikas, reikšminga tai, kad kerštingi persekiotojai (angl. *retaliatory stalkers*) įprastai apsiriboja tik bandymu susisiekti, įžeidžiančių anoniminių laiškų rašymu ir telefoninių skambučių atlikimu, trunkančiu kelias dienas. Kerštingų persekiotojų veiksmai yra impulsyvi reakcija į patirtą skriaudą, todėl kaltininkas juos nutraukia, kai išreiškia neigiamas emocijas. Įsižeidę persekiotojai (angl. *resentful stalkers*) pasižymi detalesniu elgesio planavimu, nuoseklumu ir atkaklumu. Jie siekia atkeršyti konkrečiam asmeniui arba išreikšti nepasitenkinimą, keršydamiesi aukai, kuri atspindi visus kaltininką anksčiau įskaudinusius ir pažeminusius asmenis. Įsižeidę persekiotojai įprastai negeba susitvarkyti su emocijomis, slopina pyktį ir pervertina save.

²⁵ MULLEN, Paul Edward; PATHÉ, Michele and PURCELL, Rosemary (2009). *Stalkers and their victims*, 69–76 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139106863>.

Kaltininkai, neretai veikdami anonimiškai, siekia atkurti teisingumą, kuris nebūtinai yra proporcingas patirtai nuoskaudai. Priešingai nei kerštingi persekiotojai, kurių elgesys yra atsakas į aukos veiksmus, įsižeidę persekiotojai jau iki susidūrimo su auka jaučia priešišumą jį supančiai aplinkai. Savo ruožtu aukos individualios savybės, atitinkančios anksčiau kaltininką įskaudinusių asmenų bruožus, tampa pretekstu savo neteisėtus veiksmus nukreipti būtent prieš ją. Aptariamo tipo kaltininkai neretai persekioja tam tikros srities, pavyzdžiui, sveikatos priežiūros specialistus, motyvuodami savo veiksmus jų ar artimųjų patirtomis neteisėbės apraiškomis²⁶.

Autoriai taip pat analizuoja persekiotojus – intymumo ieškotojus (angl. *intimacy seekers*). Kaltininkai, persekiodami aukas, bando užmegzti arba sustiprinti romantinius santykius su asmeniu, kuris tokio ryšio nepageidauja. Taip pat išskiriami ir persekiotojai, kurie siekia sukurti artimą draugystę su įžymiais asmenimis. Pirmuoju atveju trokštama jausti romantinį intymumą, o antruoju – draugiško pobūdžio artumą. Kaltininkai įprastai pasižymi vienatvės jausmu, kuris skatina juos ieškoti intymių santykių. Nepaisydami abipusiškumo trūkumo ar priešiškumo, intymumo ieškotojai neatsisako savo neteisėtų veiksmų turbūt todėl, kad turėti meilės ar draugystės iliuziją yra geriau nei neužmegzti jokių santykių. Žvelgiant iš kaltininkų perspektyvos, ir minimalus aukos atsakas, pavyzdžiui, padėka, yra laikomas meilės išraiška. Netgi aiškus aukos nurodymas, kad ji nepageidauja atitinkamo dėmesio, gali nepadaryti jokios įtakos kaltininkų požiūriui, nes pastarieji vadovaujasi mintimi, jog „meilės tėkmė niekada nebūna rami“. Intymumo ieškotojai yra atkakliausi, nes romantinių santykių viltis neribotą laiką stiprina kaltininkų paskatas. Šie asmenys save vertina išskirtinai teigiamai ir nesureikšmina su pykčio valdymu susijusių problemų. Aptariamo tipo persekiotojai yra apsėsti fantazijomis, susijusiomis su aukomis ir jų idealizuojamais santykiais. Reikšminga pastebėti, kad intymumo ieškotojai jaučiasi turintys teisę į santykių sukūrimą. Persekiotojų teigimu, aukos yra skolingos jiems artumą dėl kaltininkų įdėtų pastangų, siekiant užmegzti ryšį. Intymumo ieškotojai renkasi potencialiai mažiau pavojingus persekiojimo būdus – skambina telefonu, rašo laiškus, dovanoja nepageidaujamas dovanas, o dėl savo drovumo rečiau fiziškai seka aukas. Vis dėlto, aktyvus atstūmimas gali lemti ir bauginančio pobūdžio kaltininko veiksmus. Smurtinis elgesys gali būti nukreiptas ne tik į auką, bet ir į kitą asmenį, kuris, kaltininko manymu, trukdo sukurti romantinius santykius²⁷.

²⁶ MULLEN, Paul Edward; PATHÉ, Michele and PURCELL, Rosemary (2009). *Stalkers and their victims*, 76–81 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139106863>.

²⁷ MULLEN, Paul Edward; PATHÉ, Michele and PURCELL, Rosemary (2009). *Stalkers and their victims*, 82–85 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139106863>.

Iš dalies panašūs į intymumo ieškotojus yra nekompetentingi gerbėjai (angl. *incompetent suitor*). Šiuo atveju persekiotojai siekia užmegzti kontaktą su auka, kuri dažniausiai kaltininkui nėra pažįstama. Minėtų asmenų vykdomo persekiojimo trukmė yra mažiausia iš visų persekiotojų tipų. Šie asmenys linkę bendrauti tiesiogiai, o ne telekomunikacijos priemonėmis. Persekiotojai ignoruoja atstūmimo apraiškas, savitai interpretuodami aukos reakciją ir pyktį laikydami susidomėjimu. Be to, jie į neigiamą atsakymą reaguoja ne atsisakydami nepageidaujamo elgesio, o pasirinkdami intensyvesnes bendravimo formas. Esminis intymumo ieškotojų ir nekompetentingų gerbėjų skirtumas yra tai, kad intymumo ieškotojų motyvai yra susiję su meilės fantazijomis, o nekompetentingi gerbėjai siekia užmegzti santykius. Šiuos persekiotojų tipus sieja savų interesų sureikšminimas ir aukos poreikių menkinimas. Nekompetentingi gerbėjai dažniausiai veikia socialiai priimtinais būdais, tačiau jie pasižymi socialinių įgūdžių trūkumu, kuris tampa itin reikšmingu tarpasmeninių santykių kūrimo procese. Pastebėtina, kad atsižvelgiant į trumpą nepageidaujamų veiksmų atlikimo trukmę, dažnai apie nekompetentingų gerbėjų veiksmus nėra pranešama teisėsaugos institucijoms²⁸.

Paskutinis šioje klasifikacijoje įvardijamas tipas yra grobuoniški persekiotojai (angl. *predatory stalkers*). Sekdami ir rinkdami informaciją apie asmenį, kaltininkai ruošiasi užpulti auką. Grobuoniškų persekiotojų tikslas dažnai susijęs su seksualinės prievartos panaudojimu, o persekiojimo veiksmai yra tik priemonė šį siekį įgyvendinti. Lyginant šio tipo persekiotojus su išsėdusiais persekiotojais, pastebimas skirtumas, kad grobuoniški persekiotojai nesiekia sukelti baimės, priešingai, jie pasitenkina vien slapto aukos stebėjimu ir fantazijomis apie būsimą užpuolimą. Aukos gali net nežinoti, kad prieš jas vykdomi neteisėti veiksmai, nes kaltininkai įprastai bando būti nepastebėti. Analizuojami persekiotojai negeba sukurti artimų santykių ir neretai pasižymi psichikos sutrikimais. Persekiojimas trunka santykinai trumpą laiką, nes kaltininko elgesys išauga į fizinį išpuolį arba yra nutraukiamas policijos pareigūnų²⁹.

Apibendrinant pateiktos klasifikacijos analizę, galima teigti, kad persekiotojai yra skirstomi į šešis tipus – atstumtuosius, kerštinguosius, išsėdusius, intymumo ieškotojus, nekompetentingus gerbėjus ir grobuoniškus persekiotojus. Daugumai persekiotojų būdingos tam tikros jų asmenybės charakterizuojančios savybės – aukos poreikių menkinimas, narcisizmas, neigiamų emocijų slopinimas. Nors kai kurie persekiotojų tipus

²⁸ MULLEN, Paul Edward; PATHÉ, Michele and PURCELL, Rosemary (2009). *Stalkers and their victims*, 86–91 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139106863>.

²⁹ MULLEN, Paul Edward; PATHÉ, Michele and PURCELL, Rosemary (2009). *Stalkers and their victims*, 110–123 [interaktyvus]. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139106863>.

individualizuojantys aspektai sutampa, vis dėlto, jie pasižymi savitais tikslais ir santykiu su auka. Pastebėtina, kad priklausomai nuo persekiotojų tipų, ženkliai skiriasi jų veiksmų intensyvumas, pavyzdžiui, kerštingi persekiotojai apsiriboja intensyviu nusiskundimų išsakymu, o grobuoniškų persekiotojų elgesys yra tik priemonė, siekiant tikslo, galinčių pažeisti aukos seksualinio apsisprendimo laisvę ir neliečiamumą.

1.1.4. Persekiojimo būdai

Pereinant prie konkrečių persekiojimo būdų, svarbu pažymėti, kad jie apima įvairias veikimo formas. Tokio elgesio teisinio vertinimo prasme specifinis ypatumas yra tas, kad pavieniai veiksmai nėra laikomi neteisėtais, priešingai, jie visuomenėje yra įprasti. Socialiai priimtinas elgesys virsta neteisėtu tuomet, kai jis pakartotinai vykdomas prieš aukos valią³⁰.

Vienas iš dažniausių persekiojimo būdų yra telefoniniai skambučiai. Šiuo atveju kaltininkas aukai sukelia neigiamas emocijas, išsakydamas grasinimus, įžeidinėdamas, prašydamas susitaikyti arba, priešingai, nejaukiai tylėdamas. Persekiotojai gali sąmoningai pranešti aukai, kad ją stebi, o būtent, nurodyti, kokioje vietoje atitinkamu momentu auka yra, ką ji veikia, kokius drabužius dėvi. Be to, neretai kaltininkai bando susisiekti su auka nakties metu, taip sustiprindami neigiamas patirtis³¹.

Panaši veikimo forma yra ir laiškų ar raštelių rašymas. Persekiotojas gali slėpti savo tapatybę, palikdamas laiškus ar raštelių auka namuose, darbo vietoje. Kaip ir telefoninių skambučių atveju, laiškų turinys svyruoja nuo įkyriai romantiško iki bauginančio. Taip pat kaltininkai gali perduoti žinutes tretiesiems asmenims, siekdami paskleisti informaciją, kurios atskleidimo auka nepageidauja, arba pašalinti atitinkamus asmenis kaip kliūtis, užkardančias galimybes sukurti ryšį su auka³².

Kitas persekiojimo būdas yra nepageidaujamų daiktų dovanojimas. Persekiotojas gali dovanoti įprastas dovanas, pavyzdžiui, gėles, papuošalus, siekdamas išreikšti simpatiją. Kita vertus, kaltininkai dovanuoja ir daiktus, kurių potekstė yra skirta išgąsdinti, kaip antai laidotuvių vainikus. Įkyraus dovanojimo intensyvumas priklauso nuo persekiotojo tikslo, jis gali apsiriboti tik keliais daiktais, tačiau galimi ir neracionalūs skaičiai dovanų³³.

³⁰ HARE, Abby; STOREY, Jennifer Elizabeth and PINA, Afroditi (2023). *Stalking. Gender-Based Violence: A Comprehensive Guide*, 131 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-05640-6>.

³¹ PATHÉ, Michele (2002). *Surviving Stalking*. Cambridge: Cambridge University Press, 9.

³² PATHÉ, Michele (2002). *Surviving Stalking*. Cambridge: Cambridge University Press, 9.

³³ PATHÉ, Michele (2002). *Surviving Stalking*. Cambridge: Cambridge University Press, 10.

Taip pat persekiotojai fiziškai seka aukas, stebėdami jų kasdienes veiksmus. Dalis kaltininkų stengiasi būti nepastebėti ir žvelgia į aukas, palaikydami tolimą atstumą. O kiti persekiotojai sąmoningai prieina prie aukos, bando įsitraukti į pokalbį, taip parodydami, kad auka niekada negali jaustis rami ir saugi. Persekiotojai laukia aukos vietose, kuriose ji yra įpratusi lankytis, pavyzdžiui, darbo vietoje, parduotuvėje, mokykloje³⁴.

Pastebima ir tai, kad persekiodami kaltininkai užsako prekes arba paslaugas aukos vardu. Be to, galimas taksi, greitosios medicinos pagalbos iškvietimas į aukos gyvenamąją vietą, įpareigojantis išspręsti iškilusį nesusipratimą. Kitas nepageidaujamo bendravimo paieškos būdas yra nepagrįstas kreipimasis į teisėsaugos institucijas dėl aukos veiksmų, taip siekiant priversti auką susidurti su persekiotoju³⁵.

Persekiotojų veikimo forma laikytinas nepageidaujamos, įskaitant ir žeminančio pobūdžio, informacijos skleidimas aukos šeimos nariams, bendradarbiams ar kitiems pažįstamiems asmenims. Taip pat persekiotojams būdingas grasinimų naudojimas, nukreiptas tiek prieš auką, tiek prieš jos artimuosius. Grasinimai gali būti išreikšti tiesiogiai arba užuominomis, siekiant padaryti aukai psichinį poveikį³⁶.

Galiausiai persekiotojai gali sunaikinti arba sugadinti aukai priklausančią turtą. Pastebima, kad kaltininkai kėsinaisi apgadinti automobilį, pradurti padangas, kitais veiksmais sukelti pavojų aukos sveikatai ir saugumui. Be to, persekiotojai gali įsibrauti į aukos namus, siekdami pavogti daiktus ar palikti raštelius³⁷.

Išdėstyti veikimo būdai yra dažniausiai pastebimi atitinkamų nusikalstamų veikų padarymo praktikoje ir laikomi „tradiciniu“ persekiojimu. Savo ruožtu informacinių technologijų tobulėjimas ir plėtra visuomeniniame gyvenime sudarė prielaidas atsirasti naujai persekiojimo formai, vadinamai kibernetiniu persekiojimu. Kita vertus, L. P. Sheridan ir T. Grant teigimu, „tradicinį“ ir kibernetinį persekiojimą sieja daugiau panašumų nei skirtumų, todėl kibernetinis persekiojimas laikytinas papildoma persekiotojų veikimo forma³⁸. Autorių nuomonių skirtumai nepaneigia kibernetinio persekiojimo, kaip augančio reiškinių, reikšmingumo, todėl turi būti išsamiau aptariami konkretūs kibernetinio persekiojimo esmę atitinkantys veiksmai. P. E. Mullen, M. Pathé ir R. Purcell išskiria

³⁴ PATHÉ, Michele (2002). *Surviving Stalking*. Cambridge: Cambridge University Press, 11.

³⁵ PATHÉ, Michele (2002). *Surviving Stalking*. Cambridge: Cambridge University Press, 11.

³⁶ PATHÉ, Michele (2002). *Surviving Stalking*. Cambridge: Cambridge University Press, 12.

³⁷ PATHÉ, Michele (2002). *Surviving Stalking*. Cambridge: Cambridge University Press, 12.

³⁸ SHERIDAN, Lorraine and GRANT, Tim (2007). Is cyberstalking different? *Psychology, Crime & Law*, 13(6), 636 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1080/10683160701340528>.

aštuonis kibernetinių persekiotojų veikimo būdus, susijusius su informacinių technologijų panaudojimu³⁹.

Viena dažniausių elgesio formų yra nuolatinis nepageidaujamų žinučių siuntimas. Kaltininkai turi galimybę veikti anonimiškai ir, siųsdami itin didelį skaičių žinučių, trukdyti aukoms naudotis mobiliojo ryšio telefonais. Nėgana to, atstumtieji persekiotojai yra linkę siųsti nuotraukas, kuriose užfiksuotos aukos ir kaltininko bendro gyvenimo akimirkos. Taip pat pastebima, kad susirašinėjimo platformos ir elektroniniai paštai yra palanki erdvė išreikšti grasinamojo pobūdžio mintis, nes kaltininkai gali slėpti savo tapatybę, naudodami netikras paskyras⁴⁰.

Kitas išskiriamas veikimo būdas yra prekių ar paslaugų užsakymas aukos vardu. Kaip jau buvo minėta, šis veiksmas priskiriamas ir prie „tradicinio“ persekiojimo, taip patvirtinant, kad takoskyra tarp „tradicinio“ ir kibernetinio persekiojimo nėra itin aiški. Taip pat doktrinoje minimas privačios informacijos, kurios atskleidimo tretiesiems asmenims auka nepageidauja, paviešinimas socialiniuose tinkluose arba šiam tikslui specialiai sukurtose interneto svetainėse. Panaši veikimo forma yra melagingos informacijos skleidimas⁴¹.

Kibernetiniai persekiotojai gali rinkti informaciją apie aukos privatų gyvenimą, susijusią su gyvenamąja vieta, išsilavinimu, profesija, finansine padėtimi. Taip pat autoriai įvardija tapatybės vagystę, kurios metu kaltininkas gali ne tik apsimesti auka, kad užsakytų prekes ar paslaugas, bet ir pasikėsinti į aukos turtą. Kitas veikimo būdas yra trečiųjų asmenų skatinimas įžeidinėti auką. Šiuo atveju kaltininkai įprastai internete paskelbia tariamai aukos rašytus pranešimus, kurie gali išprovokuoti nepageidaujamą dėmesį. Be to, kibernetinis persekiotojas gali apsimesti auka ir šmeižti kitus asmenis, taip siekdamas sukelti jų neigiamą reakciją. Galiausiai autoriai išskiria įsilaužimą į aukos kompiuterį, siekiant sunaikinti jame saugomą aukai reikšmingą informaciją⁴².

P. E. Mullen, M. Pathé ir R. Purcell pastebi, kad kibernetinis persekiojimas, atsižvelgiant į galimybę elgtis anonimiškai, sudaro didesnes galimybes veikti, nepaisant visuotinai priimtų elgesio normų, kurių vedini kaltininkai potencialiai susilaikytų nuo itin

³⁹ MULLEN, Paul Edward; PATHÉ, Michele and PURCELL, Rosemary (2009). *Stalkers and their victims*, 152–156 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139106863>.

⁴⁰ MULLEN, Paul Edward; PATHÉ, Michele and PURCELL, Rosemary (2009). *Stalkers and their victims*, 153 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139106863>.

⁴¹ MULLEN, Paul Edward; PATHÉ, Michele and PURCELL, Rosemary (2009). *Stalkers and their victims*, 153–154 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139106863>.

⁴² MULLEN, Paul Edward; PATHÉ, Michele and PURCELL, Rosemary (2009). *Stalkers and their victims*, 154 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139106863>.

destruktyvių elgesio apraiškų⁴³. Vis dėlto, išreiškiama ir nuomonė, kad „tradicinis“ persekiojimas yra labiau paveikus, nes šiuo atveju persekiotojai mato savo neteisėtų veiksmų padarinius aukos būsenai⁴⁴.

Persekiojimo būdų kontekste taip pat apžvelgtinas T. K. Logan ir R. Walker pateiktas persekiojo veiksmų klasifikavimas, kurio pagrindas yra kaltininko strategijos – stebėjimas, įsibrovimas į gyvenimą, bauginimas ir sąmoningas trukdymas, sabotuojant ar užpuolant. Stebėjimas apima sekimą, laukimą vietose, kuriose įprastai lankosi auka, informacijos rinkimą, sekimo įrenginių naudojimą. Įsibraudamas į aukos gyvenimą, kaltininkas atlieka telefoninius skambučius, rašo trumpąsias žinutes ir laiškus, pasirodo aukos gyvenamojoje ar darbo vietoje, įžeidinėja jos artimuosius, viešai žemina aukos orumą bei kitomis formomis siekia kontakto su ja. Savo ruožtu bauginimu laikytini tiesioginiai ir netiesioginiai grasinimai, turto niokojimas, konfrontacija bei savęs žalojimas. Galiausiai siekdamas sąmoningai trukdyti aukai, sabotuodamas ar užpuoldamas, persekiojojas kišasi į aukos darbinius santykius, gadina jos reputaciją, bando apriboti aukos, kaip motinos ar tėvo, valdžią vaikams, fiziškai ar seksualiai užpuola auką, taip pat smurtauja prieš jos šeimos narius ar draugus⁴⁵.

Taigi doktrinoje išskiriamas „tradicinis“ ir kibernetinis persekiojimas. Nors nėra vieningai sutariama dėl šių persekiojimo rūšių savarankiškumo ir tarpusavio sąveikos, kibernetinio persekiojimo svarba šiuolaikinėmis gyvenimo sąlygomis nepaneigiama. Esminis problematis aspektas, susijęs su persekiojimo būdų pripažinimu pavojingu elgesiu, yra pavienių veiksmų laikymas socialiai priimtinais. Būtent elgesio sistemingumas ir atitinkamų veiksmų atlikimas prieš aukos valią lemia poreikį į kaltininko elgesį reaguoti proporcingomis teisinėmis priemonėmis.

1.2. Persekiojimo kriminalizavimo priežastys

Nepageidaujamas persekiojo elgesys gali sukelti neigiamas emocines reakcijas, kurių malšinimas yra susijęs su aukos patiriamais padariniais socialine ir finansine prasmėmis. Nors požiūris į persekiojimą ir kaltininko veiksmų poveikis aukos emocinei gerovei bei elgesiui reikšmingai priklauso nuo individualių aukos psichosocialių savybių, mokslinėje

⁴³ MULLEN, Paul Edward; PATHÉ, Michele and PURCELL, Rosemary (2009). *Stalkers and their victims*, 155 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139106863>.

⁴⁴ SHERIDAN, Lorraine and GRANT, Tim (2007). Is cyberstalking different? *Psychology, Crime & Law*, 13(6), 636–637 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1080/10683160701340528>.

⁴⁵ LOGAN, TK and WALKER, Robert (2017). Stalking: A Multidimensional Framework For Assessment and Safety Planning. *Trauma, Violence, & Abuse*, 18(2), 203–205 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1177/1524838015603210>.

literatūroje empirinių tyrimų pagrindu išskiriami dažniausiai persekiojimo sukelti padariniai.

Persekiojimas pirmiausia paveikia psichologinę sveikatą. Šio neteisėto elgesio aukos teigia patyrusios tokius sutrikimus kaip depresija, nerimas, panikos priepuoliai, sunkumai valdant emocijas, potrauminio streso sutrikimas, mintys apie savižudybę⁴⁶. Vienu iš reikšmingiausių veiksnių, sukeliančių emocinį atsaką, laikytinas aukos pojūtis, kad ji yra sekama. Nekontroliuojama, intensyvi baimė ir padidintas budrumas neigiamai paveikia psichologinį funkcionavimą⁴⁷.

Nepageidaujamas elgesys taip pat daro reikšmingą įtaką aukos socialiniam ir profesiniam gyvenimui. Siekdamos išvengti galimo kontakto su kaltininku, aukos vengia lankytis vietose, kuriose gali sutikti persekiotoją. Tokiu būdu silpnėja aukos ryšiai su artimaisiais, draugais, kaimynais, bendradarbiais, kurie yra itin svarbūs, aukai susiduriant su prieš ją nukreiptais veiksmais. Pastebima ir tai, kad jeigu auka nusprendžia neiti į mokyklą ar darbą, atitinkamai sumažėjęs produktyvumas gali lemti darbinių santykių nutraukimą. Be to, auka gali netekti darbo dėl persekiojojo siekio nuolat komunikuoti su jos darbovieta arba darbdaviui išreikšti grąsinimus. Dėl šios priežasties aukos neretai yra priverstos ieškoti naujo darbo⁴⁸. Taip pat reikšminga pažymėti, kad kibernetinio persekiojimo atveju aukos, apribojusios naudojimąsi socialinių tinklų svetainėmis, bent iš dalies netenka tarpasmeninių santykių, o tai gali sukelti ar sustiprinti jau egzistuojančią socialinę izoliaciją⁴⁹.

Doktrinoje analizuojamas ir persekiojimo poveikis materialinei aukos gerovei. Reaguodama į persekiojimą, auka pasirenka įvairias elgesio strategijas, kurios sukelia pinigines išlaidas. Darbo netekimas, gyvenamosios vietos keitimas, apsaugos signalizacijos įrengimas, keliavimo įpročių pokyčiai (pavyzdžiui, važiavimas aplinkkeliais), telefono numerio keitimas, turto sugadinimas ar sunaikinimas neabejotinai sukelia finansinius

⁴⁶ STOREY, Jennifer Elizabeth; PINA, Afroditi and WILLIAMS, Cherise (2023). The Impact of Stalking and Its Predictors: Characterizing the Needs of Stalking Victims. *Journal of Interpersonal Violence*, 38(21–22), 11589 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1177/0886260523118530>.

⁴⁷ HAUCH, Didde and ELKLIT, Ask (2023). The psychological consequences of stalking: cross-sectional findings in a sample of Danish help-seeking stalking victims. *European Journal of Psychotraumatology*, 14(2), 8–10 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1080/20008066.2023.2281749>.

⁴⁸ PATHÉ, Michele and MULLEN, Paul Edward (1997). The impact of stalkers on their victims. *The British Journal of Psychiatry*, 170(1), 14 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1192/bjp.170.1.12>.

⁴⁹ WORSLEY, Joanne; WHEATCROFT, Jacqueline; SHORT, Emma *et al.* (2017). *Victims' Voices: Understanding the Emotional Impact of Cyberstalking and Individuals' Coping Responses*. SAGE Open, 7(2), 10 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1177/2158244017710292>.

padarinius, kurie yra tiesiogiai susiję su persekiojo veiksmais. Be to, siekiant užkardyti persekiojo elgesį, patiriamos ir teisinės pagalbos išlaidos⁵⁰.

Autoriai taip pat pastebi, kad persekiojimas gali būti somatizacinių sutrikimų priežastis. Remiantis empirinių tyrimų duomenimis, persekiojimo aukos neretai patiria pykinimą, virškinimo problemas, apetito stoką, nuovargį ir silpnumą. Taip pat aukos teigia patiriančios nuolatinį galvos skausmą. Negana to, persekiojimų nakties metu atliekami telefoniniai skambučiai ir neteisėtų veiksmų sukelti baisūs sapnai reikšmingai paveikia aukų miego kokybę. Persekiojimo padarinių kontekste svarbu ir tai, kad prisiminimai apie kaltininko veiksmus gali išlikti pakankamai ilgą laikotarpį. Atitinkamai auka, sutikusi panašų į kaltininką asmenį ar išgirdusi pažįstamą balsą, gali iš naujo išgyventi neigiamas patirtis. Dėl šios priežasties, net ir praėjus keleriems metams nuo persekiojo neteisėtų veiksmų, aukos gali būti linkusios atsiriboti nuo aplinkinių asmenų⁵¹.

Kaip jau buvo minėta, išdėstytų padarinių pasireiškimas ir jų intensyvumas priklauso nuo aukos asmenybės charakterizuojančių aplinkybių. Vis dėlto, mokslinėje literatūroje persekiojimo padarinių apraiškos, ieškant tam tikrų skirtumų, analizuojamos intymaus partnerio ir nepažįstamo asmens persekiojimo kontekste. L. Jarutienė, I. Laurinaitytė, I. Michailovič ir W. J. Burk, nagrinėdami intymių partnerių bei nepažįstamų persekiojimų elgesio Lietuvoje pasekmes, nustatė, kad smurtinio persekiojimo, įvykdyto intymaus partnerio, aukos patyrė didesnę baimę, depresiją, nerimą ir bejėgiškumą nei nesmurtinio persekiojimo, įvykdyto intymaus partnerio, ir nepažįstamo persekiojo aukos⁵². Tokia pati išvada padaryta ir tyrimo Danijoje metu, kuomet autoriai, remdamiesi empiriniais duomenimis, konstatavo, kad intymių persekiojimų aukos yra labiau linkusios į potrauminio streso sutrikimą ir kitus psichinės veiklos sutrikimus⁵³.

Kita vertus, doktrinoje pastebima ir oponuojanti nuomonė. J. E. Storey, A. Pina ir Ch. Williams konstatavo, kad aukai nepažįstamas kaltininkas sukelia daugiau baimės nei intymus partneris. Šis aspektas aiškinamas tuo, kad auka nežino persekiojo galimybių ir

⁵⁰ STOREY, Jennifer Elizabeth; PINA, Afroditi and WILLIAMS, Cherise (2023). The Impact of Stalking and Its Predictors: Characterizing the Needs of Stalking Victims. *Journal of Interpersonal Violence*, 38(21–22), 11582–11583 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1177/0886260523118530>.

⁵¹ PATHÉ, Michele and MULLEN, Paul Edward (1997). The impact of stalkers on their victims. *The British Journal of Psychiatry*, 170(1), 14 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1192/bjp.170.1.12>.

⁵² JARUTIENĖ, Liubovė; LAURINAITYTĖ, Ilona; MICHAILOVIČ, Ilona et al. (2025). Characteristics and Consequences of Intimate and Non Intimate Partner Stalking in Lithuania. *Journal of Interpersonal Violence*, 17 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1177/08862605251336364>.

⁵³ HAUCH, Didde and ELKLIT, Ask (2023). The psychological consequences of stalking: cross-sectional findings in a sample of Danish help-seeking stalking victims. *European Journal of Psychotraumatology*, 14(2), 10 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1080/20008066.2023.2281749>.

tikrųjų ketinimų. Atitinkamai nepažįstamo asmens neteisėti veiksmai yra sunkiai prognozuojami, o tai aukai sukelia daugiau neigiamų emocijų⁵⁴.

Mokslinėje doktrinoje taip pat akcentuojama, kad persekiojimas yra susijęs su padidėjusia fizinio smurto rizika⁵⁵. Nėgana to, didžioji dalis nužudytų ar pasikėsinimą į jų gyvybę patyrusių moterų buvo persekiojamos savo buvusių partnerių, dažniausiai šie neteisėti veiksmai pasireiškė sekimu⁵⁶. Aptarti persekiojimo sukelti padariniai suponuoja išvadą, kad šis elgesys yra pakankamai pavojingas, todėl egzistuoja poreikis į jį reaguoti proporcingomis teisinėmis priemonėmis.

Įspūdį apie pavojingą persekiojimo pobūdį sustiprina ir tarptautinės bei Europos Sąjungos teisės aktai, įpareigojantys valstybes veikti, kovojant su neteisėtu žmogaus persekiojimu. Štai Stambulo konvencijos 34 straipsnyje įtvirtinta, kad šalys imasi būtinų teisėkūros ar kitų priemonių, kuriomis užtikrinama, jog būtų kriminalizuotas tyčinis pasikartojantis kitam asmeniui grėsmę keliantis elgesys, dėl kurio šis asmuo jaučiasi nesaugus. Stambulo konvencijos aiškinamosios ataskaitos 183 punkte nurodoma, kad valstybės gali išplėsti teisinės apsaugos taikymo ribas, kriminalizuodamos ne tik į konkretų asmenį nukreiptus veiksmus, bet ir persekiojimą, vykdomą prieš aukos socialinę aplinką, pavyzdžiui, šeimos narius, draugus ir bendradarbius. Kaip teigiama minėtame punkte, persekiotojai neretai užpuola ir aukai artimus asmenis, tokiu būdu sustiprindami baimės bei situacijos kontrolės praradimo jausmus.

Kitas išsamesnės analizės reikalaujantis teisės aktas yra Europos Parlamento ir Tarybos 2024 m. gegužės 14 d. direktyva (ES) 2024/1385 dėl kovos su smurtu prieš moteris ir smurtu artimoje aplinkoje (toliau – ir Direktyva)⁵⁷. Direktyvos preambulės 21 punkte nurodyta, kad persekiojimas kibernetinėje erdvėje yra šiuolaikinė smurto forma. Kibernetinis persekiojimas dažnai vykdomas prieš šeimos narius ar tame pačiame namų ūkyje gyvenančius asmenis, tačiau tokį smurtą taip pat vykdo buvę partneriai ar pažįstami asmenys. Persekiojimo kibernetinėje erdvėje nusikalstama veika turėtų apimti pakartotinį ar nuolatinį aukos stebėjimą be jos sutikimo ar teisinio sankcionavimo, pasitelkiant informacines ir ryšių technologijas. Tai gali būti daroma, naudojant aukos asmens

⁵⁴ STOREY, Jennifer Elizabeth; PINA, Afroditi and WILLIAMS, Cherise (2023). The Impact of Stalking and Its Predictors: Characterizing the Needs of Stalking Victims. *Journal of Interpersonal Violence*, 38(21–22), 11589 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1177/0886260523118530>.

⁵⁵ LOGAN, TK (2022). Examining Stalking Assault by Victim Gender, Stalker Gender, and Victim-Stalker Relationship. *Journal of Family Violence*, 37(1), 92 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1007/s10896-020-00221-w>.

⁵⁶ McFARLANE, Judith; CAMPBELL, Jacquelyn; WILT, Susan; SACHS, Carolyn *et al.* (1999). Stalking and Intimate Partner Femicide. *Homicide Studies: An Interdisciplinary & International Journal*, 3(4), 308 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1177/1088767999003004003>.

⁵⁷ Europos Parlamento ir Tarybos 2024 m. gegužės 14 d. direktyva (ES) 2024/1385 dėl kovos su smurtu prieš moteris ir smurtu artimoje aplinkoje. OL L 1385, 2024.

duomenis, pavyzdžiui, pavogus tapatybę, slaptažodžius, įsilaužus į jos įrenginius, slapta įdiegus klavišų paspaudimo fiksavimo programinę įrangą, siekiant patekti į privačią erdvę, įdiegiant geografinės padėties nustatymo programėles, įskaitant persekiojimo programinę įrangą, arba pavogus aukos įrenginius. Be to, persekiojimo kibernetinėje erdvėje nusikalstama veika turėtų apimti aukų stebėseną be to asmens sutikimo ar leidimo, naudojant prie daiktų interneto prijungtus įrenginius, pavyzdžiui, išmaniuosius buitinius prietaisus. Direktyvos preambulės 21 punkte taip pat pabrėžiama, kad gali būti situacijų, kai stebėjimas vykdomas dėl teisėtų priežasčių, be kita ko, tėvams stebint, kur yra jų vaikai ar ką jie veikia internete, giminaičiams stebint sergančių, pagyvenusių ar pažeidžiamų asmenų arba negalią turinčių asmenų sveikatą, taip pat vykdant žiniasklaidos stebėseną ir atvirųjų šaltinių žvalgybos veiklą. Direktyvos 6 straipsnyje yra įtvirtinta valstybių narių pareiga kibernetinio persekiojimo kontekste, o būtent, kad valstybės narės privalo užtikrinti, jog už tyčinį pakartotinį ar nuolatinį asmens stebėjimą, pasitelkiant informacines ir ryšių technologijas, siekiant sekti ar stebėti to asmens judėjimą ir veiklą be asmens sutikimo ar teisinio sankcionavimo tai daryti, kai toks elgesys, tikėtina, sukels tam asmeniui didelę žalą, būtų baudžiama kaip už nusikalstamą veiką.

Persekiojimo padarinių ir kriminalizavimo priežasčių kontekste taip pat reikšminga pažymėti, kad persekiojimas, kaip pamatinės žmogaus teisės ir laisvės pažeidžiantis elgesys, yra analizuotas Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – ir EŽTT) praktikoje. Antai 2019 m. liepos 9 d. sprendime byloje *Volodina prieš Rusiją* (peticijos Nr. 41261/17)⁵⁸ EŽTT nagrinėjo situaciją, kurioje pareiškėja, nutraukusi romantinius santykius, patyrė neteisėtus buvusio partnerio veiksmus. Pareiškėja kreipėsi į teisėsaugos institucijas, nurodydama, kad jos buvęs partneris, negalėdamas susitaikyti su santykių baigtimi, sekė pareiškėją, stebėjo jos namus, be pareiškėjos žinios įdėjo GPS sekiklį į jos rankinę. Be to, buvęs partneris išsakė grasinimus, sugadino ir pasisavino pareiškėjai priklausiusį turtą bei asmens tapatybę patvirtinančius dokumentus. Pareiškėja taip pat teigė, kad be jos sutikimo socialinių tinklų svetainėse buvo pavišintos asmeninės nuotraukos, taip pažemintas jos orumas. EŽTT pažymėjo, kad smurtas artimoje aplinkoje apima įvairias smurto formas, įskaitant fizinį, seksualinį, ekonominį, emocinį ar žodinį smurtą. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – ir Konvencija) 3 straipsnio, įtvirtinančio kankinimo uždraudimą, aspektu reikšminga tai, kad netgi nesant sveikatos sutrikdymo arba intensyvių fizinių ar psichologinių kančių, elgesys, kuriuo asmuo žeminamas ar menkinamas, parodoma nepagarba jo žmogiškajam orumui ar sukeliami baimės, sielvarto

⁵⁸ *Volodina prieš Rusiją* [EŽTT], Nr. 41261/17 [2019-07-09]. ECLI:CE:ECHR:2019:0709JUD004126117.

ar menkavertiškumo jausmai, galintys palaužti asmens moralinį ir fizinį tvirtumą, gali būti laikomas žeminančiu ir patekti į minėto straipsnio taikymo sritį. Taip pat aktualu pastebėti, kad gali užtekti to, jog asmuo yra pažemintas savo paties akyse, nepriklausomai nuo trečiųjų asmenų požiūrio į susidariusią situaciją. EŽTT konstatavo, kad nagrinėjamu atveju baimės, nerimo ir bejėgiškumo jausmai, kuriuos pareiškėja turėjo patirti dėl nepageidaujamų buvusio partnerio veiksmų, buvo pakankamai rimti, kad būtų prilyginti nežmoniškam elgesiui Konvencijos 3 straipsnio prasme. Taip pat svarbus aspektas yra tai, kad nors tarptautinės teisės aktuose smurtas prieš moteris, įskaitant smurtą artimoje aplinkoje, yra laikomas moterų diskriminacijos forma, Rusijoje nebuvo jokio teisinio reguliavimo, nukreipto į kovą prieš smurtą artimoje aplinkoje. EŽTT padarė išvadą, kad Rusijos baudžiamajame įstatyme įtvirtintos nuostatos yra nepakankamos, siekiant užtikrinti apsaugą nuo daugelio smurto ir diskriminacijos prieš moteris formų, pavyzdžiui, priekabiavimo, persekiojimo, psichologinio ar ekonominio smurto. Rusijos valdžios institucijos nesugebėjo sukurti sąlygų, kurios leistų moterims gyventi be baimės dėl galimo netinkamo elgesio ar fizinio neliečiamumo pažeidimų, todėl konstatuotas Konvencijos 14 straipsnio, nustatančio diskriminacijos uždraudimą, pažeidimas. Vadinasi, iš aptarto sprendimo turinio matyti, kad persekiojimas yra laikomas smurto artimoje aplinkoje forma. Valstybei nevykdant pareigos sukurti veiksmingus teisinius instrumentus, yra pažeidžiamos Konvencijoje garantuojamos prigimtinės žmogaus teisės.

Kitas EŽTT sprendimas, tam tikru aspektu papildantis minėtąjį, buvo priimtas 2020 m. vasario 11 d. byloje *Buturugă prieš Rumuniją* (peticijos Nr. 56867/15)⁵⁹. Šiuo atveju pareiškėja patyrė sutuoktinio fizinį smurtą ir grasinimus, ypač intensyviai pasireiškusių skrybų proceso metu. Be to, pareiškėjos sutuoktinis įsilaužė į jos asmenines paskyras ir padarė privačių susirašinėjimų, dokumentų bei nuotraukų kopijas. Rumunijos teisėsaugos institucijos nurodė, kad išsakyti grasinančio pobūdžio teiginiai nelaikytini pakankamai pavojingais, jog į juos būtų reaguojama, vykdant baudžiamąjį persekiojimą. Savo ruožtu įsilaužimas į pareiškėjos asmenines paskyras, institucijų teigimu, nebuvo susijęs su jos patirtu fiziniu smurtu ir grasinimais. Nagrinėdamas šią situaciją, EŽTT pabrėžė, kad smurtas artimoje aplinkoje nėra susaistytas išimtinai tik su fiziniu smurtu, priešingai, apima ir psichologinį smurtą bei persekiojimą. Be to, kibernetinis persekiojimas pripažįstamas vienu iš smurto prieš moteris aspektų ir gali pasireikšti įvairiais būdais, pavyzdžiui, įsibrovimu į asmens kompiuterį, asmeninių duomenų bei vaizdų fiksavimu, dalijimusi ir manipuliavimu jais. Smurto artimoje aplinkoje kontekste kibernetinį stebėjimą dažnai

⁵⁹ *Buturugă prieš Rumuniją* [EŽTT], Nr. 56867/15 [2020-02-11]. ECLI:CE:ECHR:2020:0211JUD005686715.

vykdo asmens intymus partneris. Dėl išdėstytų motyvų EŽTT sutiko su pareiškėjos argumentu, kad jos sutuoktinio veiksmai, susiję su įsilaužimu į pareiškėjos kompiuterį, turėjo būti tiriami, žvelgiant į juos per smurto artimoje aplinkoje perspektyvą, o ne vertinant atsietai nuo fizinio smurto ir grasinimų. Buvo konstatuota, kad Rumunijos institucijos, neatlikdamos veiksmingo tyrimo, nesilaikė pozityvių pareigų, kylančių iš kankinimo uždraudimą įtvirtinančio Konvencijos 3 straipsnio ir teisę į privataus bei šeimos gyvenimo gerbimą nustatančio Konvencijos 8 straipsnio. Šis EŽTT sprendimas atskleidžia, kad valstybėje privalo būti nustatytas teisinis reglamentavimas, skirtas ne tik „tradicinio“, bet ir kibernetinio persekiojimo aukų apsaugai. Be to, persekiotojo veiksmai turi būti tiriami itin kruopščiai, atsižvelgiant į tai, kad jie vykdomi tarpasmeniniuose santykiuose, todėl aukai psichologiniu aspektu sudėtinga pateikti visus neteisėtą elgesį pagrindžiančius duomenis.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad persekiojimas yra pavojingas ir žalingas elgesys, galintis sukelti padarinius psichologine, socialine ir finansine prasmėmis. Persekiojimas, kaip smurto forma, yra įtvirtintas tarptautiniuose ir Europos Sąjungos teisės aktuose, numatančiuose valstybių pareigą imtis būtinų priemonių kovos su „tradiciniu“ ir kibernetiniu persekiojimu srityje. Taip pat pažymėtina, kad persekiojimas EŽTT praktikoje yra pripažįstamas kankinimo uždraudimo ir teisės į privataus bei šeimos gyvenimo gerbimą pažeidimu, todėl valstybės privalo užtikrinti, jog būtų sukurti teisiniai mechanizmai, veiksmingai apsaugantys aukų interesus.

2. NETEISĖTO ŽMOGAUS PERSEKIOJIMO KRIMINALIZAVIMAS LIETUVOJE

2.1. Neteisėto žmogaus persekiojimo kriminalizavimo prielaidos

Iniciatyva Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau – ir BK)⁶⁰ kriminalizuoti neteisėtą žmogaus persekiojimą išreikšta 2019 m., kuomet Lietuvos Respublikos Seimo nariai V. Čmilytė-Nielsen, V. Simulik ir G. Vasiliauskas pateikė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 167¹ straipsniu įstatymo projektą Nr. XIIIIP-3746⁶¹. Šiuo įstatymo projektu buvo siūloma BK papildyti 167¹ straipsniu, kurio 1 dalyje būtų įtvirtinta atsakomybė už baudžiamojo nusižengimo padarymą tam, kas prieš aiškiai išreikštą žmogaus valią sistemingai persekiojo šį žmogų, bandydamas susisiekti su juo tiesiogiai, per kitus asmenis, raštu ar elektroninių ryšių priemonėmis. Pažymėtina, kad nusikalstamos veikos sudėtį siūlyta nustatyti BK XXIV skyriuje, kuriame įtvirtinti nusikaltimai asmens privataus gyvenimo neliečiamumui.

Įstatymo projekto Nr. XIIIIP-3746 aiškinamajame rašte⁶² remtasi minėtoje Stambulo konvencijoje įtvirtintu reikalavimu imtis būtinų priemonių, kad būtų kriminalizuotas persekiojimas. Įstatymo projekto rengėjai nurodė, kad persekiojimas yra rimtus padarinius asmeniui sukelianti veika, antai atitinkamais veiksmais yra „sutrikdomas jo privatus gyvenimas, sukuriama nuolatinė įtampa ir nerimas, suvaržoma jo veiksmų laisvė, kenčia profesinis gyvenimas“. Įstatymo projekto Nr. XIIIIP-3746 aiškinamajame rašte taip pat teigta, kad, vadovaujantis 2017 m. duomenimis, persekiojimas buvo kriminalizuotas 21 Europos Sąjungos valstybėje narėje. O Lietuvoje nebuvo nustatyta atsakomybė už persekiojimą, pasižymintį aktyviu įkyrių kontaktu su asmeniu, kuris yra išreiškęs valią tokio kontakto su persekiotoju neturėti. Seimo narių teigimu, už BK 145 straipsnio 2 dalyje numatyto žmogaus terorizavimo arba sistemingo bauginimo padarymą yra persekiojami asmenys, kurių veikos intensyvumas yra itin didelis, kadangi atitinkami veiksmai turi būti dar pavojingesni nei grasinimas nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą. Savo ruožtu aptardami galimybę persekiotojams taikyti BK 167 straipsnį, įtvirtinantį baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą informacijos apie privatą asmens gyvenimą rinkimą, įstatymo projekto Nr. XIIIIP-3746 rengėjai pabrėžė, kad „persekiojimas, siekiant

⁶⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. 2000 m. rugsėjo 26 d. Nr. VIII-1968. *Valstybės žinios*, 2000, 89–2741.

⁶¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 167¹ straipsniu įstatymo projektas. 2019 m. liepos 25 d. Nr. XIIIIP-3746.

⁶² Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 167¹ straipsniu įstatymo projekto aiškinamasis raštas.

kontroliuoti žmogų, versti jį elgtis taip, kaip persekiotojas nori, gali pasireikšti dar intensyvesniu neigiamu poveikiu žmogaus privačiam gyvenimui nei informacijos apie privatų gyvenimą rinkimas“.

Kaip matyti iš Seimo Žmogaus teisių komiteto išvados dėl BK papildymo 167¹ straipsniu įstatymo projekto Nr. XIIIIP-3746⁶³, teisės mokslo atstovai ir kiti suinteresuoti asmenys pateikė nemažai pastebėjimų, kad priėmus aptariamą BK papildymo įstatymą, būtų sudarytos galimybės taikyti baudžiamąją atsakomybę už nepavojeingus veiksmus, o tai neatlieptų baudžiamosios atsakomybės, kaip *ultima ratio* (krašutinės priemonės), esmės. Taip pat išreikšta nuomonė, kad nusikalstamos veikos sudėčiai trūksta aiškumo ir tai sukeltų sunkumų, atibojant pavojingą persekiotojo elgesį nuo nors ir nepageidaujamų, tačiau socialiai įprastų bandymų užmegzti santykius. Pasak pasiūlymus pateikusių asmenų, tuo metu galiojęs teisinis reglamentavimas, o būtent, BK 145 straipsnis buvo pakankamas, siekiant reaguoti į pavojingą ir intensyvių persekiojimą.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. balandžio 29 d. nutarimu Nr. 471 „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 167¹ straipsniu įstatymo projekto Nr. XIIIIP-3746“⁶⁴ nuspręsta nepritari aptariamam įstatymo projektui Nr. XIIIIP-3746. Nutarime pabrėžiama, kad Stambulo konvencijoje yra įtvirtintas būtinas persekiojimo požymis – nukentėjusiajam sukeltas nesaugumo jausmas bei reali grėsmė. Savo ruožtu įstatymo projekte Nr. XIIIIP-3746 suformuluotoje nusikalstamos veikos sudėties konstrukcijoje nebuvo numatyti padariniai, todėl baudžiamajai atsakomybei kilti užtektų tik siekio sistemingai užmegzti kontaktą su kitu asmeniu prieš jo valią, neatsižvelgiant į pastarojo patiriamus neigiamus padarinius. Taip pat atkreiptas dėmesys į tai, kad įstatymo projektu Nr. XIIIIP-3746 siūlyta kriminalizuoti ir bandymą susisiekti su asmeniu tiesiogiai ar per kitus asmenis, atitinkamai „kaltininkui keletą kartų paprašius tarpininko suorganizuoti susitikimą su galimu nukentėjusiuoju ar pamėginus gauti jo kontaktus (telefono numerį, el. paštą ar kt.), tačiau jam nepavykus realiai su pastaruoju asmeniu susisiekti ir šiam apie tokį bandymą net nežinant, veika jau tampa nusikalstama, nors neigiamiems padariniams atsirasti apskritai net nebuvo realios galimybės“. Nutarime teigiama, kad kitų Europos Sąjungos valstybių narių kriminalizavimo praktika atskleidžia, jog daugumos valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose numatyta materiali pavojingo persekiojimo sudėtis. Vyriausybės atstovų teigimu, aptariamo BK papildymo įstatymo

⁶³ Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komiteto išvada dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 167¹ straipsniu įstatymo projekto Nr. XIIIIP-3746. 2019 m. lapkričio 20 d. Nr. 121-P-39.

⁶⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. balandžio 29 d. nutarimas Nr. 471 „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 167¹ straipsniu įstatymo projekto Nr. XIIIIP-3746“. TAR, 2020, 10071.

priėmimas prieštarautų racionalumo ir proporcingumo principams, o baudžiamoji atsakomybė neatitiktų veiksmų pavojingumo. Savo ruožtu BK 145 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta nusikalstamos veikos sudėtis apima mažesnio intensyvumo persekiojimo veiksmus, todėl yra tinkamai įgyvendinti tarptautinių teisės aktų reikalavimai kovos su persekiojimu kontekste.

Atsižvelgus į gautus pastebėjimus, 2021 m. pateiktas patobulintas Baudžiamojo kodekso papildymo įstatymo projektas⁶⁵. Šiuo atveju BK XX skyrių, skirtą nusikaltimams žmogaus laisvei, siūlyta papildyti 148¹ straipsniu, kurio 1 dalyje būtų numatyta, kad tas, kas prieš aiškiai išreikštą žmogaus valią, neturėdamas teisėto pagrindo, sistemingai persekiojo šį žmogų, jeigu dėl to nukentėjęs asmuo buvo priverstas pakeisti gyvenamąją vietą ar darbą, ar mokymosi įstaigą arba buvo padarytas kitoks neigiamas poveikis jo socialiniam gyvenimui ar neigiamas poveikis jo emocinei būsenai, padarė baudžiamąjį nusižengimą ir baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu. Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto išvadoje dėl Baudžiamojo kodekso XX skyriaus pavadinimo pakeitimo ir Kodekso papildymo 148¹ straipsniu įstatymo projekto⁶⁶ nurodyta, kad patobulinto straipsnio dispozicija papildyta neteisėto žmogaus persekiojimo pavojingumą įrodančiais požymiais ir padariniais. Galiausiai 2021 m. spalio 14 d. priimtas Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XX skyriaus pavadinimo pakeitimo ir Kodekso papildymo 148¹ straipsniu įstatymas⁶⁷, kuriuo BK 148¹ straipsnio 1 dalyje įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą žmogaus persekiojimą bei pakeistas BK XX skyriaus pavadinimas, į jį įtraukus žodžius „baudžiamieji nusižengimai“.

Pastebėtina, kad įstatymų leidėjo sprendimu už neteisėtą žmogaus persekiojimą BK 148¹ straipsnio 1 dalyje numatytos keturios alternatyvios bausmės – viešieji darbai arba bauda, arba laisvės apribojimas, arba areštas. Atitinkamai neteisėtas žmogaus persekiojimas yra baudžiamasis nusižengimas – pavojinga ir BK uždrausta veika (veikimas ar neveikimas), už kurią numatyta bausmė, nesusijusi su laisvės atėmimu, išskyrus areštą (BK 12 straipsnis). Šiame kontekste svarbu pažymėti, kad Seimo narės L. Nagienės teikimu 2024 m. vasario 24 d. buvo įregistruotas BK 148¹ straipsnio pakeitimo įstatymo projektas⁶⁸, kuriuo siūloma už neteisėto žmogaus persekiojimo padarymą nustatyti dar vieną

⁶⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XX skyriaus pavadinimo pakeitimo ir Kodekso papildymo 148¹ straipsniu įstatymo projektas. 2021 m. rugsėjo 23 d. Nr. XIIIIP-3746(2).

⁶⁶ Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto išvada dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XX skyriaus pavadinimo pakeitimo ir Kodekso papildymo 148¹ straipsniu įstatymo projekto Nr. XIIIIP-3746(2). 2021 m. rugsėjo 22 d. Nr. 102-P-25.

⁶⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XX skyriaus pavadinimo pakeitimo ir Kodekso papildymo 148¹ straipsniu įstatymas. 2021 m. spalio 14 d. Nr. XIV-576. TAR, 2021, 22115.

⁶⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 148¹ straipsnio pakeitimo įstatymo projektas. 2024 m. vasario 21 d. Nr. XIVP-3493(2).

alternatyvią bausmę – laisvės atėmimą iki trejų metų. Įstatymo projekto Nr. XIVP-3493(2) aiškinamajame rašte⁶⁹ akcentuojama tai, kad lyginamoji neteisėto žmogaus persekiojimo (BK 148¹ straipsnio 1 dalis) ir sistemingo bauginimo (BK 145 straipsnio 2 dalis) analizė atskleidžia, jog sistemingas bauginimas yra apysunkis nusikaltimas, už kurį gali būti skiriama iki ketverių metų laisvės atėmimo bausmė, o neteisėtas persekiojimas įtvirtintas kaip baudžiamasis nusižengimas. Anot įstatymo projekto rengėjos, toks teisinis reglamentavimas yra palankus persekiotojams, nes neteisėto žmogaus persekiojimo atveju negali būti skiriama kardomoji priemonė – suėmimas, jiems taikoma trumpa (trejų metų) baudžiamojo persekiojimo senatis, tokiu būdu apribojant ikiteisminio tyrimo pareigūnų galimybes laiko aspektu, be to, dalis nusikalstamų veikų, anksčiau kvalifikuotų pagal BK 145 straipsnio 2 dalį, turės būti perkvalifikuotos pagal BK 148¹ straipsnio 1 dalį, nes švelnesnis baudžiamasis įstatymas turi grįžtamąją galią. Aptariamame aiškinamajame akte pabrėžiama, kad daugumoje Europos valstybių, kriminalizavusių persekiojimą, yra numatyta alternatyvi laisvės atėmimo bausmė. Remiantis išdėstytais motyvais, BK 148¹ straipsnio 1 dalies sankcijos pakeitimas ne tik tinkamai užtikrintų BK vientisumą, bet ir sudarytų prielaidas realiai, o ne menamai neteisėto persekiojimo aukų apsaugai.

Siekiant įvertinti poreikį BK 148¹ straipsnio 1 dalies sankciją papildyti alternatyvia laisvės atėmimo bausme, aktualu apžvelgti Europos Sąjungos valstybių narių ir JAV valstijos – Kalifornijos baudžiamuosius įstatymus, kad būtų įvertinta, ar nacionalinis reglamentavimas (ne)išsiskiria iš bendro konteksto. Paminėtina, kad tikslinga lyginti tik už pagrindines nusikalstamų veikų sudėtis įtvirtintas bausmes, nes kai kurios valstybės (kaip ir Lietuva) yra nustačiusios tik pagrindinę persekiojimo sudėtį, o kvalifikuotos persekiojimo sudėtyse varijuoja jose įtvirtintų veiksmų pobūdžiu bei pavojingumu.

Mažiausia laisvės atėmimo bausmė numatyta Rumunijos baudžiamajame kodekse⁷⁰, kurio 208 straipsnio 1 dalyje už persekiojimą yra nustatyta laisvės atėmimo nuo trejų iki šešių mėnesių bausmė. Europos Sąjungos valstybės, įtvirtinusios iki vienerių metų laisvės atėmimo bausmę, yra Airija⁷¹, Austrija⁷², Bulgarija⁷³, Čekija⁷⁴, Estija⁷⁵, Kroatija⁷⁶,

⁶⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 148¹ straipsnio pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas.

⁷⁰ Codul penal. 17 iulie 2009. Nr. 286/2009. Monitorul Oficial, 2009, 510.

⁷¹ Criminal Justice (Miscellaneous Provisions) Act 2023. 19th July 2023. No. 24. Irish Statute Book, 2023.

⁷² Gesamte Rechtsvorschrift für Strafgesetzbuch. 23 Jänner 1974. No. 60/1974. Bundesgesetzblatt, 1974.

⁷³ Наказателен кодекс. 2 април 1968 г. ДВ бр. 26. Държавен вестник, 1968.

⁷⁴ Criminal Code of the Czech Republic. 8th January 2009. No. 40/2009. Collection of Laws, 2009.

⁷⁵ Penal Code of the Estonia. 6th June 2001. No. 364. State Gazette, 2001, 61.

⁷⁶ Kazneni zakon. 21 listopada 2011. NN 125/2011. Narodne novine, 2011.

Latvija⁷⁷, Vengrija⁷⁸. Šį variantą yra pasirinkusi ir JAV valstija – Kalifornija⁷⁹. Dalis valstybių yra nustačiusios maksimalią dvejų metų laisvės atėmimo ribą – Belgija⁸⁰, Ispanija⁸¹, Kipras⁸², Liuksemburgas⁸³, Malta⁸⁴, Prancūzija⁸⁵, Slovakija⁸⁶, Slovėnija⁸⁷, Suomija⁸⁸. Dalies Europos Sąjungos valstybių – Danijos⁸⁹, Nyderlandų⁹⁰, Portugalijos⁹¹, Vokietijos⁹² – baudžiamuosiuose įstatymuose už persekiojimą yra įtvirtinta laisvės atėmimo iki trejų metų bausmė. Italijos baudžiamajame kodekse⁹³ numatyta nuo vienerių iki šešerių metų šešių mėnesių laisvės atėmimo bausmė, o Lenkija⁹⁴ nusprendė įtvirtinti laisvės atėmimo nuo šešių mėnesių iki aštuonerių metų laisvės atėmimą, Švedijos baudžiamajame įstatyme⁹⁵ nustatyta maksimali laisvės atėmimo bausmė siekia ketverius metus. Graikijoje persekiojimas, kaip atskira nusikalstama veika, nėra kriminalizuotas.

Apibendrinant šią fragmentišką apžvalgą, galima teigti, kad visos persekiojimą kriminalizavusios Europos Sąjungos valstybės ir JAV valstija – Kalifornija kaip vienintelę arba alternatyvią bausmę už persekiojimą yra įtvirtinusios laisvės atėmimą. Vis dėlto, turi būti atsižvelgiama ir į tokios analizės ribotumą, pasireiškiantį tuo, kad valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose suformuluotų persekiojimo sudėčių turinys skiriasi. Pavyzdžiui, BK numatytas tiek sistemingas bauginimas (BK 145 straipsnio 2 dalis), tiek neteisėtas žmogaus persekiojimas (BK 148¹ straipsnio 1 dalis), o kai kurių valstybių persekiojimo sudėčių konstrukcijos gali būti interpretuojamos kaip apimančios abi šias veikas. Atitinkamai skiriasi neteisėto elgesio pavojingumas ir už jį proporcingai nustatomų bausmių dydžiai. Nepaisant to, šio darbo tikslas nėra išsamiai išnagrinėti visų Europos Sąjungos valstybių baudžiamuosius įstatymus baudžiamosios atsakomybės už

⁷⁷ Krimināllikums. 1998 gada 17 jūnijā. Latvijas Vēstnesis, 1998.

⁷⁸ Criminal Code of the Republic of Hungary. July 13th 2012. Act C of 2012. Hungarian Gazette, 2012.

⁷⁹ Penal Code of California. 14th February 1872.

⁸⁰ Code pénal. 9 juni 1867. Nr. 1867060850. Moniteur belge, 1867.

⁸¹ Código Penal. 23 de noviembre de 1995. Ley Orgánica 10/1995. BOE, 1995, 281.

⁸² The Protection from Harassment and Stalking Law. 13th May 2021. No. 114(I). Official Gazette of the Republic of Cyprus, 2021.

⁸³ Code pénal. 16 juin 1879. Mémorial, 1879.

⁸⁴ Criminal Code of the Republic of Malta. 10th June 1854. Chapter 9 of the Laws of Malta. The Malta Government Gazette, 1854.

⁸⁵ Code pénal. 16 décembre 1992. N° 92-1336. Journal officiel de la République française, 1992.

⁸⁶ Trestný zákon. 20 mája 2005. Zbierka zákonov, 2005.

⁸⁷ Kazenski zakonik. 20 maj 2008. Uradni list Republike Slovenije, 2008.

⁸⁸ Criminal Code of Finland. 19th December 1889. No. 39/1889. Statutes of Finland, 1889.

⁸⁹ Straffeloven. 15 april 1930. N. 126. Lovtidende, 1930.

⁹⁰ Criminal Code of the Netherlands. 3rd March 1881. Official Gazette of the Kingdom of the Netherlands, 1881.

⁹¹ Código Penal Português. 23 de setembro de 1982. N.º 400/82. Diário da República, 1982.

⁹² German Criminal Code. 13th November 1998. Federal Law Gazette I, 1998, p. 3322.

⁹³ Codice Penale. 19 ottobre 1930. N. 1398. VI della Raccolta Ufficiale delle leggi e dei decreti del Regno d'Italia, 1930.

⁹⁴ Kodeks karny. 6 czerwca 1997 r. Nr. 553. Dziennik Ustaw, 1997, 88.

⁹⁵ Swedish Criminal Code. 21st December 1962. No. 700. The Swedish Code of Statutes, 1962.

persekiojimą aspektu, todėl pateikta analizė vertintina tik aptarto BK 148¹ straipsnio pakeitimo įstatymo projekto kontekste.

S. Strand ir R. Jakštienės teigimu, įstatymų leidėjo valia BK 148¹ straipsnio 1 dalies sankcijoje nenustatyti laisvės atėmimo bausmės prieštarauja baudžiamajame įstatyme įtvirtintai bausmių sistemai. Autorės pastebi, kad atskiros persekiojimą sudarančios veikos, pavyzdžiui, šmeižimas (BK 154 straipsnis), neteisėtas asmens būsto neliečiamumo pažeidimas (BK 165 straipsnis), neteisėtas informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimas (BK 167 straipsnis) yra įtvirtintos kaip nusikaltimai. Vadinas, kaip nurodo S. Strand ir R. Jakštienė, „net ir vienkartinis kėsanimasis į orumą ir garbę ar privatų gyvenimą užtraukia griežtesnę bausmę nei persekiojimas, kuris paprastai apima įvairias tęstinio smurto formas“. Toks teisinis reglamentavimas neatitinka persekiojimo, kuris laikytinas sistemingu smurtiniu elgesiu, idėjos ir nesudaro prielaidų veiksmingai atgrasyti persekiotojus⁹⁶.

Autorės taip pat akcentuoja poreikį nustatyti griežtesnę atsakomybę asmenims, kurie vykdo persekiojimą artimoje aplinkoje⁹⁷. Kaip matyti iš kitų valstybių kriminalizavimo praktikos, iš tiesų kai kurios valstybės išskiria persekiojimą artimoje aplinkoje, kaip didesnės bausmės reikalaujantį atvejį. Pavyzdžiui, Prancūzijos baudžiamojo kodekso 222-33-2-1 straipsnyje nustatyta kvalifikuota persekiojimo sudėtis, be kita ko, apimanti sutuoktinio, partnerio ar sugyventinio persekiojimą. Panašų sprendimą yra priėmusi ir Vengrija, kurios įstatymų leidėjas įtvirtino maksimalią trejų metų laisvės atėmimo bausmės ribą asmenims, persekiojantiems savo sutuoktinį, buvusį sutuoktinį, sugyventinį ar buvusį sugyventinį (Vengrijos baudžiamojo kodekso 222 straipsnio 3 dalies „a“ punktas). Vertinant Lietuvos teisėsaugos institucijų galimybes griežčiau reaguoti į artimoje aplinkoje veikiančių persekiotojų veiksmus, pastebėtina, kad BK 148¹ straipsnyje nėra nustatyta kvalifikuota persekiojimo sudėtis. Be to, į atsakomybę sunkinančių aplinkybių sąrašą nėra įtrauktas veikos padarymas artimoje aplinkoje (BK 60 straipsnio 1 dalis). Atsižvelgiant į tai, kad, remiantis Lietuvoje atliktų tyrimų duomenimis, intymių partnerių aukos įprastai patiria sunkesnius padarinius nei nepažįstamų persekiotojų aukos⁹⁸, be to, intymių partnerių

⁹⁶ STRAND, Susanne and JAKŠTIENĖ, Ramunė (2023). The Importance of Having a Specific Stalking Law. *Gender Competent Public Law and Policies*, 2, 159 [interaktyvus]. https://doi.org/10.1007/978-3-031-14706-7_8.

⁹⁷ STRAND, Susanne and JAKŠTIENĖ, Ramunė (2023). The Importance of Having a Specific Stalking Law. *Gender Competent Public Law and Policies*, 2, 160 [interaktyvus]. https://doi.org/10.1007/978-3-031-14706-7_8.

⁹⁸ JARUTIENĖ, Liubovė; LAURINAITYTĖ, Ilona; MICHAILOVIČ, Ilona *et al.* (2025). Characteristics and Consequences of Intimate and Non Intimate Partner Stalking in Lithuania. *Journal of Interpersonal Violence*, 17 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1177/08862605251336364>.

persekiojimai yra linkę dažniau smurtauti prieš aukas nei kitų kategorijų persekiojimai⁹⁹, autorių S. Strand ir R. Jakštienės išsakyta pozicija laikytina pagrįstai atskleidžiančia aspektą, kuris potencialiai galėtų būti tobulinamas, siekiant veiksmingiau reaguoti į prieš esamus ar buvusius sutuoktinius, partnerius ar sugyventinius nukreiptą nepageidaujamą elgesį.

Pereinant prie neteisėto žmogaus persekiojimo kriminalizavimo poveikio, aktualu apžvelgti, kiek šių nusikalstamų veikų yra užregistruojama per metus ir kokie ikiteisminio tyrimo pabaigimo būdai įprastai yra pasirenkami. Nusikalstamų veikų žinybinio registro duomenimis, 2021 m. po BK papildymo 148¹ straipsniu buvo užregistruotos 7 nusikalstamos veikos, 2022 m. – 41 nusikalstama veika, 2023 m. – 29 nusikalstamos veikos, 2024 m. – 38 nusikalstamos veikos, 2025 m. – 48 nusikalstamos veikos. Bylos su kaltinamaisiais aktais pirmosios instancijos teismui 2022 m. perduotos 6 atvejais, 2023 m. – 8 atvejais, 2024 m. – 10 atvejų, 2025 m. – 12 atvejų. Taigi, nors užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius aptariamam laikotarpiui svyravo, prokurorai kiekvienais metais vis dažniau nusprendė surašyti kaltinamąjį aktą dėl neteisėto žmogaus persekiojimo. Savo ruožtu sprendimas užbaigti procesą baudžiamuoju įsakymu 2021 m. buvo priimtas 1 kartą, 2022 m. – 7 kartus, 2023 m. – 2 kartus, 2024 m. – 1 kartą, 2025 m. – 7 kartus. Galima pastebėti ir ženklų ikiteisminio tyrimo nutraukimo, vadovaujantis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – ir BPK)¹⁰⁰ 3 straipsnio pagrindu, skaičių, kuris 2022 m. siekė 28 atvejus, 2023 m. – 31 atvejį, 2024 m. – 31 atvejį, 2025 m. – 33 atvejus. Be to, dalis ikiteisminių tyrimų yra nutraukiami BPK 212 straipsnio pagrindu, o būtent, 2022 m. tai buvo padaryta 5 kartus, 2023 m. – 3 kartus, 2024 m. – 11 kartų, 2025 m. – 4 kartus¹⁰¹.

Reikšminga išanalizuoti ir įtariamųjų (kaltinamųjų) pasiskirstymą lyties aspektu. Matoma aiški tendencija, kad Lietuvoje neteisėtą žmogaus persekiojimą dažniausiai vykdo vyrai, tačiau pavieniais atvejais į teisėsaugos institucijas kreipiamasi ir dėl nepageidaujamo moterų elgesio. Antai 2021 m. įtariamuoju buvo pripažintas vienas asmuo (vyras), 2022 m. 8 iš 9 įtariamųjų buvo vyrai, 2023 m. – visi 6 įtariamieji buvo vyrai, 2024 m. – 11 iš

⁹⁹ LAURINAITYTĖ, Ilona; MICHAILOVIČ, Ilona; JARUTIENĖ, Liubovė (2022). Asmens persekiojimas Lietuvoje: tyrimų ir praktikos situacijos analizė, 23 [interaktyvus]. <https://teise.org/wp-content/uploads/2023/01/PERARA-1.pdf>

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. 2002 m. kovo 14 d. Nr. IX-785. *Valstybės žinios*, 2002, 37-1341.

¹⁰¹ Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. *Nusikalstamumo duomenų rinkiniai* [interaktyvus]. <https://ird.lt/lt/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/nusikalstamumo-duomeni-rinkiniai/dimension.BK?BK%5B0%5D=BK148-1Z&DT%5B0%5D=2025-12&DT%5B1%5D=2024-12&DT%5B2%5D=2023-12&DT%5B3%5D=2022-12&DT%5B4%5D=2021-12&cols=DT&sids=&export=pdf>

13 įtariamųjų buvo vyrai, 2025 m. – 14 iš 15 įtariamųjų buvo vyrai. Nukentėjusiųjų nuo neteisėto žmogaus persekiojimo aspektu pastebima, kad dauguma nukentėjusiųjų yra moterys, o būtent, 2021 m. nukentėjusiųjų pripažintas vienas asmuo (moteris), 2022 m. – 26 iš 30 nukentėjusiųjų buvo moterys, 2023 m. – 16 iš 18 nukentėjusiųjų buvo moterys, 2024 m. – 24 iš 26 nukentėjusiųjų buvo moterys, 2025 m. – 26 iš 32 nukentėjusiųjų buvo moterys (viena iš jų – nepilnametė)¹⁰². Tokie dėsniniai atitinka ir empirinių tyrimų rezultatus, kurie atskleidžia, kad nuo persekiojimo ženkliai dažniau nukenčia moterys, be to, vyrai yra linkę persekioti moteris, o moterys – vyrus¹⁰³.

Užregistruoto neteisėto žmogaus persekiojimo rodiklius reikšminga vertinti kartu su Lietuvoje atlikto tyrimo metu gautais duomenimis. Analizuojant asmenų elgesį persekiojimo atveju, nustatyta, kad net 61,1 proc. persekiojamą patyrusių Lietuvos gyventojų nebuvo linkę pranešti apie prieš juos nukreiptus neteisėtus veiksmus. Savo ruožtu asmenys, pranešdami apie patirtą persekiojamą, dažniausiai kreipdavosi į šeimos narius, artimuosius (27,9 proc.) ar draugus, pažįstamus asmenis (23,8 proc.). Iš apie savo patirtį pranešusių nukentėjusių asmenų tik 14 proc. informavo policiją, o kitų institucijų ar specialistų, pavyzdžiui, psichologų, nevyriausybinių organizacijų, teisininkų pagalbos buvo prašoma dar rečiau – 6 proc. atvejų. Remiantis aptariamo tyrimo duomenimis, persekiojimo veiksmus patyrę asmenys dažniausiai bandė nutraukti santykius su persekiotoju, atitolti nuo jo, atsargiau elgtis su persekiotoju, apriboti savo pasiekiamumą, taigi, ėmėsi su atsiribojimu susijusių įveikos strategijų. Taip pat pastebėtos užsisklendimo strategijos, kurios dažniausiai pasireiškė persekiotojo ignoravimu¹⁰⁴. Vadinasi, neteisėtas žmogaus persekiojimas pasižymi nemažu latentiskumu, todėl oficialioje statistikoje figūruojantys skaičiai nėra dideli.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad valia kriminalizuoti neteisėtą žmogaus persekiojamą Lietuvoje buvo išreikšta dar 2019 m., tačiau dėl pasiūlytos nusikalstamos veikos sudėties konstrukcijos ypatumų nuspręsta, jog atitinkamos sudėties įtvirtinimas prieštarautų *ultima ratio* (krašutinė priemonė) principui. Patobulinus BK

¹⁰² Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. *Nusikalstamumo duomenų rinkiniai* [interaktyvus]. <https://ird.lt/lt/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/nusikalstamumo-duomeniu-rinkiniai/dimension.BK?BK%5B0%5D=BK148-1Z&DT%5B0%5D=2025-12&DT%5B1%5D=2024-12&DT%5B2%5D=2023-12&DT%5B3%5D=2022-12&DT%5B4%5D=2021-12&cols=DT&sids=&export=pdf>.

¹⁰³ MATOS, Marlene; GRANGEIA, Helena; FERREIRA, Célia *et al.* (2019). Stalking victimization in Portugal: Prevalence, characteristics, and impact. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 57, 112 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1016/j.ijlcj.2019.03.005>.

¹⁰⁴ LAURINAITYTĖ, Ilona; MICHAILOVIČ, Ilona; JARUTIENĖ, Liubovė (2022). Asmens persekiojimas Lietuvoje: tyrimų ir praktikos situacijos analizė, 25–26 [interaktyvus]. <https://teise.org/wp-content/uploads/2023/01/PERARA-1.pdf>.

papildymo įstatymo projektą, 2021 m. baudžiamasis įstatymas buvo papildytas 148¹ straipsniu, kurio 1 dalyje numatyta atsakomybė už neteisėtą žmogaus persekiojimą. Šiuo metu galiojantis teisinis reglamentavimas sulaukia teisės mokslo atstovų pastebėjimų, susijusių su nepakankamai griežtos sankcijos buvimu, o būtent, sprendimu už neteisėtą žmogaus persekiojimą nenustatyti galimybės skirti laisvės atėmimo bausmę. Fragmentiška Europos Sąjungos valstybių narių ir JAV valstijos – Kalifornijos baudžiamųjų įstatymų analizė atskleidė, kad visose nagrinėtose valstybėse kaip vienintelė arba alternatyvi bausmė yra įtvirtintas laisvės atėmimas. Vadinasi, BK 148¹ straipsnio 1 dalyje numatytos bausmės – viešieji darbai arba bauda, arba laisvės apribojimas, arba areštas – išsiskiria iš bendro konteksto. Savo ruožtu kardomųjų priemonių skyrimo galimybės, tiesiogiai nulemtos sankcijos už neteisėtą žmogaus persekiojimą ribų, bus išsamiau aptariamos trečiojoje šio darbo dalyje.

2.2. Neteisėto žmogaus persekiojimo sudėties analizė

Šiame skyriuje nagrinėjama BK 148¹ straipsnio 1 dalyje įtvirtintos nusikalstamos veikos – neteisėto žmogaus persekiojimo – sudėtis. Siekiant analizę papildyti geraisiais pavyzdžiais, apžvelgiami ir Kalifornijos baudžiamojo kodekso 646.9 straipsnyje numatytos persekiojimo sudėties požymiai. Kaip jau buvo minėta, Kalifornijoje persekiojimas buvo kriminalizuotas 1990 m., todėl galima kelti prielaidą, kad šios JAV valstijos teisėsaugos institucijos turėjo pakankamai laiko nustatyti, koks teisinis reglamentavimas yra veiksmingas ir atliepiantis persekiojimo aukų interesus. Darbo objekto ribų aspektu pažymėtina, kad analizė apima tik teisinį reglamentavimą, nes teismų praktikoje pateikti išaiškinimai dėl atskirų persekiojimo sudėties požymių, pavyzdžiui, elgesio modelio (angl. *course of conduct*), tikėtinų grėsmės (angl. *credible threat*), ilgainiui buvo suformuluoti kaip persekiojimo sudėties požymiai.

2.2.1. Objektas

Nusikalstamos veikos objektas yra baudžiamojo įstatymo saugomas teisinis gėris, į kurį kėsinamasi nusikalstama veika¹⁰⁵. BK 148¹ straipsnis yra įtvirtintas BK XX skyriuje, skirtame nusikaltimams ir baudžiamiesiems nusižengimams žmogaus laisvei. Rūšinis

¹⁰⁵ ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas *et al.* (2019). *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Bendroji dalis, I knyga. Vilniaus universiteto vadovėlis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 185.

nusikalstamos veikos objektas – žmogaus laisvė kasacinės instancijos teismo praktikoje suprantamas ne tik kaip fizinė laisvė, t. y. asmens galimybė judėti, pasirinkti buvimo vietą, bet ir valios laisvė, pasireiškianti asmens gebėjimu veikti savarankiškai, rinktis iš keleto apsisprendimo bei veikimo alternatyvų¹⁰⁶.

Pagrindinis neteisėto žmogaus persekiojimo objektas yra asmens valios laisvė – galimybė pasirinkti socialiai priimtina elgesio modelį, nepriklausomai nuo kito asmens valios¹⁰⁷. Šios vertybės pažeidimu laikytinos situacijos, kai kaltininkas atima galimybę nukentėjusiajam pačiam pasirinkti elgesio variantą, priverčia jį elgtis konkrečiu būdu, palenkia nukentėjusiojo valią, įgyja jo laisvę varžančią kontrolę¹⁰⁸. Pavyzdžiui, aptariamas poveikis žmogaus valios laisvei buvo konstatuotas, nustačius, kad nuteistojo veiksmais kėsintasi į nukentėjusiosios laisvę dirbti pasirinktą darbą, atsiliepti telefonu, gyventi pilnavertį gyvenimą be pastovaus institucijų tikrinimo, laisvai ir nevaržomai judėti¹⁰⁹. Kitoje baudžiamojoje byloje nukentėjusioji parodė, kad gaudama grasinančio turinio elektroninius laiškus, liudijančius, jog nuteistasis žino jos buvimo vietą ir ją nuolat seka, buvo priversta važiuoti viešuoju transportu, eiti neįprastais, nuteistajam galimai nežinomais maršrutais¹¹⁰. Šie atvejai atskleidžia, kad kaltininkas, apribodamas nukentėjusiojo valios laisvę, priverčia pastarąjį priimti kasdienės rutinos sprendimus, kurie nukentėjusiajam nėra įprasti ir patogūs. Be to, BK 148¹ straipsniu saugomo gėrio pažeidimas gali pasireikšti ir poveikiu tokioms prigimtinėms teisėms, kaip teisė laisvai pasirinkti darbą, nes nukentėjusysis gali nuspręsti nutraukti ilgalaikius darbinius santykius dėl su darbo funkcijų atlikimu nesusijusių priežasčių, o būtent, siekdamas išvengti neigiamų persekiojimo padarinių.

Kalifornijos baudžiamojo kodekso 646.9 straipsnis, numatantis baudžiamąją atsakomybę už persekiojimą, yra įtvirtintas skyriuje, skirtame „kitiems ir įvairiems pažeidimams“ (angl. *other and miscellaneous offenses*). Vadinasi, iš skyriaus pavadinimo negalima identifikuoti teisinio gėrio, kuris yra saugomas, nusprendus kriminalizuoti persekiojimą.

¹⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-214-976/2023.

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. vasario 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-42-719/2024.

¹⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-258-788/2022.

¹⁰⁹ Kauno apygardos teismo 2024 m. balandžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-206-926/2024.

¹¹⁰ Vilniaus apygardos teismo 2024 m. rugsėjo 3 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-311-1121/2024.

2.2.2. Objektvioji pusė

Nusikalstamos veikos objektvioji pusė – tai išorinis pavojingo kėsینimosi, kuriuo pažeidžiami baudžiamojo įstatymo saugomi teisiniai gėriai, pasireiškimas. Visų konkrečių nusikalstamų veikų sudėčių būtinuoju objektivosios pusės požymiu laikoma veika. Savo ruožtu kitų objektivosios pusės požymių – padarinių, priežastinio ryšio, nusikalstamos veikos padarymo laiko, vietos, būdo, įrankių, priemonių ir kitų objektyvių aplinkybių – įtraukimas į konkrečią nusikalstamos veikos sudėtį priklauso nuo įstatymų leidėjo valios¹¹¹.

2.2.2.1. Veika

Veika apibrėžiama kaip išoriniame pasaulyje pasireiškiantis priešingas teisei, pavojingas, sąmoningas ir valingas žmogaus elgesys¹¹². Kasacinės instancijos teismo praktikoje nurodyta, kad BK 148¹ straipsnio 1 dalyje įtvirtintas baudžiamasis nusižengimas pasireiškia žmogaus persekiojimu, kuriam būdinga aiškiai išreikšta valia prieš tokius veiksmus, teisėto pagrindo atliekamiems veiksams nebuvimas ir jų sistemingumas¹¹³. Šiuos elementus – veikimą prieš aiškiai išreikštą nukentėjusiojo valią, teisėto pagrindo nebuvimą ir veiksmų sistemingumą – būtina įrodyti, inkriminuojant neteisėtą žmogaus persekiojimą, todėl jų turinys nagrinėtinas išsamiau.

Nukentėjusiojo nesutikimas su atitinkamais veiksmais gali būti išreikštas žodžiu, raštu arba konkludentiniais veiksmais. Aiškumo požymis kiekvienu konkrečiu atveju vertinamas individualiai, atsižvelgiant į aplinkybes ir kontekstą. Pažymėtina, kad nesutikimo išreiškimas turi būti akivaizdus kaltininkui, o būtent, pastarasis jį turi suvokti ne kaip dviprasmišką¹¹⁴. Subjektyvus kito asmens valios suvokimas sukuria prielaidas nuteistiesiems ginčyti savo kaltę, remiantis tuo, kad nukentėjusiojo pozicija nebuvo išreikšta vienareikšmiškai, todėl nuteistasis negalėjo suvokti, jog jo veiksmai yra nepageidaujami. Štai vienoje baudžiamojoje byloje nuteistojo gynėja apeliaciniame skunde tvirtino, kad nukentėjusioji savanoriškai bendravo su nuteistuoju, be kita ko, pati inicijavo pokalbių, o savo valią nepalaikyti ryšio su nuteistuoju parodė tik pateikdama pareiškimą

¹¹¹ ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas *et al.* (2019). *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Bendroji dalis, I knyga. Vilniaus universiteto vadovėlis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 201.

¹¹² ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas *et al.* (2019). *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Bendroji dalis, I knyga. Vilniaus universiteto vadovėlis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 203.

¹¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. vasario 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-42-719/2024.

¹¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. vasario 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-42-719/2024.

policijai. Apeliantės teigimu, iki kreipimosi į teisėsaugos institucijas nukentėjusioji nei žodžiais, nei veiksmais nesipriešino nuteistojo bandymams palaikyti santykius, todėl nuteistasis negalėjo suprasti, kad veikia prieš nukentėjusiosios valią. Apeliacinės instancijos teismas, analizuodamas nukentėjusiosios ir liudytojų parodymus, nustatė, kad nukentėjusioji daug kartų nurodė nuteistajam, jog pastarasis nevažiutų pas ją, neatsakydavo į nuteistojo siųstas žinutes, buvo užblokavusi jo numerį. Šią informaciją patvirtino nuteistojo mobiliojo ryšio telefono apžiūros protokole užfiksuoti duomenys, be kita ko, atskleidžiantys, kad nukentėjusioji trumposiomis žinutėmis konkrečiai išsakė savo poziciją („draudžiamas bet koks kontaktas tiek su vaikais, tiek su manimi“, „kviesiu policiją, jei prisiartinsi tiek prie jų, tiek prie manęs“). Nukentėjusioji, reaguodama į nuteistojo veiksmus, ne kartą buvo iškvietusi policijos pareigūnus, be to, jau anksčiau pagal jos pareiškimą buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas, kuris vėliau nutrauktas. Atkreiptas dėmesys ir į aplinkybę, kad pats nuteistasis ikiteisminio tyrimo metu parodė, jog nukentėjusioji ne kartą jam yra sakiusi, kad nepageidauja bendrauti su nuteistuoju, taip pat neįsileisdavo jo į namus, o tai sukeldavo frustraciją, kurią jis išliedavo, gadindamas nukentėjusiajai priklausiusius daiktus. Atitinkamai padaryta išvada, kad nukentėjusioji savo elgesiu aiškiai išreiškė valią nepalaikyti jokių ryšių ir nuteistasis tai suprato¹¹⁵. Pastebėtina, kad analizuojant nukentėjusiojo valios išraišką, būtent kreipimasis į policiją dėl neteisėtų persekiojojo veiksmų pripažįstamas itin reikšmingu aspektu, nes toks sprendimas laikomas viena iš paskutinių gynybos priemonių, kartu parodančių situacijos rimtumo suvokimą¹¹⁶.

Kitas neteisėto žmogaus persekiojimo veikai būdingas požymis yra teisėto pagrindo nebuvimas. Teisėti persekiojimo objektyviąją pusę atitinkantys veiksmai, pavyzdžiui, asmens sekimas, gali būti vykdomas, sankcionavus procesinę prievartos priemonę – slaptą sekimą, numatytą BPK 160 straipsnyje. Neteisėto žmogaus persekiojimu nelaikytini ir teisėti antstolio veiksmai, pavyzdžiui, priverstinio vykdymo priemonių taikymas, nors tai, žvelgiant iš priešiška nusiteikuso skolininko perspektyvos, subjektyviai gali būti laikoma persekiojimu. Taigi, teisėto veikimu laikomi asmens veiksmai, vykdomi nepažeidžiant teisės aktų reikalavimų.

Neteisėto žmogaus persekiojimo byloje pastebimas nuteistųjų manipuliavimas įstatymų jiems garantuojamomis teisėmis. Štai jau minėtoje baudžiamojoje byloje nuteistasis skyrybų su sutuoktine (nukentėjusiaja) proceso metu gyveno skyrium, todėl

¹¹⁵ Šiaulių apygardos teismo 2023 m. spalio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-201-309/2023.

¹¹⁶ Vilniaus apygardos teismo 2025 m. lapkričio 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-436-1121/2025.

savo veiksmų teisėtumą aiškino tuo, kad jis turėjo teisę bendrauti su nepilnamečiais vaikais, gyvenusiais su nukentėjusiąja, ir dalyvauti jų auklėjime. Apeliacinės instancijos teismas šią gynybinę versiją paneigė, analizuodamas nukentėjusiosios ir nuteistojo dukros parodymų turinį. Liudytoja nurodė, kad neįtė tėvo rūpesčio, pastarasis bendraudamas klausinėjo tik apie jos motiną, taip siekdamas sužinoti informaciją, kurią nukentėjusioji atsisakė suteikti. Liudytojos paaiškinimai ir išsakytos frazės (pavyzdžiui, kad tėvas yra „psichopatas, įsižiūrėjęs tik mamą“) suformavo vidinį teismo įsitikinimą, jog nuteistasis turėjo tikslą persekioti nukentėjusiąją, o ne per ją bendrauti su savo nepilnamečiais vaikais¹¹⁷. Kitoje situacijoje apeliacinis skundas buvo motyvuojamas tuo, kad nuteistasis turėjo teisėtą pagrindą kontaktuoti su nukentėjusiąja, nes siekė susigrąžinti jai padovanotą sužadėtuvių žiedą. Vis dėlto, pripažįstant nuteistąjį kaltu, padarius BK 148¹ straipsnio 1 dalyje įtvirtintą nusikalstamą veiką, pabrėžta, kad sužadėtuvių žiedo susigrąžinimas buvo tik pretekstas ieškoti kontakto su nukentėjusiąja. Savo ruožtu nuteistojo veiksmai – daugkartinis skambinimas nukentėjusiai telefonu, trumpųjų žinučių siuntimas, laukimas prie nukentėjusiosios namų, persekiojimas automobiliu, užgauliojimas orumą įžeidžiančiais žodžiais, grasinimas, sakant „pamatysi, kas tau bus“ – neabejotinai laikytini neteisėtais, atsižvelgiant į jų pobūdį, dažnumą ir turinį¹¹⁸. Reikšminga pažymėti, kad teismai, vertindami nuteistųjų argumentų, susijusių su teisinių pretenzijų pareiškimu, pagrįstumą, atkreipia dėmesį į tai, jog nuteistieji nesikreipia į teisėsaugos institucijas dėl jų pažeistų teisių gynybos. Priešingai, jie imasi neracionalių ir neadekvačių konflikto sprendimo būdų, kurie negali būti pateisinami siekiu užtikrinti teisinių reikalavimų įvykdymą¹¹⁹.

Pereinant prie veikos požymio – sistemingumo, kasacinės instancijos teismo praktikoje atskleidžiama, kad sistemingumas yra neteisėtų veiksmų prieš nukentėjusįjį intensyvumas, keli to paties ar skirtingo persekiotojo pasirinkto būdo veiksmai, padaryti per tam tikrą nelabai ilgą laiko tarpą ir rodantys kaltininko elgesio kryptingumą. Vėlesni veiksmai turi būti susiję su ankstesniais, o veiksmai, kurių nesieja bendras sumanymas, negali būti laikomi sistemingais¹²⁰. Pavyzdžiui, aptariamas požymis buvo konstatuotas, nustačius, kad laikotarpiu nuo 2022 m. liepos 4 d. iki 2022 m. gruodžio 24 d. nuteistasis siekė kontakto su nukentėjusiąja, skambindamas ir rašydamas trumpasias žinutes net 674 kartus. Be to, inkriminuotu laikotarpiu nuteistasis neapsiribojo bandymu susisiekti, nes taip pat stebėjo nuteistosios namus, kenkė jos reputacijai, melagingai pranešdamas specialiosioms

¹¹⁷ Šiaulių apygardos teismo 2023 m. spalio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-201-309/2023.

¹¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. vasario 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-42-719/2024.

¹¹⁹ Panevėžio apygardos teismo 2024 m. gruodžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-193-879/2024.

¹²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. vasario 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-42-719/2024.

tarnyboms apie jos įvykdytus pažeidimus, taip pat socialinių tinklų svetainėje „Facebook“ patalpino nukentėjusiąją žeminančią informaciją¹²¹. Analizuojant teismų praktiką neteisėto žmogaus persekiojimo bylose, matyti, kad sistemingumo požymis atsiskleidžia per ilgą neteisėtų veiksmų atlikimo trukmę, pavyzdžiui, nuteistoji laikotarpiu nuo 2022 m. gruodžio 18 d. iki 2023 m. rugsėjo 10 d. pasikartojančiais telefono skambučiais, trumposiomis žinutėmis, elektroniniais laiškais persekiojo nukentėjusiuosius¹²². Kitoje baudžiamojoje byloje neteisėti veiksmai buvo vykdomi dar ilgesnį laikotarpį – nuo 2022 m. (tiksliai ikiteisminio tyrimo nenustatytu laiku) iki 2024 m. gegužės 16 d. – ir pasireiškė nuolatiniu skambinimu, trumpųjų žinučių siuntimu, spardymu į nukentėjusiosios buto duris nakties metu, laukimu prie nukentėjusiosios gyvenamosios vietos¹²³. Toks neteisėto žmogaus persekiojimo laikotarpis neabejotinai rodo didelį nuteistojo veiksmų intensyvumą, kuris pagrįstai pripažįstamas atitinkančiu poreikį taikyti baudžiamąją atsakomybę.

Kalifornijos baudžiamojo kodekso 646.9 straipsnio „a“ dalyje veika yra įvardijama kaip sistemingas kito asmens sekimas ar priekabiavimas prie kito asmens ir tikėtinos grėsmės sukėlimas. Iš aptariamo straipsnio konstrukcijos galima daryti išvadą, kad baudžiamojon atsakomybėn traukiamo asmens veikimas turi pasireikšti kito asmens sekimu, sukeliančiu tikėtiną grėsmę, arba priekabiavimu, sukeliančiu tikėtiną grėsmę. Kalifornijos baudžiamojo kodekso 646.9 straipsnio „e“ dalyje pateikta priekabiavimo sąvoka, pagal kurią priekabiavimu laikytinas sąmoningas ir tyčinis elgesys, nukreiptas prieš konkretų asmenį, kuriuo asmuo yra rimtai gąsdinamas, erzinamas, kankinamas ar terorizuojamas, tam neturint teisėto pagrindo. Savo ruožtu sistemingumas, nagrinėjamu atveju įvardijamas kaip elgesio modelis (angl. *course of conduct*), yra apibrėžiamas per dviejų ar daugiau veiksmų įvykdymą per tam tikrą, tačiau trumpą, laikotarpį, kuriuo parodomas tikslo tęstinumas (Kalifornijos baudžiamojo kodekso 646.9 straipsnio „f“ dalis). Esminis persekiojimo veikai būdingas požymis, kuriuo remiantis persekiojimas atskiriamas nuo nenusikalstamų veiksmų, yra tikėtinos grėsmės (angl. *credible threat*) sukėlimas. Kalifornijos baudžiamojo kodekso 646.9 straipsnio „g“ dalyje pateikta išsami sąvoka, nurodanti, kad tikėtina grėsmė reiškia žodinį ar rašytinį grasinimą, įskaitant grasinimą, išreikštą naudojant elektroninio ryšio prietaisą, arba grasinimą, kurį galima suprasti iš elgesio modelio arba žodinių, rašytinių ar elektroniniu būdu perduotų pareiškimų ir elgesio kombinacijos, įskaitant grasinimą asmens augintiniui, pagalbiniam gyvūnui (angl. *service*

¹²¹ Šiaulių apygardos teismo 2023 m. spalio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-201-309/2023.

¹²² Vilniaus apygardos teismo 2025 m. vasario 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-10-957/2025.

¹²³ Vilniaus apygardos teismo 2025 m. lapkričio 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-436-1121/2025.

animal), emocinės paramos gyvūnui (angl. *emotional support animal*) ar arkliui, siekiant sukelti asmeniui pagrįstą baimę dėl savo ar šeimos narių saugumo ir turint akivaizdžią galimybę įvykdyti grasinimą, jog asmuo pagrįstai bijotų dėl savo ar šeimos narių saugumo. Nebūtina įrodyti, kad kaltininkas turėjo ketinimą iš tikrųjų įvykdyti grasinimą.

Lyginant BK 148¹ straipsnio 1 dalyje įtvirtintos neteisėto žmogaus persekiojimo sudėties požymį – veiką – su Kalifornijos baudžiamajame kodekse nustatytu reglamentavimu, pastebėtini tam tikri skirtumai. Kalifornijos baudžiamojo kodekso 646.9 straipsnio „a“ dalies formuluotėje akcentuojamas tikėtinos grėsmės aspektas, kuris BK 148¹ straipsnio 1 dalyje apskritai neminimas. Galima kelti prielaidą, kad Kalifornijos baudžiamajame kodekse įtvirtinta persekiojimo sudėtis tarsi apima BK 145 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą sistemingą bauginimą ir BK 148¹ straipsnio 1 dalyje numatytą neteisėtą žmogaus persekiojimą. Savo ruožtu baudžiamoji atsakomybė už grasinimą nužudyti ar sunkiai sutrikdyti asmens sveikatą yra nustatyta Kalifornijos baudžiamojo kodekso 422 straipsnyje. Taip pat pažymėtini tam tikri nusikalstamų veikų sudėčių panašumai, o būtent, kad tiek BK 148¹ straipsnio 1 dalyje, tiek Kalifornijos baudžiamojo kodekso 646.9 straipsnyje nurodyta, jog veika turi būti sisteminga ir kaltininkas turi veikti be teisėto pagrindo. Kalifornijos baudžiamajame kodekse įtvirtinto reglamentavimo specifika pasireiškia tuo, kad 646.9 straipsnyje yra paaiškintos priekabiavimo, sistemingumo sąvokos, kurių turinys Lietuvos atveju yra atskleidžiamas per teismų praktikoje pateiktus išaiškinimus.

2.2.2.2. Būdas

Nusikalstamos veikos padarymo būdas atskleidžia, kaip nusikalstama veika buvo padaryta¹²⁴. Neteisėto žmogaus persekiojimo būdais įvardijami telefoniniai skambučiai, nuolatinis trumpųjų žinučių ar elektroninių laiškų rašymas, atviras sekimas pakeliui į darbą, gyvenamąją vietą ar iš jų, laukimas vietose, kur nukentėjusysis lankosi, asmeninės informacijos skleidimas tretiesiems asmenims. Šiame kontekste pabrėžiama, kad persekiojimo atveju baugina ne veiksmų turinys, o nesiliaujantys, nepageidaujami persekiotojo veiksmai, sukeliantys psichologinę ir emocinę žalą¹²⁵.

¹²⁴ ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas *et al.* (2019). *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Bendroji dalis, I knyga. Vilniaus universiteto vadovėlis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 216.

¹²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. vasario 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-42-719/2024.

Iš nagrinėjamos nusikalstamos veikos padarymo praktikos matyti, kad vyrauja nuolatinis skambinimas mobiliojo ryšio telefonu, trumpųjų žinučių ir elektroninių laiškų rašymas, taip pat laukimas prie nukentėjusiojo gyvenamosios vietos. Tokių veiksmų atlikimas nereikalauja papildomų išlaidų, be to, kaip jau buvo aptarta anksčiau, kaltininkai gali veikti anonimiškai ir greitai pasiekti aukštą neteisėto elgesio intensyvumą. Kita vertus, pastebimi ir tokie atvejai, kai nuteistasis į nukentėjusiosios automobilį buvo įdėjęs GPS sekiklį. Šis veikimo būdas yra itin paveikus, tai patvirtina ir nukentėjusiosios parodymai, liudijantys, kad jeigu ji kur nors nuvažiuodavo savo automobiliu, beveik visada šalia pasirodydavo ir nuteistasis, o toks nuolatinis fizinis kontaktas su nuteistuoju stipriai paveikė jos emocinę būseną. Šioje baudžiamojoje byloje taip pat konstatuota, kad nuteistasis, be kita ko, melagingai pranešdavo Valstybinei vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai apie nukentėjusiosios padarytus pažeidimus. Nuteistasis tvirtino, kad pranešimai specialiosioms tarnyboms negali būti laikomi nusikalstamais veiksmais, nes tėvai turi pareigą rūpintis saugia nepilnamečių vaikų aplinka ir tai šiuo atveju jis darė, informuodamas atitinkamas institucijas apie nukentėjusiosios alkoholio bei narkotinių medžiagų vartojimą, vaikų nepriežiūrą. Vis dėlto, apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, kad tėvų pareigos nesuteikia jiems teisės teikti melagingus pranešimus apie neva nesaugią vaikų aplinką ir daromus teisės pažeidimus. Negana to, pastebėta, kad pats nuteistasis ne kartą buvo administracine tvarka baustas už tai, jog būdamas neblaivus, neužtikrino saugios ir sveikos aplinkos savo mažamečiams vaikams¹²⁶. Apibendrinant veikimo būdus, galima teigti, kad nuteistieji įprastai naudoja kelis persekiojimo būdus, taip sustiprindami poveikį nukentėjusiesiems, kuriems su neteisėtu elgesiu tenka susidurti įvairiose erdvėse.

Nagrinėjant Kalifornijos baudžiamojo kodekso 646.9 straipsnį, matyti, kad persekiojimo sudėtyje nėra išdėstyti konkretūs veikimo būdai, šiuo aspektu Lietuvos ir Kalifornijos reguliavimas yra panašus. Vis dėlto, aiškinant tikėtinos grėsmės apibrėžtį, Kalifornijos baudžiamojo kodekso 646.9 straipsnio „g“ dalyje abstrakčiai nurodyta, kad grasinimas gali būti išreikštas žodžiu ar raštu, įskaitant ir elektroninio ryšio prietaisais, taip pat grasinimas nukentėjusiajam gali būti suprantamas iš kaltininko elgesio modelio.

¹²⁶ Šiaulių apygardos teismo 2023 m. spalio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-201-309/2023.

2.2.2.3. Padariniai ir priežastinis ryšys

Kitas objektyviosios pusės požymis – nusikalstami padariniai – yra objektyvūs nusikalstamos veikos sukelti pokyčiai¹²⁷. Siekiant inkriminuoti neteisėtą žmogaus persekiojimą, privaloma nustatyti, kad dėl kaltininko veiksmų nukentėjęs asmuo buvo priverstas pakeisti gyvenamąją vietą ar darbą, ar mokymosi įstaigą arba buvo padarytas kitoks neigiamas poveikis jo socialiniam gyvenimui ar neigiamas poveikis jo emocinei būsenai (BK 148¹ straipsnio 1 dalis). Kasacinės instancijos teismo praktikoje nurodoma, kad kitoks neigiamas poveikis nukentėjusiojo asmens socialiniam gyvenimui gali pasireikšti susilpnėjusiais ar nutrūkusiais socialiniais ryšiais, o neigiamas poveikis nukentėjusiojo emocinei būsenai – nuolatinis baimės, nerimo, nesaugumo jausmas¹²⁸. Antai, remiantis nukentėjusiosios ir liudytojų parodymais, buvo nustatyta, kad nuteistasis lankydavosi nukentėjusiosios darbovietėje bei kitų žmonių akivaizdoje ją ižeidinėjo, vadindamas „prostitute“, „invalidė“ ir kitais necenzūriniais žodžiais, skleidė apie nukentėjusiąją tikrovės neatitinkančią informaciją, o būtent, jog ji serga venerinėmis ligomis, gali užkrėsti pirkėjus, taip pat skambindavo jai iš skirtingų telefono numerių, laukdavo prie gyvenamosios vietos, sistemingai rašė melagingus skundus Valstybinei vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai bei policijai dėl nepilnametės dukros nepriežiūros. Nukentėjusioji paaiškino, kad negalėjo pakeisti darbo ir gyvenamosios vietos, nes tam neturėjo finansinių išteklių, tačiau dėl nuteistojo veiksmų patyrė nuolatinį stresą, baimę, gėdą prieš pirkėjus, bendradarbius, vaiko teisių apsaugos specialistus bei policijos pareigūnus, taip pat bijojo atsiliepti telefonu, skambinant nepažįstamam asmeniui. Siekdama išvengti apkalbų, ji nesikreipė į sveikatos priežiūros įstaigą, nerimo malšinimui vartojo raminamąsias arbatas ir lašus. Taigi, atsižvelgiant į bendrą nukentėjusiosios būseną ir patirtus išgyvenimus, buvo konstatuotas neigiamas poveikis jos socialiniam gyvenimui bei emocinei būsenai¹²⁹. Kitoje baudžiamojoje byloje neteisėto žmogaus persekiojimo padariniai – neigiamas poveikis emocinei sveikatai – pasireiškė nukentėjusiosios patirtu spaudimu, įtampa ir stresu, dėl kurių ji, laikotarpiu nuo 2023 m. gegužės 17 d. iki 2023 m. rugsėjo 13 d., pas psichologą apsilankė 13 kartų¹³⁰.

¹²⁷ ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas *et al.* (2019). *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Bendroji dalis, I knyga. Vilniaus universiteto vadovėlis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 208.

¹²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. vasario 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-42-719/2024.

¹²⁹ Kauno apygardos teismo 2024 m. balandžio 18 d. baudžiamojoje byloje Nr. 1A-206-926/2024.

¹³⁰ Vilniaus apygardos teismo 2024 m. rugsėjo 3 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-311-1121/2024.

Neteisėto žmogaus persekiojimo padarinių kontekste svarbu pažymėti, kad doktrinoje išsakyta nuomonė, jog materialiosios sudėties įtvirtinimu paneigta teisinė apsauga asmenims, kurie dėl persekiotojo veiksmų nepatyrė neigiamų padarinių, be to, tokiu būdu nustatyta pernelyg didelė įrodinėjimo našta¹³¹. Pritartina, kad persekiojimo padarinių kilimas reikšmingai priklauso nuo individualių nukentėjusiojo psichosocialinių savybių, tačiau iš teismų praktikos matyti, jog įrodinėjimo kartelė nėra pernelyg aukšta ir apribojanti nukentėjusiųjų apsaugą. Neteisėto žmogaus persekiojimo veiksmai dėl savo intensyvumo neišvengiamai sukelia poveikį nukentėjusiojo savijautai, kuris yra įvardijamas įvairiai – kaip baimė, nerimas, įtampa, gėda, sumenkę ryšiai su artimaisiais. Nėra reikalaujama, kad nukentėjusysis nurodytų konkrečią medicininę diagnozę ar pateiktų įrodymus, jog kreipėsi dėl profesionalios psichologinės pagalbos, priešingai, teismai vadovaujasi ir abstraktaus pobūdžio paaiškinimais dėl patirtų padarinių. Šio darbo autorės nuomone, BK 148¹ straipsnio 1 dalies konstrukcijoje naudojama frazė „kitoks neigiamas poveikis jo socialiniam gyvenimui ar neigiamas poveikis jo emocinei būsenai“ laikytina pagrįsta, nes neapsiribojama konkrečių jausmų, pavyzdžiui, baimės, įvardijimu, taip atliepiant nukentėjusiųjų galimybę patirti plataus spektro emocijas. Be to, padarinių įtvirtinimas buvo reakcija į teisės mokslo atstovų ir kitų suinteresuotų asmenų kritiką, kad pirmasis persekiojimo kriminalizavimo projektas, numatęs formaliąją sudėtį, neatitiko *ultima ratio* (krašutinė priemonė) principo.

Kitas būtinas neteisėto žmogaus persekiojimo sudėties požymis – priežastinis ryšys – yra toks tarp pavojingos veikos ir nusikalstamų padarinių egzistuojantis santykis, kuriam esant nusikalstama veika sukelia bei nulemia atitinkamus padarinius¹³². Kasacinės instancijos teismo praktikoje pažymima, kad tarp veikos ir kilusių padarinių turi egzistuoti tiesioginis priežastinis ryšys. Savo ruožtu tais atvejais, kai padariniai nulemti ne vienos, bet kelių priežasčių, būtina įvertinti, kokią įtaką padariniams atsirasti turėjo kaltininko veika, palyginus su kitais veiksmais, prisidėjusiais prie padarinių kilimo¹³³. Štai vienoje baudžiamojoje byloje konstatuota, kad nukentėjusioji dėl neteisėtų nuteistosios veiksmų patyrė įtampą ir nerimą, suprastėjo jos apetitas, sutriko miegas, nukentėjusioji tapo apatiška, prarado norą užsiimti veiklomis, tik žiūrėdavo į vieną tašką, dėl to buvo nukreipta pas psichiatrą ir psichologą. Nuteistoji, ginčydama priežastinio ryšio buvimą, tvirtino, kad

¹³¹ LAURINAITYTĖ, Akvilė (2023). Baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą žmogaus persekiojimą taikymo problematika nukentėjusiųjų teisinės apsaugos kontekste. *Teisės apžvalga*, 1(27), 38 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.7220/2029-4239.27.2>.

¹³² ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas *et al.* (2019). *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Bendroji dalis, I knyga. Vilniaus universiteto vadovėlis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 213.

¹³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. vasario 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-42-719/2024.

sukelti visus neigiamus išgyvenimus galėjo nukentėjusiosios sutuoktinio netektis, o ne jos elgesys. Apeliacinės instancijos teismas pastebėjo, kad nuteistoji, suvokdama, kokius jausmus nukentėjusioji patyrė dėl netekties, savo neteisėtų veiksmų sąmoningai nesustabdė ir dar labiau apsunkino jos emocinę bei psichinę būklę, kaltindama nukentėjusiąją dėl sutuoktinio savižudybės. Be to, nagrinėjamu atveju padariniai pasireiškė neigiamu poveikiu ne tik emocinei būsenai, bet ir socialiniam gyvenimui, nes nukentėjusioji, nenorėdama patraukti papildomo nuteistosios dėmesio, vengė lankytis viešosiose vietose, renginiuose, apsipirkti turėjo vykti į kitus miestus, izoliavosi namuose¹³⁴. Kitoje situacijoje nuteistajam inkriminuota, kad dėl jo neteisėtų veiksmų nukentėjusioji buvo priversta du kartus keisti gyvenamąją vietą – pirmiausia apsigyveno laikino gyvenimo namuose, o po to išsikraustė į butą. Vis dėlto, nagrinėjant bylą apeliacinės instancijos teisme, nustatyta, kad nukentėjusioji, nusprendusi skirtis su nuteistuoju, apsigyveno laikino gyvenimo namuose ir būtent skyrybos laikytinos pagrindine tokio sprendimo priežastimi. Kita vertus, išsikraustymas į butą buvo nulemtas patirto persekiojimo, todėl tik šis epizodas padarinių kontekste pripažintas įrodytu¹³⁵.

Savo ruožtu Kalifornijos įstatymų leidėjas nusprendė į persekiojimo sudėtį neįtraukti padarinių. Šios valstijos baudžiamojo kodekso 646.9 straipsnio „a“ dalyje nurodyta, kad kaltininko veiksmai turi sukelti grėsmę nukentėjusiojo ar jo šeimos narių saugumui. Paminėtina, kad 646.9 straipsnio „g“ dalyje grėsmės sąvoka buvo išplėsta, įtvirtinus grasinimus ne tik žmonėms, bet ir gyvūnams. Vadinas, inkriminuojant persekiojimą pagal Kalifornijos baudžiamojo kodekso 646.9 straipsnio „a“ dalį, nėra reikalaujama įrodyti, kad nukentėjusysis patyrė neigiamus padarinius emocine ar socialine prasmėmis.

2.2.3. Subjektas

Neteisėto žmogaus persekiojimo subjektas – tai fizinis baudžiamojo įstatymo nustatyto amžiaus sulaukęs pakaltinamas asmuo¹³⁶. Už neteisėtą žmogaus persekiojimą asmuo atsako tuo atveju, jeigu iki baudžiamojo nusižengimo padarymo jam buvo suėję šešiolika metų (BK 13 straipsnio 1 dalis). Pastebėtina, kad BK 148¹ straipsnyje nėra nustatyta, jog už šiame straipsnyje numatytą veiką atsako ir juridinis asmuo.

¹³⁴ Kauno apygardos teismo 2025 m. balandžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-216-397/2025.

¹³⁵ Šiaulių apygardos teismo 2023 m. spalio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-201-309/2023.

¹³⁶ ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas *et al.* (2019). *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Bendroji dalis, I knyga. Vilniaus universiteto vadovėlis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 221.

Iš teismų praktikos analizės matyti, kad itin dažnai persekiojimo veiksmai atliekami artimuose santykiuose, pavyzdžiui, nuteistieji pripažinti kaltais skyrybų proceso metu persekioję savo sutuoktines¹³⁷, buvusias sugyventines¹³⁸. Kita vertus, pastebimi ir atvejai, kai nukentėjusiosios ir nuteistojo nesiejo jokie glaudūs ryšiai, tačiau pastarasis siekė užmegzti intymius santykius¹³⁹. Taip pat paminėtinos situacijos, kuriose nuteistoji persekiojo savo nepilnamečio sūnaus draugę ir jos tėvą¹⁴⁰, o kita nuteistoji neteisėtus veiksmus nukreipė prieš nusižudžiusio draugo sutuoktinę¹⁴¹.

Vadovaujantis Kalifornijos baudžiamojo kodekso 26 straipsnyje įtvirtinta bendrąja taisykle, baudžiamoji atsakomybė kyla tuo atveju, kai asmuo veikos padarymo metu buvo sulaukęs 14 metų. Be to, ir jaunesnis asmuo gali atsakyti, jeigu yra aiškių įrodymų, kad jis, darydamas veiką, suvokė jos neteisėtumą.

2.2.4. Subjektyvioji pusė

Nusikalstamos veikos subjektyvioji pusė – tai vidinė pavojinga kėsintis, kuriuo pažeidžiami baudžiamojo įstatymo saugomi teisiniai gėriai, pasireiškimo pusė. Nusikalstamos veikos subjektyviesiems požymiams priskiriami kaltė, motyvas ir tikslas¹⁴².

2.2.4.1. Kaltė

Kaltė yra būtinas kiekvienos nusikalstamos veikos požymis, nes asmuo pagal baudžiamąjį įstatymą atsako tik tuo atveju, jeigu jis yra kaltas padaręs nusikalstamą veiką ir tik jeigu veikos padarymo metu iš jo buvo galima reikalauti įstatymus atitinkančio elgesio (BK 2 straipsnio 3 dalis). Kaltės požymis apibūdina asmens psichinį santykį su jo daroma pavojinga veika ir šios veikos padariniais¹⁴³.

Kasacinės instancijos teismo praktikoje nurodoma, kad neteisėtas asmens persekiojimas pasireiškia tiesiogine arba netiesiogine tyčia. Asmuo, veikdamas tiesiogine

¹³⁷ Vilniaus apygardos teismo 2024 m. rugsėjo 3 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-311-1121/2024.

¹³⁸ Kauno apygardos teismo 2024 m. balandžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-206-926/2024.

¹³⁹ Vilniaus apygardos teismo 2025 m. lapkričio 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-436-1121/2025.

¹⁴⁰ Vilniaus apygardos teismo 2025 m. vasario 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-10-957/2025.

¹⁴¹ Kauno apygardos teismo 2025 m. balandžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-216-397/2025.

¹⁴² ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas *et al.* (2019). *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Bendroji dalis, I knyga. Vilniaus universiteto vadovėlis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 251–252.

¹⁴³ ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas *et al.* (2019). *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Bendroji dalis, I knyga. Vilniaus universiteto vadovėlis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 254.

tyčia, suvokia, kad sistemingai persekioja kitą žmogų prieš aiškiai išreikšią jo valią, neturėdamas tam teisėto pagrindo, numato, jog dėl šių veiksmų asmuo bus priverstas pakeisti gyvenamąją vietą, darbą ar mokymosi įstaigą arba bus padarytas kitoks neigiamas poveikis jo socialiniam gyvenimui ar emocinei būsenai, ir šių padarinių nori. Savo ruožtu netiesioginės tyčios atveju asmuo suvokia pavojingą neteisėto žmogaus persekiojimo pobūdį, numato, kad dėl jo veiksmų gali atsirasti BK 148¹ straipsnio 1 dalyje įtvirtinti padariniai, ir nors jų nenori, tačiau sąmoningai leidžia tokiems padariniams atsirasti¹⁴⁴.

Tiesioginė tyčia konstatuojama, pavyzdžiui, įvertinus tai, kad nuteistasis suprato, jog psichiškai veikė nukentėjusiąją, kėlė jai nerimą, baimę, siekė šią būseną palaikyti ir norėjo taip elgtis¹⁴⁵. Kitoje baudžiamojoje byloje akcentuota, kad nuteistoji suvokė, jog dėl vyro netekties nukentėjusioji buvo itin pažeidžiama ir patyrė stiprius išgyvenimus. Atitinkamai nuteistoji aiškiai suprato, kad jos veiksmai nukentėjusiąją dar labiau neigiamai veikė ir šia padėtimi sąmoningai pasinaudojo¹⁴⁶. Kaltės forma ir rūšis teismų praktikoje analizuojama, atsižvelgiant į kaltininko veiksmų intensyvumą, trukmę ir nukentėjusiojo valios išraišką. Šių aspektų turinys dažnai parodo, kad kaltininkas neabejotinai suprato, kokį poveikį savo neteisėtais veiksmais darė nukentėjusiajam, ir veikdamas mėnesius ar net ištisus metus, siekė palaikyti atitinkamus padarinius.

Analizuojant Kalifornijos baudžiamojo kodekso 646.9 straipsnio „a“ dalies konstrukciją, matyti, kad kaltininkas turi veikti tyčia. Kalifornijos baudžiamojo kodekso 7 straipsnio „b“ dalies 1 punkte įtvirtinta, kad tyčia reiškia asmens tikslą ar ketinimą atlikti atitinkamus veiksmus.

2.2.4.2. Motyvas ir tikslas

Kitas nusikalstamos veikos subjektyviosios pusės požymis – motyvas – yra žmogaus daromos pavojingos veikos paskatos, psichinė subjekto elgesio priežastis. Savo ruožtu tikslas yra subjekto įsivaizduojamas pavojingos veikos rezultatas, suvokiami, norimi ir galimi jo veikos padariniai. Kaltininko motyvas ir tikslas yra tiesiogiai susiję, nes būtent motyvas bei jo pobūdis nulemia tikslo nustatymą. Pažymėtina, kad tikrovėje egzistuoja kiekvienos tyčinės nusikalstamos veikos motyvas ir tikslas¹⁴⁷. Nors motyvas ir tikslas nėra

¹⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. vasario 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-42-719/2024.

¹⁴⁵ Kauno apygardos teismo 2024 m. balandžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-206-926/2024.

¹⁴⁶ Kauno apygardos teismo 2025 m. balandžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-216-397/2025.

¹⁴⁷ ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas *et al.* (2019). *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Bendroji dalis, I knyga. Vilniaus universiteto vadovėlis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 272–273.

neteisėto žmogaus persekiojimo sudėties būtinieji požymiai, tai nereiškia, kad jų nustatymas ir turinio analizė negali turėti jokios reikšmės. Priešingai, kaltininko motyvai ir tikslai gali būti svarbūs, vertinant jo tyčios kryptingumą, veikos pavojingumą ir skiriant bausmę¹⁴⁸.

Kaip jau buvo minėta, nuteistieji savo veiksmus neretai motyvuoja siekiu įgyvendinti subjektines teises, pavyzdžiui, rūpintis nepilnamečiais vaikais ir juos auklėti, susigrąžinti dovanas. Vis dėlto, iš nuteistųjų veiksmų visumos matyti, kad tokie motyvai dažnai yra antraeiliai. Savo ruožtu tikrosiomis (nors ir nuteistųjų tiesiogiai nenurodomomis) elgesio paskatomis, ypač persekiojant buvusius intymius partnerius, galima įvardyti norą kontroliuoti nukentėjusįjį, bet kokia forma dalyvauti jo gyvenime. Tokie motyvai atitinka pirmojoje darbo dalyje analizuotą atstumtųjų persekiotojų (angl. *rejected stalkers*) charakteristiką, pagal kurią persekiotojai net ir po formalaus santykių užbaigimo jaučiasi įstrigę, trokšta sukurti tam tikrą ryšio su auka iliuziją ir negali susitaikyti su mintimi, kad nukentėjusysis bando užmegzti santykius su kitu asmeniu. Kita vertus, teismų praktikoje pastebimi ir atvejai, kai nuteistasis paaiškina konkrečias savo elgesio paskatas, kurios padeda nustatyti jo tyčios kryptingumą. Pavyzdžiui, konstatuota, kad nuteistoji, persekiodama nukentėjusiuosius orumą įžeidžiančiais pasikartojančiais telefono skambučiais, trumposiomis žinutėmis ir elektroniniais laiškais, siekė sukelti psichologinį diskomfortą, kuris priverstų nukentėjusiuosius imtis veiksmų dėl nuteistosios sūnaus ir jo draugės santykių nutraukimo¹⁴⁹.

Savo ruožtu Kalifornijos baudžiamojo kodekso 646.9 straipsnio „a“ dalyje nustatyta, kad kaltininkas turi veikti piktybiškai. Šios paskatos Kalifornijos baudžiamojo kodekso 7 straipsnio „b“ dalies 4 punkte apibrėžiamos kaip noras erzinti ar pakenkti kitam asmeniui. Galima pastebėti, kad piktybiškumas yra įtrauktas į aptariamo kodekso 646.9 straipsnio „e“ dalyje įtvirtintą priekabiavimo sąvoką, atskleidžiančią, jog priekabiavimas yra prieš konkretų asmenį nukreiptas elgesys, kuriuo, be kita ko, nukentėjusysis yra erzinamas.

Reikšminga pažymėti, kad priešingai nei BK 148¹ straipsnio 1 dalyje įtvirtintoje neteisėto žmogaus persekiojimo sudėtyje, Kalifornijos baudžiamojo kodekso 646.9 straipsnio „a“ dalyje yra numatytas būtinasis persekiojimo sudėties požymis – tikslas. Asmuo yra traukiamas baudžiamajon atsakomybėn tuo atveju, jeigu siekia nukentėjusiajam sukelti pagrįstą baimę dėl savo ar šeimos narių saugumo. Aptariamo kodekso 646.9 straipsnio „l“ dalyje paaiškinta, kad šeimos nariais laikomi sutuoktiniai, tėvai, vaikai, taip pat antrojo laipsnio giminystės ar svainystės ryšiais susiję asmenys arba

¹⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. vasario 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-42-719/2024.

¹⁴⁹ Vilniaus apygardos teismo 2025 m. vasario 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-10-957/2025.

kiti asmenys, kurie nuolat gyvena tame pačiame namų ūkyje ar per pastaruosius šešis mėnesius gyveno tame pačiame namų ūkyje.

3. BAUDŽIAMAJAI ATSAKOMYBEI UŽ NETEISĘTĄ ŽMOGAUS PERSEKIOJIMĄ TAIKYTI KYLANTYS IŠŠŪKIAI: LIETUVOS ATVEJIS

3.1. Procesinės baudžiamojo persekiojimo prielaidos

BPK 166 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta bendroji taisyklė, pagal kurią ikiteisminis tyrimas pradedamas, gavus skundą, pareiškimą ar pranešimą apie nusikalstamą veiką arba prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui patiems nustatčius nusikalstamos veikos požymius. Baudžiamojo proceso kodekso nustatytais atvejais ikiteisminis tyrimas pradedamas tik tuo atveju, kai yra nukentėjusiojo skundas (BPK 166 straipsnio 2 dalis). Nusikalstamų veikų, dėl kurių ikiteisminis tyrimas pradedamas tik tuo atveju, kai yra nukentėjusiojo skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, sąrašas numatytas BPK 167 straipsnio 1 dalyje, kurioje, be kita ko, paminėtas ir neteisėto žmogaus persekiojimo sudėtį įtvirtinantis BK 148¹ straipsnis. Vadinasi, neteisėtas žmogaus persekiojimas patenka į vadinamųjų privačiai viešo kaltinimo bylų kategoriją.

Jeigu BPK 167 straipsnio 1 dalyje nurodytos nusikalstamos veikos turi visuomeninę reikšmę ar jomis padaryta žala asmeniui, kuris dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtų savo interesų, ir nėra nukentėjusiojo skundo ar jo teisėto atstovo pareiškimo, ikiteisminis tyrimas dėl šių veikų privalo būti pradėtas prokuroro reikalavimu (BPK 167 straipsnio 2 dalis). Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje nurodyta, kad nusikalstamos veikos visuomeninė reikšmė turi būti siejama ne su kuriuo nors vienu nusikalstamos veikos požymiu ar keliais iš jų, pavyzdžiui, su nukentėjusiojo pareigomis ar socialiniu statusu, nusikalstamos veikos sukeltu atgarsiu visuomenėje ir pan., bet su įvairiais nusikalstamos veikos požymiais ir jos padarymo aplinkybėmis. Sprendžiant, ar nusikalstama veika turi visuomeninę reikšmę, kiekvienu atveju būtina įvertinti, kokie padariniai visuomenei, valstybei ir teisinei sistemai galėtų atsirasti, jeigu dėl šios veikos bei dėl kitų analogiškų veikų baudžiamasis procesas nebūtų pradėtas. Savo ruožtu BPK 167 straipsnio 2 dalyje naudojama formuluotė „dėl svarbių priežasčių negali ginti teisėtų savo interesų“ apibūdina įvairias situacijas, o būtent: 1) kai nukentėjęs asmuo apskritai negali (pats arba per teisėtą savo atstovą) išreikšti valios ginti savo teisėtus interesus; 2) kai nukentėjęs asmuo negali (pats arba per teisėtą savo atstovą) atlikti tam tikrų veiksmų, kuriais savo teisėtus interesus imtųsi ginti, pavyzdžiui, dėl fizinės ar psichinės negalios, teisinio subjektiškumo nebuvimo ir t. t.); 3) kai nors nukentėjęs asmuo ir gali (pats arba per teisėtą savo atstovą) išreikšti valią ginti savo teisėtus interesus ir gali (pats arba per teisėtą savo atstovą) atlikti tam tikrus veiksmus, kuriais savo teisėtus

interesus imtųsi ginti, tačiau šių veiksmų objektyviai negali pakakti, kad tie interesai būtų apginti, pavyzdžiui, dėl negalėjimo gauti reikalingą informaciją, neturėjimo teisės atlikti reikalingus proceso veiksmus ir pan.¹⁵⁰.

BPK 167 straipsnio 3 dalyje nustatyta dar viena privačiai viešo kaltinimo bylų proceso išimtis, numatanti, kad jeigu atitinkamos nusikalstamos veikos turi smurto artimoje aplinkoje požymių, ikiteisminis tyrimas pradedamas, nesvarbu, ar yra nukentėjusiojo skundas arba jo teisėto atstovo pareiškimas, ar nėra. Paminėtoje teisės normoje yra nurodytas BK 148¹ straipsnis, todėl jeigu neteisėto žmogaus persekiojimo atveju įžvelgiama smurto artimoje aplinkoje požymių, ikiteisminis tyrimas gali būti pradėtas tarnybiniu pranešimu.

Kaip jau buvo minėta, į teisėsaugos institucijas kreipiasi nedidelė dalis nuo persekiojimo nukentėjusių asmenų. Remiantis tyrimo metu gautais duomenimis, neteisėtus veiksmus patiriantys asmenys dažniausiai vengia ieškoti pagalbos, nes nėra užtikrinti, kad policija situaciją vertins rimtai, be to, pastebimas polinkis problemą spręsti patiems. Doktrinoje keliama prielaida, kad toks nukentėjusių asmenų elgesys gali būti nulemtas artimų santykių subtilumo. Kadangi intymaus partnerio ar pažįstamo žmogaus vykdomas persekiojimas pasižymi stipriu emociniu poveikiu, nukentėjęs asmuo gali bijoti patirti emocinį krūvį, kuris kiltų tiek policijai pranešant apie įvykį, tiek dalyvaujant proceso veiksmuose. Negana to, gali būti baiminamasi sulaukti netinkamos policijos pareigūnų reakcijos¹⁵¹.

Dėl išdėstytų priežasčių didelę reikšmę įgyja prokurorų ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų gebėjimas atpažinti persekiojimo požymius bei tinkamai į juos reaguoti. Analizuojant galimybes tokio pobūdžio bylose ikiteisminį tyrimą pradėti prokuroro reikalavimu, pastebėtina, kad nukentėję asmenys neretai įvairiomis formomis – fiziškai, emociškai ar ekonomiškai – yra priklausomi nuo persekiotojo, ypač jeigu neteisėti veiksmai padaromi artimoje aplinkoje, asmenys turi mažamečių vaikų ir pan. Tokios aplinkybės reikšmingai paveikia nukentėjusio asmens galėjimą išreikšti valią ir imtis veiksmingų priemonių, kad apgintų savo interesus. Be to, kadangi persekiotoją ir nukentėjusį asmenį dažnai sieja esami ar buvę santuokiniai ar partnerystės santykiai, egzistuoja prielaidos ikiteisminį tyrimą pagal BPK 167 straipsnio 3 dalį pradėti bendraja tvarka. Šiame kontekste svarbu pažymėti, kad Lietuvoje atliktas tyrimas parodė, jog būtent prokurorai yra linkę

¹⁵⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 7-254.

¹⁵¹ LAURINAITYTĖ, Ilona; MICHAILOVIČ, Ilona; JARUTINĖ, Liubovė (2022). Asmens persekiojimas Lietuvoje: tyrimų ir praktikos situacijos analizė, 26–27 [interaktyvus]. <https://teise.org/wp-content/uploads/2023/01/PERARA-1.pdf>.

pateikti žemiausius persekiojimo pavojingumo įverčius, lyginant su kitų teisėsaugos institucijų – policijos, probacijos tarnybos ir teismo – atstovais. Be to, prokurorai santūriausiai vertina persekiojimo poveikį nukentėjusiam asmeniui¹⁵². Galima daryti prielaidą, kad toks subjektyvus požiūris gali paveikti prokurorų valią inicijuoti ikiteisminį tyrimą ir siekti išsamiai atskleisti nusikalstamą veiką. Taip pat pastebėtina, kad nukentėjusiojo ar jo teisėto atstovo kreipimasis arba teisėsaugos institucijų iniciatyva vykdyti baudžiamąjį persekiojimą neturi būti uždelsta, nes neteisėto žmogaus persekiojimo atveju apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis yra treji metai (BK 95 straipsnio 1 dalies 1 punkto „a“ papunktis). Šis aspektas tik dar labiau sustiprina poreikį laiku identifikuoti persekiojimo požymius, į neteisėtus veiksmus žvelgiant ne selektyviai, o kaip į visumą.

Kita šiame darbe aptartina probleminė sritis, sulaukianti pastebėjimų mokslinėje literatūroje, yra kardomųjų priemonių taikymo galimybės, tiriant ir nagrinėjant neteisėto žmogaus persekiojimo atvejus. Kardomosios priemonės gali būti skiriamos, siekiant užtikrinti įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo dalyvavimą procese, netrukdomą ikiteisminį tyrimą, bylos nagrinėjimą teisme ir nuosprendžio įvykdymą, taip pat siekiant užkirsti kelią naujoms nusikalstamoms veikoms (BPK 119 straipsnis). Nors šių tikslų teisinė reikšmė yra vienoda, atsižvelgiant į tai, kad persekiojimas yra susijęs su padidėjusia fizinio smurto rizika, kardomosios priemonės plačiau bus nagrinėjamos per siekio užkardyti naujų nusikalstamų veikų padarymą prizmę. Kaip jau buvo minėta, neteisėtas žmogaus persekiojimas yra pripažįstamas smurto artimoje aplinkoje forma. Vadovaujantis EŽTT praktika, valstybės turi pozityvią pareigą imtis prevencinių priemonių, kai asmens gyvybei kyla pavojus¹⁵³. Šis išaiškinimas nuosekliai kartojamas sprendimuose, kuriuose nagrinėjami teisėsaugos institucijų veiksmai, tiriant smurtą artimoje aplinkoje. Antai 2009 m. birželio 9 d. sprendime byloje *Opuz prieš Turkiją* (peticijos Nr. 33401/02)¹⁵⁴ konstatuota, kad valstybės institucijos žinojo, jog skyrybų proceso metu vyras persekiojo savo sutuoktinę, vaikščiojo jos valdose, nešdamasis peilius ir šaunamuosius ginklus, bei grasino nukentėjusiajai. Vis dėlto, asmuo nebuvo sulaikytas, taip pat nesiimta kitų proporcingų apsaugos priemonių, apsiribojant tik asmens apklausos atlikimu. Teisėsaugos institucijos turėjo pareigą užtikrinti, kad neteisėtus veiksmus atlikęs asmuo neturėtų galimybes susisiekti, bendrauti ar artintis prie nukentėjusiosios, tačiau dvi savaites nesiėmė

¹⁵² LAURINAITYTĖ, Ilona; MICHAILOVIČ, Ilona; JARUTINĖ, Liubovė (2022). Asmens persekiojimas Lietuvoje: tyrimų ir praktikos situacijos analizė, 65–68 [interaktyvus]. <https://teise.org/wp-content/uploads/2023/01/PERARA-1.pdf>.

¹⁵³ *Osman prieš Jungtinę Karalystę* [EŽTT], Nr. 23452/94 [1998-10-28]. 87/1997/871/1083.

¹⁵⁴ *Opuz prieš Turkiją* [EŽTT], Nr. 33401/02 [2009-06-09]. ECLI:CE:ECHR:2009:0609JUD003340102.

jokių prevencinių priemonių, kol galiausiai nukentėjusioji buvo nužudyta. EŽTT pažymėjo, kad smurto artimoje aplinkoje atvejais kaltininkų teisės negali būti viršesnės už aukų teisę į gyvybę ir fizinį bei psichinį neliečiamumą.

Pereinant prie nacionalinėje teisėje įtvirtintų kardomųjų priemonių, pirmiausia galima pastebėti, kad potencialiai labiausiai kontaktą tarp įtariamojo (kaltinamojo) ir nukentėjusiojo apribojanti priemonė – suėmimas, tiriant bei nagrinėjant neteisėtą žmogaus persekiojimą, negali būti skiriama. BPK 122 straipsnio 8 dalyje nurodyta, kad suėmimas gali būti skiriamas tik tiriant ir nagrinėjant bylas dėl nusikaltimų, už kuriuos baudžiamasis įstatymas numato griežtesnę negu vienerių metų laisvės atėmimo bausmę, o neteisėtas žmogaus persekiojimas yra baudžiamasis nusižengimas. Griežčiausia kardomoji priemonė, kuri gali būti skiriama įtariamiesiems (kaltinamiesiems) šios nusikalstamos veikos padarymu yra intensyvi priežiūra – įtariamojo (kaltinamojo) kontrolė elektroninėmis stebėjimo priemonėmis (BPK 131¹ straipsnio 1 dalis). Įtariamasis (kaltinamasis), kuriam paskirta intensyvi priežiūra, privalo dėvėti elektroninį stebėjimo įtaisą ir laikytis nustatytos dienotvarkės (BPK 131¹ straipsnio 6 dalis). Nors taikant intensyvią priežiūrą, griežtai kontroliuojama asmens buvimo vieta, vis dėlto, doktrinoje pastebima, kad tai yra daug finansinių išteklių reikalaujanti priemonė¹⁵⁵. Kita alternatyvi kardomoji priemonė yra namų areštas – įpareigojimas įtariamajam (kaltinamajam) nustatytu metu būti savo gyvenamojoje vietoje, nesilankyti viešosiose vietose ir nebendrauti su tam tikrais asmenimis (BPK 132 straipsnio 1 dalis). Jeigu asmuo tinkamai laikytųsi jam nustatytų įpareigojimų ir draudimų, ši kardomoji priemonė reikšmingai apribotų galimybes ieškoti kontakto su nukentėjusiuoju pastarajam nepageidaujamu būdu.

Kadangi neteisėtas žmogaus persekiojimas dažnai pasireiškia artimoje aplinkoje, reikšmingu tampa įpareigojimas gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo ir (ar) nesiartinti prie nukentėjusiojo arčiau nei nustatytu atstumu. Ši kardomoji priemonė gali būti skiriama, jeigu pagrįstai manoma, kad įtariamasis (kaltinamasis) bandys neteisėtai paveikti nukentėjusįjį arba nukentėjusiajam ar kartu su juo gyvenantiems asmenims darys naujas nusikalstamas veikas. Skiriant įpareigojimą gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo ir (ar) nesiartinti prie nukentėjusiojo arčiau nei nustatytu atstumu, įtariamasis (kaltinamasis) taip pat gali būti įpareigojamas bet kokia forma nebendrauti ir neieškoti ryšių su nukentėjusiuoju ir kartu su juo gyvenančiais asmenimis, taip pat nesilankyti nurodytose

¹⁵⁵ SAKALAUSKAS, Gintautas; JARUTIENĖ, Liubovė; KALPOKAS, Vaidas ir VAIČIŪNIENĖ, Rūta (2020). Intensyvi priežiūra paleidus lygtinai: teoriniai pagrindai, taikymo praktika ir kalinių požiūris. *Kalinimo sąlygos ir kalinių socialinės integracijos prielaidos*, 425–426 [interaktyvus]. <https://teise.org/wp-content/uploads/2020/03/Kalinimo-salygos.pdf>.

vietose, kuriose būna nukentėjusysis ar kartu su juo gyvenantys asmenys (BPK 132¹ straipsnio 1 dalis). Nors teoriškai ši priemonė atrodo tinkama reagavimui į neteisėtą žmogaus persekiojimą, ypač jeigu įtariamasis (kaltinamasis) įpareigojamas nebendrauti ir neieškoti ryšių su nukentėjusiuoju, vis dėlto, teismų praktikoje netrūksta pavyzdžių, liudijančių, kad aptariama kardomoji priemonė dažnai nedaro poveikio. Štai baudžiamojoje byloje nustatyta, kad nuteistasis buvo įpareigotas nesiartinti prie nukentėjusiosios ir nepilnametės dukros, nebendrauti bei neieškoti ryšių su jomis, nesilankyti jų gyvenamojoje vietoje ir nukentėjusiosios darbo vietoje, tačiau nuteistasis beveik kiekvieną dieną lankydavosi nukentėjusiosios darbo vietoje, ją žemindavo, ateidavo ir prie nukentėjusiosios buto durų, kur palikdavo maišus su maistu bei drabužiais¹⁵⁶. Šiame kontekste galima pastebėti, kad 2021 m. birželio 15 d. sprendime byloje *Kurt prieš Austriją* (peticijos Nr. 62903/15)¹⁵⁷ EŽTT pažymėjo, jog įpareigojimas gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo negali užtikrinti pakankamo smurtaujančio asmens ir nukentėjusiojo atskyrimo bei tinkamos apsaugos tais atvejais, kai egzistuoja smurto rizika. Dėl šios priežasties įpareigojimas gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo neturėtų būti automatiškai naudojamas kaip alternatyva griežtesnėms priemonėms, jeigu yra tikėtina pakartotinio ir sunkaus smurto, įskaitant mirtiną, grėsmė.

Kitų kardomųjų priemonių – užstato, dokumentų paėmimo, specialiosios teisės sustabdymo, įpareigojimo periodiškai registruotis policijos įstaigoje – veiksmingumas besąlygiškai priklauso nuo įtariamojo (kaltinamojo) valios laikytis atitinkamų priemonių sąlygų, kad pažeidimo atveju nebūtų paskirta griežtesnė kardomoji priemonė. Vis dėlto, šiomis priemonėmis nėra apribojamos įtariamojo (kaltinamojo) galimybės susisiekti, bendrauti ar artintis prie nukentėjusio asmens, kaip to reikalaujama EŽTT praktikoje. Paskutinė bendroji kardomoji priemonė – rašytinis pasižadėjimas neišvykti – yra rašytinis įtariamojo (kaltinamojo) įsipareigojimas neišvykti iš Lietuvos Respublikos, nepasišalinti iš savo gyvenamosios ar laikino buvimo vietos be ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro arba teismo leidimo (BPK 136 straipsnio 1 dalis). Rašytiniu pasižadėjimu neišvykti įtariamasis (kaltinamasis) taip pat gali būti įpareigotas nesilankyti tam tikrose vietose ir nebendrauti bei neieškoti ryšių su tam tikrais asmenimis (BPK 136 straipsnio 2 dalis). Vėlgi būtent asmens įpareigojimas nesilankyti tam tikrose vietose, nebendrauti ir neieškoti ryšių su tam tikrais asmenimis atrodo kaip tinkama įtariamojo (kaltinamojo) bandymo kontaktuoti su nukentėjusiuoju prevencija. Nepaisant to, neteisėto žmogaus persekiojimo padarymo praktika atskleidžia, kad nuteistieji ne visada paiso įpareigojimų ir draudimų.

¹⁵⁶ Kauno apygardos teismo 2024 m. balandžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-206-926/2024.

¹⁵⁷ *Kurt prieš Austriją* [EŽTT], Nr. 62903/15 [2021-06-15]. ECLI:CE:ECHR:2021:0615JUD006290315.

Antai nukentėjusioji parodė, kad nuteistajam buvo paskirtas rašytinis pasižadėjimas neišvykti, įpareigojant nesiartinti prie nukentėjusiosios, tačiau jis vis tiek ją lankydavo, rašydavo trumpasias žinutes, skambindavo, skelbdavo nukentėjusiąją šmeižiančią informaciją, kviesdavo specialiąsias tarnybas¹⁵⁸.

Apibendrinant aptartus baudžiamajame procese dėl neteisėto žmogaus persekiojimo kylančius iššūkius, galima pastebėti, kad neteisėtas žmogaus persekiojimas patenka į privačiai viešo kaltinimo bylų kategoriją (BPK 167 straipsnio 1 dalis). Atsižvelgiant į tai, kad nukentėję asmenys nėra linkę kreiptis į teisėsaugos institucijas, daug svarbos įgyja ikiteisminio tyrimo pareigūnų ir prokurorų gebėjimai atpažinti persekiojimo veiksmus bei išreikšti iniciatyvą vykdyti baudžiamąjį persekiojimą. Savo ruožtu procesinės prievartos taikymo kontekste reikšminga įvertinti, kad neteisėtas žmogaus persekiojimas yra sisteminga veika, galinti tęstis mėnesius ar metus ir išaugti į smurtinį elgesį. Dėl šios priežasties aktualios būtent tos kardamosios priemonės, kuriomis įtariamasis (kaltinamasis) atskiriamas nuo nukentėjusiojo ir apribojamos įtariamojo (kaltinamojo) galimybės susisiekti, bendrauti bei artintis prie nukentėjusio asmens. Kadangi visišką įtariamojo (kaltinamojo) izoliavimą nuo nukentėjusiojo suteikianti kardomoji priemonė – suėmimas – negali būti taikoma, nukentėjusiųjų saugumo užtikrinimas stipriai priklauso nuo paties įtariamojo (kaltinamojo) valios nutraukti neteisėtus veiksmus. Siekis apriboti įtariamojo (kaltinamojo) galimybes ieškoti nepageidaujamo kontakto su nukentėjusiuoju ir užtikrinti, kad neteisėti veiksmai netaptų smurtiniu elgesiu, sustiprina pirmiau aptartą idėją į BK 148¹ straipsnio 1 dalies sankciją įtraukti alternatyvią laisvės atėmimo bausmę.

3.2. Neteisėto žmogaus persekiojimo santykis su kitomis nusikalstamomis veikomis

Kitas teismų praktikoje pastebimas probleminis aspektas, kylantis taikant baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą žmogaus persekiojimą, yra šio baudžiamojo nusižengimo atribojimas nuo kitų nusikalstamų veikų. Šiame darbe aptariami pagrindiniai sunkumai, identifikuojant santykį tarp neteisėto žmogaus persekiojimo ir grasinimo nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą arba žmogaus terorizavimo (BK 145 straipsnis), žmogaus veiksmų laisvės varžymo (BK 148 straipsnis) ir neteisėto informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimo (BK 167 straipsnis).

¹⁵⁸ Šiaulių apygardos teismo 2023 m. spalio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-201-309/2023.

3.2.1. Neteisėtas žmogaus persekiojimas (BK 148¹ straipsnis) ir grasinimas nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą arba žmogaus terorizavimas (BK 145 straipsnis)

BK 145 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė tam, kas grasino nužudyti žmogų ar sunkiai sutrikdyti jo sveikatą, jeigu buvo pakankamas pagrindas manyti, kad grasinimas gali būti įvykdytas. Taip pat atsako tas, kas terorizavo žmogų, grasindamas susprogdinti, padegti ar padaryti kitokią pavojingą gyvybei, sveikatai ar turtui veiką arba sistemingai baugino žmogų, naudodamas psichinę prievartą (BK 145 straipsnio 2 dalis). Pastaroji norma nustato baudžiamąją atsakomybę už dviejų alternatyvių veikų padarymą – 1) žmogaus terorizavimą, grasinant susprogdinti, padegti ar padaryti kitokią pavojingą gyvybei, sveikatai ar turtui veiką arba 2) sistemingą žmogaus bauginimą, naudojant psichinę prievartą. Kasacinės instancijos teismo praktikoje pastebima, kad BK 148¹ straipsnio 1 dalyje nenustatyta atsakomybė už tokius veiksmus, kurie paminėti BK 145 straipsnio 1 ir 2 dalių dispozicijoje, o būtent, už grasinimus nužudyti žmogų ar sunkiai sutrikdyti jo sveikatą, jeigu buvo pakankamas pagrindas manyti, jog grasinimas gali būti įvykdytas; žmogaus terorizavimą, grasinant susprogdinti, padegti ar padaryti kitokią pavojingą gyvybei, sveikatai ar turtui veiką¹⁵⁹. Vadinasi, kadangi BK 145 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas sistemingas bauginimas laikytinas turinčiu daugiausia panašumų su neteisėtu žmogaus persekiojimu ir teismų praktikoje kyla sunkumų, nustatant atskyrimą tarp šių nusikalstamų veikų, išsamiau nagrinėtina būtent sistemingo bauginimo sudėtis.

Sistemingas žmogaus bauginimas, naudojant psichinę prievartą, gali reikštis ne tik grasinimais nužudyti ar sunkiai sutrikdyti sveikatą, bet ir kitais baime, nerimą ar nesaugumo jausmą keliančiais veiksmais, pavyzdžiui, besikartojančiais įžeidinėjimais, grasinimais kaip nors pakenkti, priekabiavimu, atviru sekimu, gąsdinančiais naktiniais skambučiais, amoralaus pobūdžio trumposiomis žinutėmis¹⁶⁰. Sistemingos psichinės prievartos buvimas konstatuojamas, nustatant, kad nukentėjusysis sąmoningai buvo verčiamas nerimauti, nesaugiai jaustis, patirti psichologinį diskomfortą¹⁶¹. Taip pat reikšminga pažymėti, kad objektyviai sistemingumas reikalauja bent trijų bauginančio pobūdžio veiksmų, padarytų per tam tikrą, nelabai ilgą laiko tarpą, ir rodančių kaltininko elgesio kryptingumą, o subjektyviai rodo kaltininko siekį įbauginti asmenį¹⁶². Veiksnių,

¹⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-242-594/2023.

¹⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. birželio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-341/2010.

¹⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. liepos 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-347/2014.

¹⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-327-696/2016.

kuriuos nukentėjusysis sieja su neigiamu psichologiniu poveikiu, visuma yra individualaus pobūdžio, todėl, vertinant bauginimo realumą, svarbu atsižvelgti į tai, kaip jį suprato nukentėjusysis¹⁶³. Kita vertus, nukentėjusio asmens suvokimas nėra vienintelis bauginimo realumo nustatymo kriterijus, nes nukentėjusiojo manymas turi būti pagrįstas ir objektyviais duomenimis, iš kurių galima spręsti, kad šis asmuo buvo bauginamas. Nors bauginimo realumui konstatuoti nėra būtina, kad kaltininkas realiai ketintų įgyvendinti grasinimą, tačiau visada reikia įsitikinti, jog nukentėjusysis pagal bauginimo išraišką ir kitas aplinkybes turėjo objektyvų pagrindą bijoti dėl savo gyvybės ar sveikatos¹⁶⁴.

Tai, kad neteisėtas žmogaus persekiojimas priskiriamas baudžiamiesiems nusižengimams, reiškia, jog dispozicijoje išdėstyti veiksmai įstatymų leidėjo yra laikomi mažiau pavojingais ir atsakomybė už BK 148¹ straipsnio 1 dalyje įtvirtintą nusikalstamą veiką galima tik tada, kai kaltininko savo turiniu panašūs veiksmai neatitinka BK 145 straipsnio 2 dalies sudėties požymių. Kasacinės instancijos teismo praktikoje pabrėžiama, kad kvalifikavimo problemų gali kelti situacijos, kai nukentėjusiojo bauginimas išreiškiamas ne grasinimu nužudyti ar sunkiai sutrikdyti asmens sveikatą, grasinimu susprogdinti, padegti ar padaryti kitokią pavojingą gyvybei, sveikatai ar turtui veiką, o kitais įvairaus pobūdžio veiksmais, kaip antai įžeidinėjimais, gąsdinančiais telefono skambučiais, triukšmo kėlimu, turint tikslą sukelti nerimą, baimę. Siekiant nustatyti, kokią nusikalstamą veiką atitinka asmens veiksmai, turi būti nagrinėjama, į ką tokia veika kėsiniama. BK 145 straipsnio 2 dalyje numatyta sistemingo bauginimo sudėtis yra BK specialiosios dalies XIX skyriuje „Nusikaltimai, pavojingi žmogaus sveikatai ir gyvybei“, o BK 148¹ straipsnio 1 dalyje įtvirtinta neteisėto žmogaus persekiojimo sudėtis – BK specialiosios dalies XX skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus laisvei“. Kadangi sistemingo bauginimo ir neteisėto žmogaus persekiojimo tiesioginiai objektai skiriasi, turi būti vertinama, ar kaltininko veiksmais keliama grėsmė asmens gyvybei ir sveikatai, ar laisvei. Be to, svarbu analizuoti veiksmų intensyvumą, turinį, galimus motyvus ir tikslą bei tai, kaip atliktus veiksmus suprato pats nukentėjusysis, kokie ryšiai siejo (sieja) šiuos asmenis. Analizuojant aptariamų nusikalstamų veikų konstrukcijas, matyti, kad sistemingo bauginimo sudėtis yra formalioji, t. y. pačios veikos padarymas lemia jos baigtumo momentą, o BK 148¹ straipsnio 1 dalyje nustatyta neteisėto žmogaus

¹⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-278-489/2022.

¹⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-269-303/2020.

persekiojimo sudėtis yra materialioji, taigi, tam, jog veika būtų laikoma baigta, turi būti nustatyti ir atitinkami padariniai¹⁶⁵.

Štai vienoje baudžiamojoje byloje asmuo pirmosios instancijos teismo pagal BK 145 straipsnio 2 dalį nuteistas už tai, kad sistemingai baugino nukentėjusiąją, naudodamas psichinę prievartą, rašydamas grasinančio turinio elektroninius laiškus ir persekiodamas, tokiais veiksmais siekdamas nukentėjusiajai sukelti baimę, nerimą, nesaugumo jausmą. Išnagrinėjus bylą apeliacine tvarka, nustatyta, kad nukentėjusioji nuteistojo veiksmus suprato kaip jos stebėjimą, sekimą, normalaus gyvenimo ritmo sutrikdymą, nes nuteistojo rašytų elektroninių laiškų turinys sutapdavo su jos faktine buvimo vieta („jau atvažiavai greitai, kas atsitiko“, „susirūpinusi karalienė jau atvažiavo“). Remiantis šiuo nukentėjusiosios supratimą apie nusikalstamą veiką atskleidžiančiu aspektu, konstatuota, kad nuteistojo veiksmai buvo nukreipti į laisvę, valingą elgesio pasirinkimą, o ne gyvybę ar sveikatą. Atitinkamai apeliacinės instancijos teismas padarė išvadą, kad BK 145 straipsnio 2 dalis nuteistajam inkriminuota nepagrįstai, neįvertinus padarytos veikos pavojingumo pobūdžio ir laipsnio, neatsižvelgus į švelnesnės nusikalstamos veikos sudėties, numatytos BK 148¹ straipsnio 1 dalyje, taikymo galimybę, todėl baudžiamasis įstatymas pritaikytas netinkamai¹⁶⁶.

Aktualu apžvelgti ir kitą nuosprendį, kuriame nagrinėta situacija, kai nuteistajam už tapačius veiksmus buvo inkriminuotas ir sistemingas bauginimas, ir neteisėtas žmogaus persekiojimas. Šiuo atveju nustatyta, kad nuteistasis, siekdamas priversti buvusią sugyventinę nenutraukti su juo šeiminių santykių ir nekurti naujų su kitu partneriu, sistemingai ją baugino, naudodamas psichinę prievartą, o būtent, sistemingai skambino ir rašė trumpąsias žinutes, reikalaudamas pasakyti savo buvimo vietą, kaltindamas vaiko nepriežiūra, palaidu seksualiniu elgesiu ir grasindamas ją nužudyti. Apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, kad inicijuodama ikiteisminį tyrimą, nukentėjusioji iš esmės tvirtino bijanti grasinimų ją nužudyti ir nuogąstavo dėl savo bei artimųjų gyvybės. Be to, nukentėjusiosios sesuo patvirtino šią poziciją, parodydama, kad nuteistasis galėtų įvykdyti grąsinimus, nes liudytojai yra sakę, jog kito vyro susiradimo atveju jis tiek nukentėjusiąją, tiek naują draugą papjaus, pasmaugs. Taip pat nuteistasis yra klausinėjęs draugų dėl bausmės už nužudymą ir teigęs, kad jo bei nukentėjusiosios vaiką augintų nuteistojo motina. Vidinį teismo įsitikinimą sustiprino ir nuteistojo išsiųstų trumpųjų žinučių, telefonu ar gyvai išsakytų teiginių turinys, kurio esmė – tikslas atkeršyti nukentėjusiajai, jeigu pastaroji susiras naują partnerį („perspėju, vieną ir paskutinį kartą, prieš moną vaką pradiesi

¹⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-242-594/2023.

¹⁶⁶ Vilniaus apygardos teismo 2024 m. rugsėjo 3 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-311-1121/2024.

kuilius vedžiuotis, žiaunas perpliešiu abiem, išpliešiu žiaunas abiem supratą, atras lavonus sukabintus kanale“, „visi bus užmušti“). Teisėjų kolegija nusprendė, kad nukentėjusioji nuteistojo veiksmus pagrįstai suprato ne kaip grėsmę savo valingam atitinkamo elgesio ir (ar) gyvenimo būdo pasirinkimui, o kaip tiesioginį pavojų jos gyvybei. Atitinkamai konstatuotas pagrindas nuteistojo veiksmus kvalifikuoti tik pagal BK 145 straipsnio 2 dalį, o neteisėtas žmogaus persekiojimas papildomai neturėjo būti kvalifikuojamas¹⁶⁷.

Analizuojamų nusikalstamų veikų atskyrimo problema kilo ir baudžiamojoje byloje, kurioje pirmosios instancijos teismas nuteistąją pripažino kalta pagal BK 145 straipsnio 2 dalį už tai, kad ji sistemingai, pasikartojančiais telefono skambučiais, trumposiomis žinutėmis ir elektroniniais laiškais terorizavo nukentėjusiuosius. Apeliacinės instancijos teismas, nagrinėdamas faktines aplinkybes, pastebėjo, kad nors nuteistosios veiksmai atitiko sistemingumo požymį, dauguma jų nebuvo bauginančio turinio. Nuteistosios išsiųstose trumposiose žinutėse ir elektroniniuose laiškuose iš esmės buvo emocionaliai reiškiamas nepasitenkinimas tarp jos nepilnamečio sūnaus bei nepilnametės nukentėjusiosios susiklosčiusiais santykiais, nes sūnus mažiau laiko praleisdavo namuose, ėmė blogai mokytis, o nukentėjusioji, pasak nuteistosios, manipuliavo jos sūnumi, trukdė pastarajam bendrauti su broliu, kenkė ir griovė nuteistosios šeimą. Dėl šios priežasties padaryta išvada, kad nuteistosios tyčia buvo nukreipta ne sistemingai bauginti nukentėjusiuosius (sūnaus draugę ir jos tėvą), panaudojant psichinę prievartą, o šiurkščiais įžeidimais juos persekioti, sukelti tokią emocinę būklę, kuri privestų prie sprendimo dėl nuteistajai nepriimtinių nepilnamečių vaikų santykių nutraukimo. Kita vertus, baudžiamojoje byloje užfiksuota, kad nuteistoji rašė ir trumpąsias žinutes, kurių turinys gali būti interpretuojamas kaip grasinančio pobūdžio, pavyzdžiui, „aš noriu pritrenkti tą nelaimę“, „man tą mergšę norisi už kaltūno ir į sieną“, „aš noriu, kad jos nė pėdsako neliktų“, „arba užrakinat tą kekšę, arba aš rasiu, kas ją apramintų“. Vertinant šiuos duomenis, pabrėžta, kad nėra pagrindo kelias tekstines žinutes išimti iš jų visumos ir vertinti atsietai nuo situacijos konteksto. Teisėjų kolegijos teigimu, minėtomis žinutėmis daugeliu atvejų nuteistoji nurodė, ko ji norėtų, o ne tiesiogiai išsakė grasinimą nužudyti ar sunkiai sutrikdyti nukentėjusiosios sveikatą. Be to, konstatuota, kad minėti nuteistosios teiginiai negali būti laikomi realiu grasinimu BK 145 straipsnio 2 dalies prasme. Analizuojant grasinimų realumą, atsižvelgta į tai, kad nuteistoji turėjo psichikos sveikatos sutrikimų, sunkiai valdė emocijas, o jos bendravimo būdas konfliktiškas. Pats nukentėjusysis parodė, kad dukra jam sakė, jog toks yra nuteistosios charakteris ir siūlė

¹⁶⁷ Klaipėdos apygardos teismo 2024 m. balandžio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-75-1069/2024.

nekreipti dėmesio. Nors nuteistoji trumpąsias žinutes pradėjo rašyti 2021 m. balandžio mėnesį, nukentėjusiosios tėvas apie tai sužinojo tik 2022 m. lapkričio ar gruodžio mėnesį. Aplinkybė, kad ilgą laikotarpį besitęsęs nuteistosios elgesys neišaugo į realius fizinius kontaktus, teisėjų kolegijos vertinimu, parodo, jog nuteistosios išsakytos mintys nėra realios. Pastebėta ir tai, kad nukentėjusieji iš pradžių nesikreipė į teisėsaugos institucijas ir atitinkamą sprendimą priėmė tik tuomet, kai nuteistoji nukentėjusiojo bendradarbiams išsiuntė geros moralės neatitinkančio turinio laiškus. Vadinasi, nei nukentėjusioji, nei jos tėvai nevertino nuteistosios rašytų grasinimų kaip realių, o ikiteisminio tyrimo inicijavimą lėmė įkyrus, nesibaigiantis ir žeminantis persekiojimas. Remdamasis išdėstytais motyvais, apeliacinės instancijos teismas padarė išvadą, kad nuteistosios trumpųjų žinučių ir elektroninių laiškų rašymas laikytinas emocionali, psichikos sutrikimų sukelta reakcija į jai nepriimtina situaciją, o ne realumo kriterijų atitinkančiu tyčiniu grasinimu BK 145 straipsnio 2 dalies prasme. Nuteistosios išsakyti įžeidūs žodžiai pripažinti buitinio, tarpasmeninio konflikto dalimi, sietina su neadekvačiu susiklosčiusios situacijos vertinimu, pykčiu dėl nukentėjusiosios įtakos sūnaus elgesiui ir siekiu nutraukti nepilnamečių santykius. Taigi, konstatuota nuteistosios veiksmų atitiktis neteisėto žmogaus persekiojimo sudėties požymiams¹⁶⁸.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, galima teigti, kad BK 145 straipsnio 1 ir 2 dalių dispozicijoje nurodyti veiksmai – grasinimas nužudyti ar sunkiai sutrikdyti sveikatą, žmogaus terorizavimas, grasinant susprogdinti, padegti ar padaryti kitokią pavojingą gyvybei, sveikatai ar turtui veiką – nėra įtvirtinti BK 148¹ straipsnio 1 dalyje. Savo ruožtu sistemingo bauginimo, panaudojant psichinę prievartą, sudėtis gali apimti ir baimę, nerimą keliančius veiksmus, pavyzdžiui, atvirą sekimą, gąsdinančius naktinius skambučius, įžeidžiančio pobūdžio trumpąsias žinutes, grąsinimus pakenkti. Būtent tokio elgesio teisinis vertinimas sukelia daugiausia keblumų, nes takoskyra tarp sistemingo bauginimo ir neteisėto žmogaus persekiojimo nėra aiškiai apibrėžta. Esminiu kriterijumi, atibojant šias nusikalstamas veikas, laikytinas objekto, į kurį nukreipti kaltininko veiksmai, nustatymas. Sistemingu bauginimu keliama grėsmė žmogaus gyvybei ar sveikatai, o neteisėtu žmogaus persekiojimu kėsinamasi į kitą baudžiamojo įstatymo saugomą gerį – laisvę. Be to, teismų praktikoje skiriamas reikšmingas dėmesys tam, kaip kaltininko veiksmus suprato pats nukentėjusysis, šių asmenų tarpusavio santykių statusui, elgesio intensyvumui, turiniui ir motyvams.

¹⁶⁸ Vilniaus apygardos teismo 2025 m. vasario 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-10-957/2025.

3.2.2. Neteisėtas žmogaus persekiojimas (BK 148¹ straipsnis) ir žmogaus veiksmų laisvės varžymas (BK 148 straipsnis)

Kita nusikalstama veika, kurią svarbu apžvelgti, yra žmogaus veiksmų laisvės varžymas. BK 148 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė tam, kas reikalavo iš žmogaus atlikti neteisėtus veiksmus ar susilaikyti nuo teisėtų veiksmų atlikimo, ar kitaip elgtis pagal kaltininko nurodymą, panaudodamas psichinę prievartą nukentėjusiam asmeniui ar jo artimiesiems. Šio nusikaltimo sudėtis nustatyta BK XX skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus laisvei“. Žmogaus veiksmų laisvės varžymo objektas yra žmogaus valios laisvė. Kasacinės instancijos teismo praktikoje išaiškinta, kad reikalavimo, kaip veikos, požymis suprantamas kaip tam tikras poveikis kitam asmeniui, siekiant, jog šis pasielgtų prieš savo valią taip, kaip nori kaltininkas. Inkriminuojant šią nusikalstamą veiką, turi būti nustatytas reikalavimo neteisėtumas, t. y. turi būti konstatuota, kad reikalavimas nėra susijęs su kaltininko ar kito asmens teisės įgyvendinimu¹⁶⁹. Psichinės prievartos panaudojimas reiškia grasinimą reikalavimo nevykdymo atveju padaryti žalą nukentėjusio asmens ar jo artimųjų interesams, pavyzdžiui, sutrikdyti sveikatą, sunaikinti ar sugadinti turtą, paskleisti kompromituojančią informaciją ar kitaip pakenkti tuoj pat ar ateityje¹⁷⁰.

Analizuojant neteisėto žmogaus persekiojimo ir žmogaus veiksmų laisvės varžymo sudėtis, matyti, kad jomis kėsiniama į tą pačią baudžiamojo įstatymo saugomą vertybę – žmogaus valios laisvę. Vis dėlto, esminių šių nusikalstamų veikų skirtumų laikytina tai, kad BK 148¹ straipsnio 1 dalyje nėra numatytas objektyvusis veikos požymis – reikalavimas elgtis taip, kaip nurodo kaltininkas, ir psichinės prievartos naudojimas. Nors neteisėto žmogaus persekiojimo atveju subjektas nukentėjusiajam neišsako reikalavimo atlikti neteisėtus veiksmus ar susilaikyti nuo teisėtų veiksmų atlikimo, ar kitaip elgtis pagal subjekto valią, gali būti situacijų, kai persekiojamas nukentėjusysis yra priverčiamas veikti atitinkamu būdu. Pavyzdžiui, asmuo, persekiodamas savo buvusį partnerį, gali siekti, kad pastarasis nesukurtų naujų romantinių santykių. Patirdamas sistemingą persekiojimą, nukentėjusysis iš tikrųjų gali nutraukti socialinius ryšius su kitais asmenimis, taip tarsi veikdamas pagal jį persekiojančio asmens valią. Nepaisant to, jeigu asmuo žodžiu, raštu ar konkludentiniais veiksmais, tiesiogiai ar per tarpininkus neišsako reikalavimo,

¹⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-231-648/2016.

¹⁷⁰ ABRAMAVIČIUS, Armanas; ALIUKONIENĖ, Rita; BARANSKAITĖ, Agnė; BIELIŪNAS, Egidijus *et al.* (2009). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99–212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras.

panaudodamas psichinę prievartą nukentėjusiam asmeniui ar jo artimiesiems, negalima konstatuoti, kad yra visi BK 148 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos nusikalstamos veikos sudėties požymiai.

Štai asmuo pirmosios instancijos teismo buvo pripažintas kaltu pagal BK 148 straipsnio 1 dalį už tai, kad sistemingai baugino nukentėjusį ir reikalavo nukentėjusiojo elgtis pagal jo nurodymą – nebendrauti su moterimi, panaudodamas psichinę prievartą, kuri pasireiškė daugkartiniais skambučiais, trumpųjų žinučių siuntimu, nukentėjusiojo persekiojimu bei vieno susitikimo metu – nežymiu sveikatos sutrikdymu. Išnagrinėjusi apeliacinį skundą, teisėjų kolegija konstatavo, kad atitinkami veiksmai nesiekė tokio masto psichinės prievartos, jog kaltininko veiksmus dėl jų pavojingumo būtų galima kvalifikuoti pagal BK 148 straipsnio 1 dalį. Tokia išvada padaryta, remiantis tuo, kad nukentėjusysis į policiją kreipėsi praėjus pusei metų nuo pirmųjų nuteistojo elgesio apraiškų ir prašė pradėti ikiteisminį tyrimą dėl patirto sužalojimo. Praėjus dar penkiems mėnesiams nuo ikiteisminio tyrimo pradžios, nukentėjusysis pateikė papildomą pareiškimą, kuriame nurodė, kad yra persekiojamas. Taip pat pažymėta, kad iš nukentėjusiojo atsakymų į nuteistojo trumpąsias žinutes turinio nematyti, jog jis bijojo nuteistojo („ir ką tu man padarysi?“, „o tu esi niekas, tai juo ir būk“, „aš tavęs negerbiu, nes neturiu už ką ir neprivalau“, „tai atvažiuok, laukiu kieme“). Taigi, įvertinus tokio pobūdžio bendravimą, nuspręsta, kad negalima daryti kategoriškos išvados, jog prieš nukentėjusį buvo naudojama itin didelė psichinė prievarta. Apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad nuteistasis, rašydamas grasinančio pobūdžio žinutes, įžeidinėdamas, menkindamas nukentėjusį, laukdamas jo prie namų, siekė, jog nukentėjusysis atsiribotų nuo moters ir netrukdytų jų bendravimui, todėl tokie veiksmai atitinka neteisėto žmogaus persekiojimo sudėties požymius. Nuteistasis dėl žmogaus veiksmų laisvės varžymo buvo išteisintas, tačiau šioje baudžiamojoje byloje jo veika negalėjo būti perkvalifikuota pagal BK 148¹ straipsnio 1 dalį, nes ikiteisminis tyrimas dėl neteisėto žmogaus persekiojimo buvo nutrauktas, nenustačius nusikalstamos veikos požymių, todėl perkvalifikavimas reikštų *non bis in idem* (draudžiama persekioti ir bausti už tą patį nusikaltimą) principo pažeidimą¹⁷¹.

Vadinasi, BK 148¹ straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nusikalstamos veikos sudėtis neapima reikalavimo atlikti neteisėtus veiksmus ar susilaikyti nuo teisėtų veiksmų atlikimo, ar kitaip elgtis pagal kaltininko nurodymą, panaudojant psichinę prievartą nukentėjusiam asmeniui ar jo artimiesiems. Neteisėto žmogaus persekiojimo ir žmogaus veiksmų laisvės varžymo

¹⁷¹ Vilniaus apygardos teismo 2024 m. spalio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-398-898/2024.

atribojimas tampa problemišku tuomet, kai asmuo, atlikdamas persekiojimo veiksmus, nors ir neišsako konkretaus reikalavimo, bet konkliudentiniais veiksmais priverčia nukentėjusįjį elgtis atitinkamu būdu.

3.2.3. Neteisėtas žmogaus persekiojimas (BK 148¹ straipsnis) ir neteisėtas informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimas (BK 167 straipsnis)

Kaip jau buvo minėta, persekiojimas gali pasireikšti neteisėtu informacijos apie privatų nukentėjusio asmens gyvenimą rinkimu. Atitinkamai egzistuoja poreikis įvertinti santykį tarp neteisėto žmogaus persekiojimo ir neteisėto informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimo sudėčių. BK 167 straipsnio 1 dalyje numatyta baudžiamoji atsakomybė tam, kas neteisėtai rinko informaciją apie privatų asmens gyvenimą. Šis straipsnis įtvirtintas BK XXIV skyriuje, skirtame nusikaltimams asmens privataus gyvenimo noliečiamumui. Privataus gyvenimo sąvoka yra plati, BK 167 straipsnio 1 dalyje nedetalizuojama, todėl apie tai, kokia informacija patenka į konkretaus asmens privataus gyvenimo sferą, teismas sprendžia įvertinęs byloje nustatytų aplinkybių ir faktų visumą¹⁷². Vertinant duomenis, taip pat svarbu analizuoti informacijos ryšį su konkretaus asmens privačiu gyvenimu, o būtent, ar ji susijusi su išties svarbiais privataus gyvenimo aspektais arba nors savaime nėra intymi, bet surinkta privatumą ribojančiais, paprastai teismo sankcijos reikalaujančiais būdais, ar informacija yra bendresnio pobūdžio, dažnai paties asmens atskleidžiama¹⁷³. Konstitucinis Teismas šiuo aspektu yra nubrėžęs orientyrą, teigdamas, kad privatus žmogaus gyvenimas yra individo asmeninis gyvenimas – gyvenimo būdas, šeimninė padėtis, gyvenamoji aplinka, santykiai su kitais asmenimis, individo pažiūros, įsitikinimai, įpročiai, jo fizinė ir psichinė būklė, sveikata, garbė, orumas ir kt. Asmens teisė į privatumą apima privatų, šeimos ir namų gyvenimą, asmens fizinę bei psichinę noliečiamybę, garbę ir reputaciją, asmeninių faktų slaptumą, draudimą skelbti gautą ar surinktą konfidencialią informaciją¹⁷⁴. Aptariamo nusikaltimo dalykas yra informacija, kurios turinį sudaro žinios apie privatų žmogaus gyvenimą, o objektyvioji pusė pasireiškia neteisėtu informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimu. Kasacinės instancijos teismo praktikoje nurodyta, kad informacijos rinkimo samprata apima visus įmanomus tam skirtą neteisėto veikimo būdus – asmens sekimą, jo paties ar jo būsto

¹⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gegužės 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-213/2014.

¹⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-84-489/2018.

¹⁷⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 93-4000.

stebėjimą, pokalbių klausymąsi ir pan.¹⁷⁵. Pažymėtina, kad nepaisant to, jog BK 167 straipsnio 1 dalyje nustatyta nusikalstama veika aprašyta formaliaja sudėtimi, būtina įvertinti panaudotas konkrečias neteisėto informacijos rinkimo priemones, nustatyti, kaip ir į kokią privataus asmens gyvenimo sritį jomis įsiterpta¹⁷⁶.

Iš neteisėto žmogaus persekiojimo padarymo praktikos matyti, kad nuteistieji pasirenka stebėti nukentėjusiųjų namus, įdėti GPS sekiklį į automobilį ar kitu būdu siekia kaupti informaciją apie nukentėjusiųjų judėjimą. Vertinant, ar panaudojant GPS sekiklį yra renkami duomenys apie asmens privatą gyvenimą, aktualus EŽTT 2010 m. rugsėjo 2 d. sprendimas byloje *Uzun prieš Vokietiją* (peticijos Nr. 35623/05)¹⁷⁷, kuriame pastebėta, kad asmens stebėjimas GPS sekiklio pagalba savo pobūdžiu yra kitoks nei vaizdo ir garso stebėjimo metodai, kurie paprastai atskleidžia daugiau informacijos apie asmens elgesį, pažiūras ar jausmus. Vis dėlto, GPS stebėjimas taikytas pareiškėjo automobiliui, tokiu būdu buvo siekiama gauti informacijos apie pareiškėjo judėjimą, todėl šie veiksmai ir gautų duomenų tvarkymas bei panaudojimas pripažintas teisės į privataus gyvenimą apribojimu.

Kaip minėta, įvairių formų informacijos apie privatą nukentėjusio asmens gyvenimą rinkimas, pavyzdžiui, asmens ar jo būsto stebėjimas, sekimo įrenginių naudojimas yra vienas iš neteisėto žmogaus persekiojimo padarymo būdų. Atlikdamas tokio pobūdžio veiksmus, asmuo kėsinaisi į du objektus – asmens valios laisvę (BK 148¹ straipsnio 1 dalis) ir privataus gyvenimo neliečiamumą (BK 167 straipsnio 1 dalis). Tai atitinka nusikalstamų veikų daugeto formos – nusikalstamų veikų sutapties – apibrėžtį. Mokslinėje doktrinoje nurodoma, kad nusikalstamų veikų sutaptis yra tada, kai tas pats asmuo padaro dvi ar daugiau nusikalstamų veikų (nusikaltimų ar baudžiamųjų nusižengimų) iki apkaltinamojo nuosprendžio už bent vieną iš jų priėmimo ir nėra teisinių kliūčių už jų padarymą taikyti baudžiamąjį įstatymą. Nusikalstamų veikų sutapties atveju pažeidžiami arba skirtingi baudžiamojo įstatymo saugomi teisiniai gėriai, arba į tą patį objektą kėsinamasi iš esmės skirtingais veiksmais, todėl jie negali būti pripažįstami viena nusikalstama veika¹⁷⁸. Vadinasi, asmens veiksmai, renkant informaciją apie privatą nukentėjusiojo gyvenimą ir tokiu būdu neteisėtai jį persekiojant, atitinka BK 148¹ straipsnio 1 dalyje ir 167 straipsnio 1 dalyje nustatytų nusikalstamų veikų sudėčių požymius, be to, tokiu elgesiu pažeidžiami skirtingi teisiniai gėriai, todėl nusikalstamos veikos kvalifikuojamos kaip sutaptis.

¹⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gegužės 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-213/2014.

¹⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-185-976/2021.

¹⁷⁷ *Uzun prieš Vokietiją* [EŽTT], Nr. 35623/05, [2010-09-02]. ECLI:CE:ECHR:2010:0902JUD003562305.

¹⁷⁸ ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas *et al.* (2019). Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis, I knyga. Vilniaus universiteto vadovėlis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 396–397.

Antai asmuo buvo pripažintas kaltu ir nuteistas pagal BK 148¹ straipsnio 1 dalį už tai, kad sistemingai persekiojo nukentėjusiąją, nuolat rašydamas jai trumpąsias žinutes, tykodamas prie jos gyvenamo daugiabučio namo, kolektyvinio sodo, parduotuvės ir šių susitikimų metu bei trumposiomis žinutėmis ją žemindamas, keikdamas, grasindamas, reikalaudamas su juo kalbėtis, atsiskaityti už dovanas, trukdydamas išvažiuoti jai priklausiusiu automobiliu. Taip pat nuteistasis patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už BK 167 straipsnio 1 dalyje nustatytos nusikalstamos veikos padarymą, nes pritvirtindamas GPS sekimo prietaisą prie nukentėjusiosios naudoto automobilio, iš savo telefono prisijungdamas prie programos, kuri pranešdavo minėto prietaiso buvimo vietą, tyčia neteisėtai rinko informaciją apie privatų nukentėjusiosios gyvenimą – sekė jos buvimo vietą, naudodavosi šia informacija, norėdamas susitikti ir bendrauti su nukentėjusiąja prieš jos valią, stebėjo, su kuo ji sutinka¹⁷⁹. Taigi, neteisėtas žmogaus persekiojimas ir neteisėtas informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimas buvo kvalifikuoti kaip sutaptis.

Kita vertus, kitoje baudžiamojoje byloje ikiteisminis tyrimas pagal BK 148¹ straipsnio 1 dalį buvo pradėtas, nukentėjusiajai pranešus, kad savo automobilyje ji rado paslėptą sekimo įrenginį. Šią aplinkybę patvirtino nukentėjusiosios dukra ir pats nuteistasis, teigdamas, kad „aš viską žinau, viską seku gi, viską, viską“. Nepaisant to, GPS įrenginio pritvirtinimas nenurodytas neteisėto žmogaus persekiojimo aprašyme, taip pat šis veiksmas neinkriminuotas kaip atskira nusikalstama veika. Teismai apsiribojo abstraktaus pobūdžio teiginiais, konstatuodami, kad nuteistasis sekė ir stebėjo nukentėjusiąją¹⁸⁰. Aptarta situacija yra kvestionuotina, nes minėtu EŽTT sprendimu išaiškinta, kad asmens stebėjimas GPS pagalba apriboja teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą, ir tokie veiksmai nacionalinių teismų praktikoje pripažįstami atitinkančiais BK 167 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos nusikalstamos veikos sudėties požymius.

Vadinasi, neteisėto žmogaus persekiojimo sudėtis neapima neteisėto informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimo. Asmuo, rinkdamas informaciją apie privatų nukentėjusiojo gyvenimą ir taip neteisėtai jį persekiodamas, pažeidžia skirtingus objektus – asmens valios laisvę ir privataus gyvenimo neliečiamumą. Dėl šios priežasties veiksmai, atitinkantys BK 148¹ straipsnio 1 dalyje ir 167 straipsnio 1 dalyje įtvirtintų nusikalstamų veikų požymius, kvalifikuojami kaip sutaptis.

¹⁷⁹ Panevėžio apygardos teismo 2024 m. gruodžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-193-879/2024.

¹⁸⁰ Šiaulių apygardos teismo 2023 m. spalio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-201-309/2023.

IŠVADOS

1. Persekiojimo samprata pradėjo formuotis XX a. 9 deš., kai visuomenės dėmesį patraukė nuo nepageidaujamo elgesio nukentėjusių įžymių asmenų patirtys. Palaipsniui identifikavus persekiojimo požymius, į šiuos veiksmus pradėta žvelgti kaip į plačiai paplitusį, pavojingą smurtinį elgesį, galintį sukelti padarinius psichologine, socialine ir finansine prasmėmis. Išreiškusi valią reaguoti proporcingomis teisinėmis priemonėmis, JAV valstija Kalifornija 1990 m. kriminalizavo persekiojimą ir tapo pavyzdžiu kitų valstybių įstatymų leidėjams.
2. Nors mokslinėje literatūroje nėra pateikiamas vieningas persekiojimo apibrėžimas, šis elgesys nagrinėjamas per atitinkamų požymių visumą: 1) tai prieš konkretų asmenį nukreiptas elgesio modelis; 2) nukentėjęs asmuo tokio elgesio nepageidauja; 3) persekiojimu sutrikdoma įprastinė rutina ir (ar) sukeliami neigiami jausmai. Atsižvelgiant į persekiojančio asmens tikslus ir ryšį su nukentėjusiuoju, išskiriami šeši persekiotojų tipai – atstumtieji, kerštingieji, įsižeidę, intymumo ieškotojai, nekompetentingi gerbėjai ir grobuoniški persekiotojai.
3. Baudžiamasis kodeksas 2021 m. buvo papildytas 148¹ straipsniu, kurio 1 dalyje įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą žmogaus persekiojimą. Sankcijoje įstatymų leidėjo sprendimu nustatytos keturios alternatyvios bausmės – viešieji darbai arba bauda, arba laisvės apribojimas, arba areštas. Šiuo aspektu Lietuva išsiskiria iš bendro konteksto, nes visose persekiojimą kriminalizavusiose Europos Sąjungos valstybėse ir JAV valstijoje Kalifornijoje kaip vienintelė arba alternatyvi bausmė yra įtvirtintas terminuotas laisvės atėmimas.
4. Pagrindinis neteisėto žmogaus persekiojimo objektas yra asmens valios laisvė, kuri suprantama kaip galimybė pasirinkti socialiai priimtina elgesio modelį, nepriklausomai nuo kito asmens valios. BK 148¹ straipsnio 1 dalyje nustatytas baudžiamasis nusižengimas pasireiškia žmogaus persekiojimu, kuriam būdinga aiškiai išreikšta valia prieš tokius veiksmus, teisėto pagrindo atliekamiems veiksams nebuvimas ir jų sistemingumas. Persekiojimo atveju baugina ne elgesio turinys, o nesiliaujantys, nepageidaujami veiksmai, sukeliantys psichologinę ir emocinę žalą. Inkriminuojant neteisėtą žmogaus persekiojimą, taip pat būtina nustatyti padarinius, o būtent, kad nukentėjęs asmuo buvo priverstas pakeisti gyvenamąją vietą ar darbą, ar mokymosi įstaigą arba buvo padarytas kitoks neigiamas poveikis jo socialiniam gyvenimui ar neigiamas poveikis jo emocinei būsenai. Neteisėti veiksmai ir kilę padariniai turi būti susieti priežastiniu ryšiu. Neteisėto žmogaus persekiojimo subjektas yra fizinis

šešiolikos metų sulaukęs asmuo. Ši nusikalstama veika padaroma tiesiogine arba netiesiogine tyčia. Motyvas ir tikslas nėra neteisėto žmogaus persekiojimo sudėties būtinieji požymiai, tačiau jų turinio analizė gali būti svarbi, vertinant asmens tyčios kryptingumą, veikos pavojingumą ir skiriant bausmę.

5. Neteisėto žmogaus persekiojimo sistemingumas ir sąsaja su padidėjusia fizinio smurto rizika suponuoja valstybės institucijų, sužinojusių apie galimai vykdomą persekiojimą, pareigą užtikrinti nukentėjusio asmens saugumą. Kadangi potencialiai labiausiai kontaktą tarp įtariamojo (kaltinamojo) ir nukentėjusiojo užkardanti priemonė – suėmimas – negali būti skiriama, reikšmingomis tampa kardomosios priemonės, kuriomis apribojamos įtariamojo (kaltinamojo) galimybės susisiekti, bendrauti bei artintis prie nukentėjusio asmens. Tokiomis procesinėmis prievartos priemonėmis laikytina intensyvi priežiūra, namų areštas, įpareigojimas gyventi skyrium nuo nukentėjusiojo ir (ar) nesiartinti prie nukentėjusiojo arčiau nei nustatytu atstumu, rašytinis pasižadėjimas neišvykti.
6. Vertinant BK 145 straipsnio 1 ir 2 dalyse įtvirtintas nusikalstamų veikų sudėtis, galima pažymėti, kad grasinimas nužudyti ar sunkiai sutrikdyti sveikatą, žmogaus terorizavimas, grasinant susprogdinti, padegti ar padaryti kitokią pavojingą gyvybei, sveikatai ar turtui veiką nėra įtvirtinti BK 148¹ straipsnio 1 dalyje. Savo ruožtu sistemingo bauginimo ir neteisėto žmogaus persekiojimo atribojimo kriterijumi laikytinas objektas, į kurį nukreipti asmens veiksmai, nes sistemingu bauginimu keliama grėsmė žmogaus gyvybei ar sveikatai, o neteisėtu žmogaus persekiojimu kėsiniama į laisvę.
7. Neteisėto žmogaus persekiojimo sudėtis neapima reikalavimo atlikti neteisėtus veiksmus ar susilaikyti nuo teisėtų veiksmų atlikimo, ar kitaip elgtis pagal kaltininko nurodymą, panaudojant psichinę prievartą nukentėjusiam asmeniui ar jo artimiesiems, kuris yra BK 148 straipsnio 1 dalyje nustatyto žmogaus veiksmų laisvės varžymo objektyvusis požymis. Savo ruožtu situacija, kai asmuo renka informaciją apie privatų nukentėjusiojo gyvenimą ir tokiu būdu neteisėtai jį persekioja, atitinka nusikalstamų veikų daugeto formos – nusikalstamų veikų sutapties – apibrėžimą. Tokiu atveju pažeidžiami skirtingi baudžiamojo įstatymo saugomi teisiniai gėriai – asmens valios laisvė (BK 148¹ straipsnio 1 dalis) ir privataus gyvenimo neliečiamumas (BK 167 straipsnio 1 dalis).

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Tarptautinės teisės ir Europos Sąjungos teisės aktai:

1. Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, the Council of Europe (2011). CETS No. 210.
2. Europos Parlamento ir Tarybos 2024 m. gegužės 14 d. direktyva (ES) 2024/1385 dėl kovos su smurtu prieš moteris ir smurtu artimoje aplinkoje. OL L 1385, 2024.

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. 2000 m. rugsėjo 26 d. Nr. VIII-1968. *Valstybės žinios*, 2000, 89–2741.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. 2002 m. kovo 14 d. Nr. IX-785. *Valstybės žinios*, 2002, 37-1341.
5. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XX skyriaus pavadinimo pakeitimo ir Kodekso papildymo 148¹ straipsniu įstatymas. 2021 m. spalio 14 d. Nr. XIV-576. TAR, 2021, 22115.
6. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. balandžio 29 d. nutarimas Nr. 471 „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 167¹ straipsniu įstatymo projekto Nr. XIIP-3746“. TAR, 2020, 10071.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo jurisprudencija:

7. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 93-4000.
8. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 7-254.

Užsienio valstybių teisės aktai:

9. Codice Penale. 19 ottobre 1930. N. 1398. VI della Raccolta Ufficiale delle leggi e dei decreti del Regno d'Italia, 1930.
10. Código Penal. 23 de noviembre de 1995. Ley Orgánica 10/1995. BOE, 1995, 281.
11. Código Penal Português. 23 de setembro de 1982. N.º 400/82. Diário da República, 1982.
12. Code pénal. 16 juin 1879. Mémorial, 1879.
13. Code pénal. 16 décembre 1992. N° 92-1336. Journal officiel de la République française, 1992.

14. Codul penal. 17 iulie 2009. Nr. 286/2009. Monitorul Oficial, 2009, 510.
15. Code pénal. 9 juni 1867. Nr. 1867060850. Moniteur belge, 1867.
16. Criminal Code of the Czech Republic. 8th January 2009. No. 40/2009. Collection of Laws, 2009.
17. Criminal Code of Finland. 19th December 1889. No. 39/1889. Statutes of Finland, 1889.
18. Criminal Code of the Netherlands. 3rd March 1881. Official Gazette of the Kingdom of the Netherlands, 1881.
19. Criminal Code of the Republic of Hungary. July 13th 2012. Act C of 2012. Hungarian Gazette, 2012.
20. Criminal Code of the Republic of Malta. 10th June 1854. Chapter 9 of the Laws of Malta. The Malta Government Gazette, 1854.
21. German Criminal Code. 13th November 1998. Federal Law Gazette I, 1998, p. 3322.
22. Gesamte Rechtsvorschrift für Strafgesetzbuch. 23 Jänner 1974. No. 60/1974. Bundesgesetzblatt, 1974.
23. Criminal Justice (Miscellaneous Provisions) Act 2023. 19th July 2023. No. 24. Irish Statute Book, 2023.
24. Kazneni zakon. 21 listopada 2011. NN 125/2011. Narodne novine, 2011.
25. Kazenski zakonik. 20 maj 2008. Uradni list Republike Slovenije, 2008.
26. Kodeks karny. 6 czerwca 1997 r. Nr. 553. Dziennik Ustaw, 1997, 88.
27. Krimināllikums. 1998 gada 17 jūnijā. Latvijas Vēstnesis, 1998.
28. Penal Code of California. 14th February 1872.
29. Penal Code of the Estonia. 6th June 2001. No. 364. State Gazette, 2001, 61.
30. Straffeloven. 15 april 1930. N. 126. Lovtidende, 1930.
31. Swedish Criminal Code. 21st December 1962. No. 700. The Swedish Code of Statutes, 1962.
32. The Protection from Harassment and Stalking Law. 13th May 2021. No. 114(I). Official Gazette of the Republic of Cyprus, 2021.
33. Trestný zákon. 20 mája 2005. Zbierka zákonov, 2005.
34. Наказателен кодекс. 2 април 1968 г. ДВ бр. 26. Държавен вестник, 1968.

Specialioji literatūra:

35. ABRAMAVIČIUS, Armanas; ALIUKONIENĖ, Rita; BARANSKAITĖ, Agnė; BIELIŪNAS, Egidijus *et al.* (2009). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99–212 straipsniai)*. Vilnius: Registrų centras.

36. DE FAZIO, Laura (2009). The Legal Situation on Stalking among the European Member States. *Eur J Crim Policy Res*, 15, 229–242 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1007/s10610-009-9101-3>.
37. DIETZ, Noella and MARTIN, Patricia Yancey (2007). Women who are stalked: Questioning the fear standard. *Violence Against Women*, 13(7), 750–776 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1177/1077801207302698>.
38. HARE, Abby; STOREY, Jennifer Elizabeth and PINA, Afroditi (2023). Stalking. *Gender-Based Violence: A Comprehensive Guide*, 125–138 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-05640-6>.
39. HAUCH, Didde and ELKLIT, Ask (2023). The psychological consequences of stalking: cross-sectional findings in a sample of Danish help-seeking stalking victims. *European Journal of Psychotraumatology*, 14(2), 1–16 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1080/20008066.2023.2281749>.
40. JARUTIENĖ, Liubovė; LAURINAITYTĖ, Ilona; MICHAILOVIČ, Ilona *et al.* (2025). Characteristics and Consequences of Intimate and Non Intimate Partner Stalking in Lithuania. *Journal of Interpersonal Violence* [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1177/08862605251336364>.
41. LAURINAITYTĖ, Ilona; MICHAILOVIČ, Ilona; JARUTIENĖ, Liubovė (2022). Asmens persekiojimas Lietuvoje: tyrimų ir praktikos situacijos analizė [interaktyvus]. <https://teise.org/wp-content/uploads/2023/01/PERARA-1.pdf>.
42. LAURINAITYTĖ, Akvilė (2023). Baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą žmogaus persekiojimą taikymo problematika nukentėjusiųjų teisinės apsaugos kontekste. *Teisės apžvalga*, 1(27), 29–52 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.7220/2029-4239.27.2>.
43. LOGAN, TK and WALKER, Robert (2017). Stalking: A Multidimensional Framework For Assessment and Safety Planning. *Trauma, Violence, & Abuse*, 18(2), 200–222 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1177/1524838015603210>.
44. LOGAN, TK (2022). Examining Stalking Assault by Victim Gender, Stalker Gender, and Victim-Stalker Relationship. *Journal of Family Violence*, 37(1), 87–97 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1007/s10896-020-00221-w>.
45. LOWNY, Kathleen Sue and BEST, Joel (1995). Stalking Strangers and Lovers: Changing Media Typifications of a New Crime Problem. *Images of Issues: Typifying Contemporary Social Problems (2nd edition)*, 33–58.
46. MATOS, Marlene; GRANGEIA, Helena; FERREIRA, Céla *et al.* (2019). Stalking victimization in Portugal: Prevalence, characteristics, and impact. *International*

- Journal of Law, Crime and Justice*, 57, 103–115 [interaktyvus].
<https://doi.org/10.1016/j.jlcrj.2019.03.005>.
47. McFARLANE, Judith; CAMPBELL, Jacquelyn; WILT, Susan; SACHS, Carolyn *et al.* (1999). Stalking and Intimate Partner Femicide. *Homicide Studies: An Interdisciplinary & International Journal*, 3(4), 300–316 [interaktyvus].
<https://doi.org/10.1177/1088767999003004003>.
48. MILLER, Laurence (2012). Stalking: Patterns, motives, and intervention strategies. *Aggression and Violent Behavior*, 17(6), 495–506 [interaktyvus].
<https://doi.org/10.1016/j.avb.2012.07.001>.
49. MULLEN, Paul Edward; PATHÉ, Michele and PURCELL, Rosemary (2004). When do repeated intrusions become stalking? *Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 15(4), 571–583 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1080/14789940412331313368>.
50. MULLEN, Paul Edward; PATHÉ, Michele and PURCELL, Rosemary (2009). *Stalkers and their victims* [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139106863>.
51. OWENS, Jennifer Gatewood (2016). Why Definitions Matter: Stalking Victimization in the United States. *Journal of Interpersonal Violence*, 31(12), 2196–2226 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1177/0886260515573577>.
52. PATHÉ, Michele and MULLEN, Paul Edward (1997). The impact of stalkers on their victims. *The British Journal of Psychiatry*, 170(1), 12–17 [interaktyvus].
<https://doi.org/10.1192/bjp.170.1.12>.
53. PATHÉ, Michele (2002). *Surviving Stalking*. Cambridge: Cambridge University Press.
54. SAKALAUSKAS, Gintautas; JARUTIENĖ, Liubovė; KALPOKAS, Vaidas ir VAIČIŪNIENĖ, Rūta (2020). Intensyvi priežiūra paleidus lygtinai: teoriniai pagrindai, taikymo praktika ir kalinių požiūris. *Kalinimo sąlygos ir kalinių socialinės integracijos prielaidos*, 424–430 [interaktyvus]. <https://teise.org/wp-content/uploads/2020/03/Kalinimo-salygos.pdf>.
55. SCOTT-STOREY, Kelly; O'DONNELL, Sue; FORD-GILBOE, Marilyn *et al.* (2023). What about the men? A critical review of men's experiences of intimate partner violence. *Trauma, Violence, & Abuse*, 24(2), 858–872 [interaktyvus].
<https://doi.org/10.1177/15248380211043827>.
56. SHERIDAN, Lorraine and GRANT, Tim (2007). Is cyberstalking different? *Psychology, Crime & Law*, 13(6), 627–640 [interaktyvus].
<https://doi.org/10.1080/10683160701340528>.
57. STOREY, Jennifer Elizabeth; PINA, Afroditi and WILLIAMS, Cherise (2023). The Impact of Stalking and Its Predictors: Characterizing the Needs of Stalking Victims.

- Journal of Interpersonal Violence*, 38(21–22), 11569–11594 [interaktyvus].
<https://doi.org/10.1177/0886260523118530>.
58. STRAND, Susanne and JAKŠTIENĖ, Ramunė (2023). The Importance of Having a Specific Stalking Law. *Gender Competent Public Law and Policies*, 2, 151–166 [interaktyvus]. https://doi.org/10.1007/978-3-031-14706-7_8.
59. ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas *et al.* (2019). *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Bendroji dalis, I knyga. Vilniaus universiteto vadovėlis. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
60. TJADEN, Patricia (2009). Stalking Policies and Research in the United States: A Twenty Year Retrospective. *European Journal on Criminal Policy Research*, 15, 261–278 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1007/s10610-009-9100-4>.
61. WORSLEY, Joanne; WHEATCROFT, Jacqueline; SHORT, Emma *et al.* (2017). *Victims' Voices: Understanding the Emotional Impact of Cyberstalking and Individuals' Coping Responses*. SAGE Open, 7(2), 1–13 [interaktyvus]. <https://doi.org/10.1177/2158244017710292>.

Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai:

62. *Osman prieš Jungtinę Karalystę* [EŽTT], Nr. 23452/94 [1998-10-28]. 87/1997/871/1083.
63. *Opuz prieš Turkiją* [EŽTT], Nr. 33401/02 [2009-06-09]. ECLI:CE:ECHR:2009:0609JUD003340102.
64. *Uzun prieš Vokietiją* [EŽTT], Nr. 35623/05, [2010-09-02]. ECLI:CE:ECHR:2010:0902JUD003562305.
65. *Volodina prieš Rusiją* [EŽTT], Nr. 41261/17 [2019-07-09]. ECLI:CE:ECHR:2019:0709JUD004126117.
66. *Buturugă prieš Rumuniją* [EŽTT], Nr. 56867/15 [2020-02-11]. ECLI:CE:ECHR:2020:0211JUD005686715.
67. *Kurt prieš Austriją* [EŽTT], Nr. 62903/15 [2021-06-15]. ECLI:CE:ECHR:2021:0615JUD006290315.

Bendrosios kompetencijos teismų praktika:

68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. birželio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-341/2010.
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gegužės 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-213/2014.

70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. liepos 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-347/2014.
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-231-648/2016.
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-327-696/2016.
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-84-489/2018.
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-269-303/2020.
75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-185-976/2021.
76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-258-788/2022.
77. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-278-489/2022.
78. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-214-976/2023.
79. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. spalio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-242-594/2023.
80. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. vasario 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-42-719/2024.
81. Kauno apygardos teismo 2024 m. balandžio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-206-926/2024.
82. Klaipėdos apygardos teismo 2024 m. balandžio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-75-1069/2024.
83. Vilniaus apygardos teismo 2024 m. rugsėjo 3 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-311-1121/2024.
84. Panevėžio apygardos teismo 2024 m. gruodžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-193-879/2024.
85. Vilniaus apygardos teismo 2025 m. vasario 11 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-10-957/2025.
86. Kauno apygardos teismo 2025 m. balandžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-216-397/2025.

87. Vilniaus apygardos teismo 2025 m. lapkričio 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-436-1121/2025.

Travaux préparatoires:

88. Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, the Council of Europe (2011). CETS No. 210.
89. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 167¹ straipsniu įstatymo projektas. 2019 m. liepos 25 d. Nr. XIIIIP-3746.
90. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 167¹ straipsniu įstatymo projekto aiškinamasis raštas.
91. Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komiteto išvada dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 167¹ straipsniu įstatymo projekto Nr. XIIIIP-3746. 2019 m. lapkričio 20 d. Nr. 121-P-39.
92. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XX skyriaus pavadinimo pakeitimo ir Kodekso papildymo 148¹ straipsniu įstatymo projektas. 2021 m. rugsėjo 23 d. Nr. XIIIIP-3746(2).
93. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto išvada dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XX skyriaus pavadinimo pakeitimo ir Kodekso papildymo 148¹ straipsniu įstatymo projekto Nr. XIIIIP-3746(2). 2021 m. rugsėjo 22 d. Nr. 102-P-25.
94. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 148¹ straipsnio pakeitimo įstatymo projektas. 2024 m. vasario 21 d. Nr. XIVP-3493(2).
95. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 148¹ straipsnio pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas.

Internetiniai šaltiniai:

96. Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. *Nusikalstamumo duomenų rinkiniai* [interaktyvus]. <https://ird.lt/lt/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/nusikalstamumo-duomenu-rinkiniai/dimension.BK?BK%5B0%5D=BK148-1Z&DT%5B0%5D=2025-12&DT%5B1%5D=2024-12&DT%5B2%5D=2023-12&DT%5B3%5D=2022-12&DT%5B4%5D=2021-12&cols=DT&sids=&export=pdf>.

SANTRAUKA

Baudžiamoji atsakomybė už žmogaus persekiojimą

Karolina Makselytė

Magistro darbe nagrinėjama baudžiamoji atsakomybė už žmogaus persekiojimą. Ši tema analizuojama, vadovaujantis norminiais teisės aktais, specialiaja literatūra, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartimis ir apeliacinės instancijos teismų baigiamaisiais aktais, priimtais baudžiamosiose bylose. Siekiant atskleisti persekiojimo esmę ir baudžiamosios atsakomybės taikymo ypatumus, analizuojama persekiojimo samprata, neteisėto žmogaus persekiojimo sudėtis, procesinės baudžiamojo persekiojimo prielaidos bei santykis su kitomis nusikalstamomis veikomis.

Darbe yra apžvelgiama persekiojimo samprata, aptariant persekiojimo ištakas, apibrėžimą, persekiotojų tipus ir persekiojimo būdus, nurodomos persekiojimo kriminalizavimo priežastys. Padaroma išvada, kad persekiojimas yra prieš konkretų asmenį nukreiptas sistemingas elgesys, kurio nukentėjęs asmuo nepageidauja ir kuriuo sutrikdoma įprastinė rutina ir (ar) sukeliami neigiami jausmai. Taip pat nagrinėjami neteisėto žmogaus persekiojimo sudėties požymiai, lyginant juos su Kalifornijos baudžiamajame įstatyme įtvirtintu teisiniu reglamentavimu. Pastebima, kad dažnai nuteistieji, ginčydami apkaltinamųjų nuosprendžių teisėtumą ir pagrįstumą, kvestionuoja nukentėjusiojo valios išraiškos aiškumą, priežastinį ryšį tarp neteisėtų veiksmų bei kilusių padarinių, taip pat nurodo teisėtas savo elgesio paskatas. Apžvelgiama ikiteisminio tyrimo dėl neteisėto žmogaus persekiojimo pradėjimo tvarka, pabrėžiant teisėsaugos institucijų atstovų kompetencijos, atpažįstant persekiojimo požymius, svarbą. Taip pat analizuojamos kardomųjų priemonių taikymo galimybės valstybės pareigos užtikrinti nukentėjusių asmenų saugumą kontekste. Pabrėžiama, kad tinkamos yra tos procesinės prievartos priemonės, kuriomis apribojama įtariamojo (kaltinamojo) galimybė susisiekti, bendrauti ar artintis prie nukentėjusiojo. Galiausiai nagrinėjamas neteisėto žmogaus persekiojimo atribojimas nuo kitų nusikalstamų veikų, pasitelkiant teismų praktikos pavyzdžius. Sisteminė analizė leidžia padaryti išvadą, kad daugiausia keblumų kelia neteisėto žmogaus persekiojimo ir sisteminio bauginimo sudėčių atskyrimas.

SUMMARY

Criminal Liability for Stalking

Karolina Makselytė

The master thesis examines criminal liability for stalking. This topic is analysed on the basis of normative legal acts, specialised literature and the case law of the Supreme Court of Lithuania and courts of appeal. In order to research the nature of stalking and the specific aspects of application of criminal liability, the concept of stalking, elements of the body of stalking, the initiation of criminal prosecution, as well as distinguishing from other criminal offences are analysed.

The thesis researches the concept of stalking, while discussing its origins, definition, types of stalkers, stalking behaviours and reviewing the reasons for criminalising stalking. The conclusion is drawn that stalking is a course of conduct directed at a specific person, which the victim does not want and which disrupts normal routine and / or causes negative feelings. In addition, elements of the body of stalking are examined, comparing them with the legal provisions established in the Penal Code of California. It is observed that, when challenging the legality and validity of conviction, convicted people often question the clarity of the expression of will of the victim, the causation between the unlawful acts and consequences, also specify legitimate motives for their conduct. This thesis reviews the procedure for initiating a pre-trial investigation into stalking, emphasising the importance of ability of law enforcement officials to recognise the characteristics of stalking. What is more, the opportunities for applying preventive measures in the context of the obligation of state to ensure the safety of victims are analysed. It is underlined that appropriate measures of procedural coercion are those which restrict the ability of suspect / defendant to contact, communicate with, or approach the victim. Finally, distinguishing between stalking and other criminal offences is researched, taking into consideration the court practice. The systematic assessment leads to the conclusion that the greatest difficulty is distinguishing between elements of the bodies of stalking and systematic intimidation.